

૪૪૩૦

પોલીસની ફરજ

અને

તે સંબંધી સૂચના.

ભાગ બીજો.

કર્તા

રાવસાહેબ માણસાંકર ત્રીપુરાશંકર.

ડીસ્ટ્રીક્ટ પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર, છલ્લે થાણા.

સને ૧૮૯૦.

કોપી રાઈટ તથા તરજુમાના હક સ્વાધીન રાખ્યા છે.

સુરત ગુજરાત સ્ટેશનરુ પ્રેસમાં હોદીરમજીજી બ્રમશીરજીએ કાપ્યું.

કીંમત રૂ. ૧-૦-૦

POLICE DUTIES
AND
SUGGESTIONS ON THE SAME.

PART II.

BY

RAO SAHEB PRANSHANKAR TRIPURASHANKAR
DISTRICT POLICE INSPECTOR, THANA.

*Copyright and right of translation
reserved.*

SURAT.

Printed at the Gujerati Standard Press.

1890.

Price One Rupee.

Registered under Act XXV of 1862.

૪૪૩૦

પોલીસની ફરજ

અને

તે સંબંધી સૂચના.

ભાગ બીજો.

કર્તા

રાવસાહેબ પ્રાણશંકર ત્રીપુરાયંકર.

પ્રિન્સિપલ પોલીસ ઈન્સ્પેક્ટર, જલદે માળા.

સને ૧૮૯૦.

કોપી રાઈટ તથા તરજુમાના હક સ્વાધીન ગણ્યા છે.

મુરત શુભરાત સ્ટાન્ડર્ડ પ્રેસમાં હોરમજી બ્રમશીરજીએ છાપ્યું.

કીંમત રૂ. ૧-૦-૦

સને ૧૮૬૭ના આક્ટ ૨૫ મા પ્રમાણે આ બુક
રજીસ્ટર કરાવી છે.

DEDICATED

MOST RESPECTFULLY

TO

MAJOR JOHN HUMFREY

B. S. C. F. R. G. S.

INSPECTOR-GENERAL OF POLICE

in the

BOMBAY PRESIDENCY.

By his ever obedient and

humble Servant,

The Author.

મેહેરબાન

મેજર. જ્વેન. હંફી સાહેબ,

બી. એસ. સી. એફ. આર. હ. એસ.

ઈન્સ્પેક્ટર જનરલ ઓફ પોલીસ.

મુંબઈ પ્રેસીડેન્સી.

એડિ સાહેબને

આ ન્હાનું પુસ્તક. તેઓના હંમેશાના

તાબેદાર તથા નમ્ર સેવક થયે કર્તા

તરફથી વણાજ માન પુર્વક અર્પણ

કરવામાં આવે છે.

PREFACE.

I must apologize to the Public for the delay in publishing this 2nd Part.

When I published Part I in 1886, I had promised that Part II would be soon out, but the nature of my services in Kathiawad under Major John Humfrey prevented me from publishing this sooner.

This book has been divided into ten Chapters. Of these, four are devoted to The Indian Penal Code, two to the Criminal Procedure Code, two to The Evidence Act, one to Miscellaneous matters, and one to Miscellaneous Acts. The details of these would be found in the contents, and I beg to strongly recommend a careful perusal of the same.

In many cases, entire sections are quoted in the first instance, to obviate the necessity of going to the Law book. They are then fully explained in my own words, and contrasts between different Sections have been shown where necessary. These are followed by copious notes in my own words. Then again, under every Section, where necessary, leading cases decided by the different High Courts are quoted and explained. Not only are cognizable offences treated, but some non-cognizable offences are also referred to;—especially, those which a Police Officer generally ought to know.

*It is of vital importance that Police Officers should know the Law as interpreted by the High Courts. My object, therefore, has been to make this book, one of **constant reference** by Police Officers of all grades; and I venture to think, they need not often look into*

(b)

Law Reports, and other larger books, as, whatever is necessary to know, has been most carefully collected, and placed before them in this book.

*The language used is **most simple and precise** and after due regard being had to the small compass of the book, a great deal of what a Police Officer should know, has been given in details, without complicating the same.*

How far my object has been successfully carried out, it is for the Public to decide.

Part III of the Book will be published in November next, which will deal with Miscellaneous Acts.

7th September 1890.

Surat.

PRANSHANKER T.

CONTENTS.

CHAPTER I.

The Indian Penal Code.

General Exceptions. Exception according to Section 76 and remarks on the same. Exceptions according to Sections 77, 78, 79, 80, and 81. Exceptions under Sections 82 and 83 and remarks. Exception under Section 84 and remarks. Exception under Section 85 and remarks. Exception under Sections 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92 and 93. Exception under Section 94. Exception under Section 95. Right of Private Defence.

Pages 1 to 15.

CHAPTER II.

The Indian Penal Code.

Unlawful Assembly. Riot. Punishment for being Member of an Unlawful Assembly. Punishment for Riot. Tables showing difference between Riot and being Member of an Unlawful Assembly. Definition of Affray and punishment for the same. Law on Riot in England. Substance of Sections in Criminal Procedure Code about Unlawful Assembly. Offences by or relating to Public Servants. Offences relating to Contempt of the Lawful authority of Public Servants. Remarks on some Sections worthy of notice. Remarks, on Section 182. Sections 182 and 211 contrasted. Decisions on the same and Remarks based on them. Of Sanction necessary to initiate Proceedings. Pages 15 to 30.

(d)

CHAPTER III.

The Indian Penal Code.

What is False Evidence? Punishment for giving False Evidence. Remarks on Section 191. Liability of one who makes a False Statement to the Police. Difference on the subject between the Old and the New Codes. A Decision that should be attended to, while giving Evidence on this matter. Alternative Charge. Necessity of consulting Section 195 Cr. P. C. Other matters worthy of notice. Of Offences relating to Coin and Government Stamps. Of Enhanced Punishment. Of False Weights and Measures. Of Offences affecting the Public Health, Safety, Convenience, Decency, and Morals. Of Offences relating to Religion. Of Offences affecting the Human Body, Culpable Homicide. Further Remarks. When does Culpable Homicide amount to Murder. Punishments for Murder and Culpable Homicide not amounting to Murder. Difference pointed out between Murder under Section 302 and Culpable Homicide not amounting to murder under Section 304. The important case of Reg—Vs. Govinda. Tables pointing out difference between the two Offences. Death caused by Negligence, Attempt to commit Murder, and Attempt to commit Suicide. Of the Causing of Miscarriage, Injuries to Unborn Child, and Concealment of Births. Table showing different sorts of Hurt, and remarks on the same. Of Wrongful Restraint and Wrongful Confinement. Of Criminal Force, Assault, Kidnapping, Abduction. Of Slavery and Forced Labour. Rape. Unnatural Offences... .. Pages 30 to 48.

CHAPTER IV.

The Indian Penal Code.

Of Offences against Property. Of Theft under Section 379. Remarks on same, and decisions worthy of notice. Extortion. Robbery. When is Theft—Robbery, and when is Extortion—Robbery. Theft,—Extortion,—and Robbery, —contrasted. Remarks based on decisions. Dacoity. Remarks on the same. Dacoity with Murder. Dishonest Mis-appropriation of Property. Criminal Breach of Trust and Remarks on same. Stolen Property. Dishonestly retaining the same, and punishment for the same, and the amount of evidence necessary to substantiate such a charge. Disposing of Stolen Property. Cheating. Cheating by Personation. Mischief. Tables showing different kinds of Mischief, and Cognizable offences therein. Criminal Trespass, House-trespass, Lurking House-trespass, Lurking House-Trespass at night, Remarks based on Decisions. Difference between Sections 441 and 442. Remarks on the offence of House-breaking. Of Evidence in Criminal Trespass. &c. Other offences such as Defamation &c. &c. &c.... Pages 48 to 68.

CHAPTER V.

The Criminal Procedure Code.

Of Security for Good Behaviour to be furnished by Vagrants and Suspects. Of Security for Good Behaviour from Habitual Offenders. Remarks, De-

(f)

cisions &c., and Remarks as to the quantum of evidence required in such cases. Of the power of the Police as regard Inspection of Weights and Measures. Of Summons by Police in Cognizable cases. All persons bound to tell the truth in Investigations by Police. Diaries and Investigation Papers. Whether they should be produced in Court or not? Police-Investigation papers. Decisions on the same. Substance of the decisions. Important decision of the Calcutta High Court as regards the production of Investigation papers. Places of Inquiry or Trial. Certain necessary conditions in initiating Proceedings. Duty of Police as regard Non-Cognizable offences and an important decision in connection with it Of Summary Trial... ..Pages 69 to 82.

CHAPTER VI.

The Criminal Procedure Code.

Law as to pardoning an Accomplice in certain cases., and examining him as a witness. Remarks in short on the Tender of Pardon. What is Queen's Evidence? Contrast between the deposition of a pardoned accomplice, and the confession of a co-accused. Of Compounding of offences. Of evidence partly recorded by one Officer presiding over a Court. Of the Statement of an accused, Certificates necessary to be given &c. Lunatics as accused, who cannot be made to understand the Proceedings. Of Previous Convictions. Bail. Of Bail in bailable cases, and in non-

bailable cases. Who has power to order bail to be taken or reduce the amount of bail. Of Property seized by Police, Report to Magistrate about the same, Notification &c. Sale of Perishable Property. Power of District Magistrate to issue Notifications... ..Pages 82 to 92.

CHAPTER VII.

The Evidence Act.

Confessions. Record of Confessions by Magistrates. Of information given by an accused while in the custody of Police, which leads to discovery of property &c. Decisions on the same, and remarks based on them. Important decision of a full bench of the Bombay High Court.—Queen Empress Vs. Nana. Of the Confessions of a co-accused in a Joint Trial. Under what conditions it can be used against himself, as well as against the others. List of decisions on the points worthy of notice. Dying Declaration. Evidence as to character. Of the Burden of Proof... ..Pages 93 to 100.

CHAPTER VIII.

The Evidence Act.

Who can testify. How can dumb witnesses testify. The admissibility of evidence of husband or wife, against the other... Right of Police to keep secret name of informant. Examination-in-chief,—

(h)

Cross-examination,—Re-examination,—of witnesses,—
what questions are lawful in the same. Hostile
Witnesses. Impeaching the Credit of a witness. Right
of Cross-examining, a witness on any former State-
ments made by him and reduced into writing. Of Re-
freshing Memory.... ... Pages 100 to 105.

CHAPTER IX.

Miscellaneous Matters.

Of Enhanced¹ Punishment. Section 75 of the
Indian Penal Code discussed. How are Previous Con-
victions to be proved. Further Remarks. Why is
Previous Conviction proved,—for enhanced punish-
ment under Section 75 I. P. C., or is it otherwise
admissible in every Criminal case. Of the Record
of evidence in the absence of accused. Of Punish-
ment of Whipping... ... Pages 105 to 112.

CHAPTER X.

Miscellaneous Acts.

District Police Act. Village Police Act. Gamb-
ling Act. Arms Act. Extradition² Act &c. &c. For
further particulars, see the Chapter. Pages 112 to 120.

પ્રસ્તાવના.

પોલીસની ફરજ ભાગ ૧ લો, સને ૧૮૮૬ માં મેં પ્રસિદ્ધ કર્યો હતો, અને તેમાં એવી ખબર આપેલી હતી કે, ભાગ ૨ ને ટુંક વખતમાં બહાર પડશે. પણ ખુદાવંત મેહેરખાન મેનર જોન હંફી સાહેબ બહાદુરના હાથ તળે સ્પેશીયલ ડ્યુટી ઉપર કાઠીઆવાડ પ્રાંતમાં માફે જવું થવાથી, તથા ત્યાંની કામગીરીમાં રોકાઈ જવાથી, પ્રથમ ધારણા પ્રમાણે આ ભાગ છપાવી શક્યો નહીં.

પ્રથમ ધારવા કરતાં પણ ઘણી જાહે હકીગત આ ચોપડીમાં સમાવી છે, અને જેમ વધારે ઉપયોગી થઈ પડે, તેમ કરવામાં કશું બાકી રાખ્યું નથી. અતુકમણિકા વાંચવાથી તમામ હકીગત જાણવામાં આવશે.

આ ચોપડીમાં દસ પ્રકરણો છે. હિંદુસ્થાનના ફોજદારી કાયદાની બાબતમાં ૪ પ્રકરણો છે. ક્રીમીનલ પ્રોસીજર કોડની બાબતમાં ૨ પ્રકરણો છે; પૂરાવાના કાયદાની બાબતોમાં ૨ પ્રકરણો છે; પરચુરણ બાબતોનું એક પ્રકરણ છે; તથા પરચુરણ આક્ટોનું એક પ્રકરણ છે. આ ચોપડીમાં એવી ગોઠવણ છે કે જેથી એ, ન્હાના સિપાઇથી તે મ્હોટામાં મ્હોટા અમલદારને ઉપયોગી પડ્યા વગર રહે નહીં. કાયદો જોવાની જરૂર ન પડે, તે સાફ ધણીખરી જગાએ જાણવા જેવી કલમો કાયદાના શબ્દમાં આપી છે. તેમજ તે ઉપર, ધણી જગાએ મારા શબ્દોમાં સરળ રીતે સમજાવતી આપી છે. અને વળી જે જે કલમ તથા બાબતો ઉપર ફેસલાઓ ઘણા ઉપયોગી તથા જાણવા જોગ જણાયા, તે ફેસલાઓ નામ ઠામ વિગેરે સાથે, તથા તે ઉપરથી જરૂર જોગ સમજાવત, આપેલ છે. કાયદાની કઠણ ભાષા સમજવી ધણી મુશ્કેલ હોય છે, અને વળી નામદાર હાઈ કોર્ટોએ કાયદાના અર્થ શું કર્યા છે, તે અમલદારોએ અવશ્ય જાણવા જોઈએ. કેટલાક ગુન્હાઓ વચે શું તફાવત છે, તે પણ અવશ્ય જાણવા જોઈએ છે. અને તે તમામ, જરૂર લાગી તે પ્રમાણે, તથા આ ચોપડીના કદ ઉપર વિચાર રાખી આપેલું છે એમ જાણશે.

પોલીસને, પોલીસ અખત્યારી ગુન્હાઓ વિશે જે જે જાણવાની જરૂર જણાય, તે આપ્યું છે, એટલુંજ નહીં, પણ કેટલાક બિનઅખત્યારી ગુન્હાઓ વિશે પણ હકીગત આપેલી છે.

(ખી)

એકંદર રીતે, આ ચોપડી જેમ ધણી ઉપયોગી થઈ પડે, તેમ કરવામાં આવ્યું છે. અને દરેક પોલીસ અમલદારે એ ચોપડી પાસે રાખવા જેવી છે. એમાં સમાવેલી હકીગતમાં, કાયદો, તે ઉપર સરળ શબ્દોમાં સમજુતી, મુકાબલો તથા તફાવત, તે ઉપર ફેસલાઓ, તથા તે ઉપરથી સમજુતી, જરૂર પ્રમાણે આપી, તેનું ઉપયોગીપણું વધે, અને વળી ગુન્યવણુ ન થાયે, તેમ કરવામાં આવેલ છે.

પોલીસને એક ધણી અગત્યની અને હંમેશ પાસે રાખી જોવા તથા વાંચવા જેવી ચોપડી જેમાં જે જે નિત્ય જરૂરની હકીગત છે તે જોવાથી ખુલાસા સાથે તુરત સમજાએ એવી આ ચોપડી કરવાનો મારો હેતુ હતો. અને તે હેતુ કેટલે દરજ્જે પાર પડ્યો છે, તે વિશે વિચાર કરવાનું કામ આ ચોપડી વાંચનારની મુનસીરી ઉપર મુકવામાં આવે છે.

ભાગ ૧લામાં કેટલીક હકીગત આપી છે, તે ફરીથી આમાં આપવાની જરૂર ન જાણી, આપી નથી.

પરચુરણ આકટો પૈકી કેટલાકની જરૂર જોગ હકીગત આમાં આપી છે. વિસ્તારથી ૩ જા ભાગમાં આપવામાં આવશે.

તા. ૭ સપ્ટેમ્બર ૧૮૯૦.

સુકામ સુરત.

પ્રાણશંકર ત્રીપુરાશંકર.

ખાખતો.

પ્રકરણ ૧ છું.

ધન્ડીઅન પીનલ ટ્રાડ.

સામાન્ય અપવાદો સંબંધી. કલમ ૭૬માં ખતાવેલ અપવાદ તથા તે ઉપર ટીકા. કલમ ૭૭, ૭૮, ૭૯, ૮૦ તથા ૮૧માં ખતાવેલ અપવાદો વિનિયમ. કલમ ૮૨ તથા ૮૩માં લખેલા અપવાદો, તથા તે ઉપર ટીકા. કલમ ૮૪માં લખેલ અપવાદ, તથા તે ઉપર ટીકા. કલમ ૮૫માં લખેલ અપવાદ તથા તે ઉપર સમજૂતી. કલમ ૮૬, ૮૭, ૮૮, ૮૯, ૯૦, ૯૧, ૯૨, ૯૩માં ખતાવેલ અપવાદો વિશે. કલમ ૯૪માં ખતાવેલ અપવાદ. કલમ ૯૫ માં લખેલ અપવાદ. ખાનગી ખચાવના હક વિશે પાનાં ૧ થી તે ૧૫.

પ્રકરણ ૨ જી.

ધન્ડીઅન પીનલ ટ્રાડ.

કાયદા વિરુદ્ધ મંડળી વિશે. હંગામા વિશે. ગેરકાયદે મંડળીના અંગ-જૂતને સજા. હંગામા બદલ સજા. કાયદા વિરુદ્ધ મંડળીના અંગજૂત હોવું, તથા હંગામો, એ બે ગુન્હાઓમાં તફાવત દેખાડનારાં કોષ્ટકો. બખેડાની વાખ્યા તથા સજા. ઈંગ્લાંડમાં હંગામાનો કાયદો. ફીમીનલ પ્રીસીજર ટ્રાડમાં ગેરકાયદે મંડળી વિશેની કલમોનું ટુંક સાર. સરકારી નોકરોના અથવા તેઓ સંબંધી ગુન્હાઓ. સરકારી નોકરોના કાયદેસર અખત્યારના તિરસ્કાર સંબંધી. કેટલીક જરૂર જાણવા જોગ કલમો ઉપર સમજૂતી. કલમ ૧૮૨ ઉપર સમજૂતી તેમજ તે કલમ, તથા કલમ ૨૧૧ વચ્ચે તફાવત વિશે. તે ઉપર ફેસલાઓ, તથા તેની જાહે સમજૂતી. ફરીઆદ માંડવા સાંકશનની જરૂર વિશે પાનાં ૧૫ થી તે ૩૦.

(કી)

પ્રકરણ ૩ શું.

ઇન્ડિઅન પીનલ કોડ.

ખોરા પૂરાવો એટલે શું, તે વિશે. ખોટી સાક્ષી આપવા બદલ સન્ન. કલમ ૧૯૧ ઉપર સમજાતી. પોલીસ આગળ જુડી સાક્ષી આપે તેની જવાબદારી. જુના તથા નવા કાયદામાં એ વિશે તફાવત. પૂરાવો આપતાં જાણુવા જોગ એ બાબત ઉપર ફેસલો. “ઓસ્ટરનેટીવ” ચારજ વિશે. કી. પ્રો. કોડની કલમ ૧૯૫ જોવાની અગત્ય. ખીજી જાણુવા જોગ હકીમત-શીક્ષા તથા સરકારી સ્ટાંપ સંબંધી ગુન્હાઓ. જાહે શિક્ષા વિશે. ખોટાં વજન તથા માપ વિશે. લોકોની તંદૂરસ્તી, સલામતી, સધવડતા, લાજ, તથા નીતિ સંબંધી ગુન્હાઓ બાબત. ધરમ સંબંધી ગુન્હાઓ. જાંઘળી સંબંધી ગુન્હાઓ. શિક્ષણીય મનુષ્યવધ. જાહે સમજાતી. શું હોએ તો મનુષ્ય વધને ખુન ગણવું જોઈએ, તે વિશે. ખુનના તથા તેથી ઉતરતા દરજ્જાના શિક્ષણીય મનુષ્ય વધની સજા. ખુન કલમ ૩૦૨ પ્રમાણે, તથા તેથી ઉતરતા દરજ્જાના શિક્ષણીય મનુષ્ય વધ કલમ ૩૦૪ પ્રમાણે,—એ જે વચ્ચે તફાવત. રાણી સરકાર-વિરુદ્ધ-ગોવિંદનો અગત્યનો ફેસલો. એ જે ગુન્હાનો સુકાબલો તથા તફાવત બતાવનાર કોષ્ટકો. ઉદ્ધતાઇથી અગર જે દિકરાઇથી નીપજાવેલ ભોત, ખુનની કોશીસ, તથા આત્મધાતની કોશીસ. ગરબપાત કરવા બાબત, નહીં જન્મેલાં બચ્ચાંઓને નુકસાન બાબત, તથા જન્મ છુપાવવા બાબત. વ્યથાઓ તથા તેના જુદા જુદા પ્રકારો દેખાડનાર કોષ્ટક, તે ઉપર જાહે સમજાતી. ગેરવ્યાજખી અટકાવ તથા ગેરવ્યાજખી કેદ. સાપરાધ બળ તથા હુમલા, તથા મનુષ્ય હરણ, મનુષ્ય નયન, ગુલામી, તથા વેદ બાબત. બળાત્કાર સંભોગ વિશે. સદ્દિક્ષ મ વિરુદ્ધ ગુન્હા વિશે...
.....પાનાં ૧૫ થી તે ૪૮ સુધી.

પ્રકરણ ૪ શું.

ઇન્ડિઅન પીનલ કોડ.

મિલકત વિરુદ્ધ ગુન્હાઓ વિશે. ચોરી કલમ ૩૭૯ વિશે. તે ઉપર જાહે સમજાતી તથા જાણુવા જોગ ફેસલાઓ વિગેરે જખરાઇથી કહાવવાનાં ગુન્હા.

બદલ. અપહરણુ વિશે. ચોરી ક્યારે અપહરણુ થાએ છે, તથા જળરાધથી કહડાવડું ક્યારે અપહરણુ થાએ છે, તે વિશે. ચોરી, જળરાધથી કહડાવડું તથા અપહરણુ-એ ત્રણે ગુન્હાઓ શું હોએ તો થાએ છે, તે જણાવનાર તથા મુકાબલો બતાવનાર કોણકો. ફેસલાઓ ઉપરથી સમજીતી. ડાકાઘડી વિશે. તે ઉપર સમજીતી. ખુન સાથે ડાકાઘડી વિશે. જંગમ મિલકતનો ખોટો ઉપયોગ. સાપરાધ વિશ્વાસઘાત વિશે. તે ઉપર સમજીતી. ચોરીની મિલકત વિશે. બદલાનતથી ચોરીની મિલકત રાખવાની સજા, તથા તેમાં કેવો પુરાવો જોઇએ. ચોરીનો માલ વગે કરવા બાબત. ડગાઇ વિશે. વેષ લઇને ડગાઇ વિગેરે વિશે. બિગાડ વિશે, તેના જુદા જુદા પ્રકાર દેખાડનાર કોણકો. તે કોણકોમાં પોલીસ અખત્યારી ગુન્હાઓ કયા કયા છે, તે વિશે. સાપરાધ પ્રવેશ વિશે. ગૃહ પ્રવેશ વિશે. ગ્રામ ગૃહ પ્રવેશ વિશે. રાતે ગ્રામ ગૃહ પ્રવેશ વિશે. ઘર ફોડવા બાબત. રાતે ઘર ફોડવું કેને કહેવાએ તે વિશે. ફેસલાઓ ઉપરથી સમજીતી. કલમ ૪૪૨ તથા કલમ ૪૪૨ માં તફાવત. ઘર ફોડવાના ગુન્હા બદલ સમજીતી. સાપરાધ પ્રવેશ વિગેરેમાં પૂરાવા વિશે. ખીન ગુન્હાઓ જેવા કે “ડીફેમેશન” વિગેરે.....પાનાં ૪૮ થી તે ૬૮.

પ્રકરણ પ મું.

ક્રીમીનલ પ્રોસીજર કોડ.

બટકનારા તથા શકદાર શખ્સોએ સારી ચાલ ચાલવા બાબત જામીન આપવા વિશે. ગુન્હા કરવાની ટેવ હોએ, તેવાના જામીન લેવા બાબત. એ વિશે જાહે સમજીતી, તથા ફેસલાઓ વિગેરે, તથા એ બાબતમાં શું પૂરાવો જોઇએ તે વિશે. કાટલાં તથા માપ તપાસવાની બાબતમાં પોલીસના અખત્યાર વિશે. પોલીસ અખત્યારી ગુન્હામાં પોલીસ તરફથી સમન્સ તથા ખર્ચ બોલવાની કાયદાએ નાંખેલી ફરજ. ડાએરીઓ તથા પોલીસ ટીપ્પણો વિશે, તથા તે કોરટમાં રજુ થવાં જોઇએ કે નહીં તે વિશે. પોલીસ ટીપ્પણો વિશે. ટીપ્પણોની બાબતમાં થએલા ફેસલાઓ. તે ઉપરથી દુકંમમાં સાર. ટીપ્પણો રજુ થવા બાબતમાં નામદાર કક્ષક્ષા હાઇ કોરટનો અગત્યનો ફેસલો. ક્રીમીનલ અગર એકથી કરવાની જગા વિશે કાયદો. કેટલાંક

(એક)

કામો ચલાવવામાં અવશ્ય જરૂરની શરતો. “નાનકાગનીએબલ”-એટલે જી ગુન્હાઓ પોલીસ અખત્યારી નથી, તે વિશે પોલીસની ફરજ, તથા તે ઉપર અગત્યનો ફેસલો. “સમરી ટ્રાયલ” એટલે સંક્ષેપ્ત ચોકશી બાબત કાયદો.

પાનાં ૬૯થી તે ૮૨.

પ્રકરણ ૬ હું.

જીમીનલ પ્રોસીજર કોડ.

કેટલાંક કામોમાં મેલાપીને મારી આપવા બાબત તથા તેની સાક્ષી લેવા બાબતના નિયમો. મારી આપવા બદલ ટુંકમાં સમજાવી, કોણ મારી આપી શકે, કેવા કેસોમાં શા કારણસર મારી આપી શકાએ, શું શરતે અપાએ, એ વિગેરે. “કવીન્સ એવીડન્સ” એટલે શું ? મારી આપેલ મેલાપીની જુબાની, તથા સહકેદીની કબુલત, એ બેનો મુકાબલો. ગુન્હા માંડી વાળવા વિશે. એક કોરટે પૂરાવો અમુક કેસમાં લીધો હોએ, તે કેસ અધુરો હોએ, તેટલામાં તે કોરટના અધ્યક્ષની બદલી થાએ, ત્યારે કેસ રહ્યો હોએ ત્યાંથી ક્યારે ચાલે, સાક્ષીઓ પાછા ક્યારે બોલાવવા પડે, તે વિશે. તોહોમતદારની જુબાની, તે લેવાની રીત તથા તે ઉપર સરટીફિકેટ લખવા બાબત. ગાંડા માણસો તોહોમતદાર તરીકે લાવવામાં આવે, ત્યારે, અને તેઓ કામ ન સમજી શકતાં હોએ, ત્યારે શું કરવું, તે વિશે. અગાઉ ગુન્હાની સાબીતીનો ઠરાવ થયો હોએ, તે વિશે. જમીન લેવા બાબત. જમીન લેઈ શકાએ, તેવા ગુન્હામાં જમીન લેવા બાબત. જમીન નહીં લેઈ શકાએ તેવા ગુન્હામાં જમીન ક્યારે લેવામાં આવે, તે વિશે. જમીન લેવાનું, અથવા રકમ ઝાણી કરવાનું ફરમાવવાનો કોને અધીકાર છે, તે વિશે. પોલીસે પકડેલી મિલકતની વ્યવસ્થા બાબત, તે વિશે માજિસ્ટ્રેટને રીપોર્ટ, તે ઉપર થતાં જાહેરનામાં, તથા મુદત વિતે શું કરવું, તેમજ બગડી જાએ તેવી મિલકત વેચવા બાબત. ડીસ્ટ્રીક્ટ માજિસ્ટ્રેટનો જાહેરનામાં કાઢાડવા વિશે અખત્યાર.....પાનાં ૮૨ થી તે ૯૨,

પ્રકરણ ૭ મું.

પૂરાવાનો કાયદો.

કેદાઆની કચ્છલત બાબત, માજરૂટે કચ્છલત કેવી હોએ તો લેવી, તે વિગેરે, તથા પોલીસના કબજામાં હોઈને કાંઈ ખબર આપી હોએ, ને તે ખબરને લીધે કાંઈ માલ જડયો હોએ વિગેરે, ત્યારે તે ખબર પૂરાવામાં લઈ શકાએ કે નહીં તે વિશે. એ બાબત ઉપર ફેસલાઓ ઊપરથી સમજુતી. એ બાબત ઉપર નામદાર મુંબઈ હાઇ કોર્ટનો ફુલ બેંચનો અગત્યનો ફેસલો,—કવીન એમપ્રેસ વિરૂદ્ધ નાના—નો. એક તોહોમતદારની કચ્છલત ખીજ સહતોહોમતદારની તથા તેની વિરૂદ્ધ ક્યારે, તથા શું શરતે વાપરી શકાએ, તે વિશે સમજુતી. એના સંબંધમાં જેવા જેવા ફેસલાઓની ટીપ. મરતી વખતની જુબાની વિશે. ચાલચલગત બાબત. સાખીતીના બોજ વિશે.

પાનાં ૯૩ થી તે ૧૦૦.

પ્રકરણ ૮ મું.

પૂરાવાનો કાયદો.

સાહેદી કોણ આપી શકે, તે વિશે. મુંગા સાહેદોની બાબતમાં, સાહેદી લેવા વિશે. ફોજદારી કામમાં, ધણી ધણીઆણીનો એકથી વિરૂદ્ધ ખીજ ઉપર પૂરાવા વિશે. પોલીસને ક્યાંથી અમુક બાતમી મળી, તે છુપું રાખવાના હક બાબત. સાક્ષીઓની તપાસણી,—મુખ્ય તપાસણી, ઉલટ તપાસણી, ફરી તપાસણી, તથા તેમાં પુછી શકાતા સવાલો વિશે. પોતાના સાક્ષીની ઉલટ તપાસણી ક્યારે થઈ શકે તે વિશે. સાહેદીઓના બરેંસા ઉપર દોષ આણવા વિશે કાયદો. સાક્ષીએ આગળ કાંઈ જુબાની આપી હોએ, તો તે બાબત તેને ઉલટ તપાસણીમાં સવાલ પુછવા વિશે. યાદદાસ્ત તાજ કરવા બાબત.... ... પાનાં ૧૦૦ થી ૧૦૫.

(એચ)

પ્રકરણ ૯ મું.

પરચુરણ બાબતો.

નસ્તી સગ્ન બાબત, તથા ઈ. પી. કાડની કલમ ૭૫ વિશે સમજુતી. આગલી સગ્નનો ઠરાવ કેમ સાબીત કરવો. નહે સમજુતી. પ્રથમ સગ્નનો ઠરાવ શા સારૂ સાબીત થાય છે,—ઉપર કહેલી કલમ ૭૫ પ્રમાણે નહે શિક્ષા થવા સારૂ તે સાબીત કરવાનો હેતુ ન હોય, —તો દરેક ફાજદારી કામમાં તેવો પૂરાવો અપાયે કે કેમ. કેસ ચાલતાં પેલેમાં તે તોહોમનદારની ગેરદાનરીમાં સાક્ષીની જુબાની લખી લેવા બાબત. ફટકાની સગ્ન વિશે. પાનાં ૧૦૫ થી ૧૧૨.

પ્રકરણ ૧૦ મું.

પરચુરણ આક્ટો.

ડીસટ્રીક્ટ પોલીસ આક્ટ. વીલેજ પોલીસ આક્ટ. જુગારનો આક્ટ. હથીઆરનો આક્ટ. એક્સ્ટ્રાડીશન આક્ટ વિગેરે. નહે માટે એ પ્રકરણ જુઓ... .. પાનાં ૧૧૨ થી તે ૧૨૦.

ઈન્ડીયન પીનલ કોડ.

પ્રકરણ ૧૬.

આ પ્રકરણમાં હિંદુસ્તાનના ફોજદારી કાયદા સંબંધી પોલીસને જાણવા જોગ આવત જણાવવામાં આવી છે.

“ઈન્ડીયન પીનલ કોડ” એટલે ટુંકામાં ક્યાં કૃત્યો સજાને પાત્ર ગણવામાં આવ્યાં છે, તે કૃત્યો, તેની વ્યાખ્યાઓ, પ્રકારો, અને તે વિશે સજા દેખાડનારો હિંદુસ્તાનને લાગુ પાડવામાં આવેલો કાયદો.

સામાન્ય અપવાદો, કલમ
૭૬થી તે ૧૦૬ સુધી.

આ કાયદો જાણી અમલ કરનારાઓને, તે કાયદાનું પ્રકરણ ચોથું, ઘણું ધ્યાન રાખી વાંચવું જોઈએ. એ પ્રકરણમાં સામાન્ય અપવાદો વીશે હકીગત આપેલી છે. અને તે તમામ હીંચાં આપતાં લંબાણ થઈ જાય તેથી જરૂર જોગ ફક્ત આપવામાં આવેલ છે. એ પ્રકરણ કલમ ૭૬થી ૧૦૬ સુધી છે.

કલમ ૭૬માં ખતાવેલ અ-
પવાદ, તથા તે ઉપર હીંચા.

કલમ ૭૬માં એવો અપવાદ છે કે “જે સખસની જે વસ્તુ કરવાની કાયદા પ્રમાણે ફરજ છે, અથવા કાયદાની કાંઈ જુલના સખસથી નહીં, પણ હકીગતની કાંઈ જુલના સખસથી જે સખસ સુચુદ્ધીથી એમ માને છે કે એ વસ્તુ કરવાની માહારી કાયદા પ્રમાણે ફરજ છે, તે સખસ જો તે વસ્તુ કરે, તો તે ગુન્હો છે એમ સમજવું નહીં.” આ કલમમાં દ્રષ્ટાંતો તરીકે આપેલાં દ્રષ્ટાંતો ધ્યાનમાં રાખવા જેવાં છે. જે ઉપરથી એમ જણાઈ આવશે કે અમુક કૃત્ય કાયદેસર રીતે કરવાને

પોતે બંધાએલો છે, એમ શુદ્ધ બુદ્ધિથી તેની માન્યતા હતી, અને તેથીજ અમુક કૃત્ય થયું છે, એમ આ અપવાદના લાભ માગનારે બતાવી આપવું જોઈએ.

કલમ ૭૭-૭૮-૭૯-૮૦ ત
થા ૮૧માં બતાવેલ
અપવાદો.

કલમ ૭૭માં ધનસાક્ષી દરજ્જા બજાવનાં જરૂરે ક-
રેલું કૃત્ય, -કલમ ૭૮માં-કાંઈ ધનસાક્ષી કારટના ફેસ-
લા અથવા હુકમને અનુસરીને થએલ કામ, -કલમ ૭૯
માં,-અમુક કૃત્ય કરવાની કાયદાથી રજા છે અથવા જે
કૃત્ય કરવાની મદને કાયદાથી રજા છે, એમ જે સ-
પ્ત કાંઈ હકીગતની બુદ્ધિથી શુદ્ધબુદ્ધિથી માને છે,
તેવાં કૃત્યો વિશે, -કલમ ૮૦માં,-કાંઈ કાયદેસર રીતે
બ્યાજબી હોએ એવું કૃત્ય કરતાં, તેમાં થએલ અક-
સ્માત, -કલમ ૮૧માં,-જે કામથી હાની થાએ એવો
સંભવ હોએ તે કામ, ચુનાદના ધરિદા વગર, તથા
બીજી હાનિ અટકાવવાને કરેલ હોએ, -એવાં કૃત્યોનો
સમાસ થાએ છે.

કલમ ૮૨ તથા ૮૩માં લ-
ખેલા અપવાદો, તથા તે
ઉપર ટીકા.

હવે કલમ ૮૨માં લખેલ અપવાદ ધણે જાણુના
જોગ છે. તેમાં એમ બતાવ્યું છે કે “સાત વર્ષથી
ઝાઢી ઉંમરના બાળકે કરેલી કાંઈ પણ વસ્તુ ગુન્હો
છે એમ સમજવું નહીં.” અને તેની સાથે કલમ ૮૩-
માં, એમ બતાવ્યું છે કે, “સાત વર્ષથી વધારે અને
બાર વર્ષથી ઝાઢી ઉંમરનું બાળક, જેની અક્ષલ તે
વખતે પોતાની ચાલ કેવી છે તથા તેથી શું પરિણા-
મો થશે એ બાળત વિચાર કરી શકે એટલી પુખ્ત
થઈ નથી, તેણે કરેલી કાંઈ પણ વસ્તુ ગુન્હો છે, એમ
સમજવું નહીં.”

આ ઉપરથી સાદ્ જણાશે કે કાયદાએ એમ ઠરા-
વ્યું છે કે સાત વર્ષથી ઝાઢી ઉંમરનું બાળક હોએ,
તેમાં ગુન્હો અગર અમુક કૃત્ય ગુન્હો ભરેલું છે, એવું
સમજવાની શક્તિની ગેરહાજરી માનેલી છે અને તેથી
તેઓને સજા થઈ શકે નહીં એમ ઠરાવ્યું છે. પણ

સાતથી ઉપરનું હોએ, ને બારથી અંદરનું બાળક હો-
એ, તો તેવાને વિશે, સમજવાની શક્તિની ગેરહાજરી
કાયદો માની લેતો નથી, પણ તે ગેરહાજરીની સા-
બીતી માંગે છે, એટલે કે સમજ શક્તિની ગેરહાજરીની
સાબીતી ન આપવામાં આવે તો, ગુન્હો તે સમજતો
હતો, એમ ગણવામાં આવે.

સમજવાની શક્તિની ગેરહાજરી સાબીત કરી આ-
પવાનું કામ, આ અપવાદના લાભ માંગનારને શીર
છે. એ સંબંધમાં પુરાવાના આકટની કલમ ૧૦૫ જ-
રૂ કરીને ધ્યાનમાં રાખવા જેવી છે. તેમાં સ્પષ્ટ ફ-
રમાન છે કે કોઈ પણ શખસના ઉપર કોઈ ગુન્હાનું
તોહામત આવેલું હોએ, ત્યારે તે કૃત્ય ગુન્હો નથી,
પણ ઇન્ડીયન પીનલ કોડના સામાન્ય અપવાદો પૈકી-
ના કોઈ અપવાદમાં, અથવા કોઈ બીજા કાયદાના,
અથવા તેજ કાયદાના ખાસ અપવાદમાં તેનો સમાસ
થાએ છે, એમ સાબીત કરવાનું કામ તે શખસનું છે.
અને જ્યાં સુધી તેવી સાબીતી આપવામાં આવી ન-
થી, ત્યાં સુધી અપવાદમાં આવી શકે એવી હકીકત-
ની ગેરહાજરી, કારટ માની લેશે.

કલમ ૮૪ માં લખેલ અપ-
વાદ, તથા તે ઉપર ટીકા.

કલમ ૮૪ માં—એવું બતાવ્યું છે કે,—“જે શખસ
કોઈ કામ કરતી વખતે, દીવાનગીના સમઅથી, હું ક-
વી રીતનું કામ કરું છું એ, અથવા, જે કામ હું કરું
છું તે ખોટું છે, અથવા કાયદાથી ઉલટું છે એવું
બાણી શકતો નથી, તેનું કરેલું તે કામ, ગુન્હો છે એ-
મ સમજવું નહીં.”

કાયદાએ દીવાના માણસને આ પ્રમાણે બાતલ કર્યા
છે, પણ તેનો અર્થ ઘણો સમજીને કરવાનો છે. હરેક
એવે પ્રસંગે ફક્ત એક સવાલ ઉપર જરૂરી વીચાર
કરવાનો છે. તે એ કે—દીવાનાપણાની કસોટી શું ?—
આ સવાલનો ખરાબર નિર્ણય નામદાર કલકત્તાની હા-

ધ ઢારડે ડ્રોં છે. (જુઓ રાણી-વિરૂદ્ધ-જગો મોહન-
માળો. ૨૪. વી. રી. પ.) તેમાં એવી સદાધ ધમ છે
કે અમુક કૃત્ય ગુન્હાભરેલ હોવાથી જે શખ્સના ઉપર
તે આરોપ આવેલ હોએ તે શખ્સ તે કૃત્ય કરતી વ-
ખતે પોતે ખોટું કરે છે એટલું જાણી શકતો
હોએ, તો તે કૃત્ય તેણે દીવાનગીમાં કર્યું એમ જાણી
શકાતું નથી. મતલબ દીવાનાપણામાં તેના મનની
સ્થિતિ કેવી હતી ? તે પોતે શું કૃત્ય કરે છે, તેનું શું
પરિણામ થશે, અને તેમાં પોતાની જવાબદારી કેવા
પ્રકારની છે, તે તે વખતે જાણી શકવા છતાં, અમુક
કૃત્ય કર્યું છે કે કેમ, તે વીગેરે વીચાર કરવો જોઈએ.

પુરાવાના આકટની કલમ ૧૦૫ પ્રમાણે, આ અપ-
વાદનો લાભ લેવા ઇચ્છનાર શખ્સે, પોતાનું કૃત્ય આ
અપવાદમાં સમાઈ શકે છે એમ સાબીત કરવું જોઈએ.
મદ્રાસની નામદાર હાઇકોર્ટ એક જાણવાજોગ કેસ
ફેસલ કર્યો છે. (જુઓ-કવીન એમપ્રેસ-વિરૂદ્ધ વેંકટ
સ્વામી-સને ૧૮૮૯-એપ્રેલ-૧૫-૧૨ મદ્રાસ). હકીકત
એવી હતી કે, -તોહોમતદારે એક બચાં ઉપર તરવારનો
પ્રહાર કરી તેને જનથી મારી નાંખ્યું. તેના ઉપર
ખુનનું તોહોમત મુકાતાં, તેણે ઇનસાફ વખતે “દીવા-
નગીનો સબખ” ખતાવ્યો. તેણે ખીજાં માણસોનાં દેખતાં,
તે બચાં ઉપર હુમલો કરવો જારી રાખ્યો હતો, ને
તેમ કરવાનો કાંઈ હેતુ પણ જણાતો ન હતો. અને
એમ પણ જણાયું કે તે બચાંની સાથે પેસ્તર તે મા-
યાથી તથા પ્યારથી વર્તતો-તે વખતે તે તાવ તથા
ભુખથી ખીમાર હતો-અને પૈદક પૂરાવાથી એમ જણા-
યું હતું કે “હોમીસીડલ મેનીઆ” કેહે છે એવાં ગાં-
ડપણના એકાએકના જોસ્સાના દરમ્યાનમાં તેણે ખુન
કર્યું હોએ એમ બની શકે. તાવથી ઘણું કરી સ્વભાવ
તપી જઇ તેણે પોતાના સગાંઓને થોડો વખત અમા-

ઉ ગાળો દીધી હતી એવો પૂરાવો હતો. ગામના મા-
જીસ્ટ્રેટ આગળ પોતે ગુન્હો અંગીકાર કર્યો, અને તેને
પુછવામાં આવતા સવાલના રીતસર જવાબ દીધા હતા.
પણ કમીટીંગ માજીસ્ટ્રેટ તેમજ સેશન્સ કોર્ટમાં, પો
તે તે બચાંને માર્યું નથી એમ જાહેર કર્યું. તેને થયેલ
સજ્જના ઠરાવ વીશે નામદાર મદ્રાસ હાઇકોર્ટ દીકા
કરી કે પોતાનું કૃત્ય કેવા પ્રકારનું હતું, તે પ્રકાર,
અગર પોતે ખોટું કરે છે, અગર કાયદા વિરૂધ્ધ કરે છે
એમ તે દીવાનગીના સખ્યથી સમજી શકતો ન હતો,
એવું જ્યાં સુધી સાબીત થયું નથી, ત્યાં સુધી, તેને
થએલી સજ્જના ઠરાવ બરાબર ગણવો જોઈએ.

એજ સંબંધમાં નામદાર મુખ્ય હાઇકોર્ટ “કવીન એમ-
પ્રેસ-વિરૂધ્ધ-લક્ષમણ દગડુનો ફેસલો કર્યો છે. (જુઓ
ઈન્ લો રીપોર્ટ ૧૦ મુખ્ય. ૫૧૨)—તેમાં એવી હકી-
ગત હતી કે તોહોમતદારે પોતાના બેન્દાના છોકરાને
વાંસલે વતી મારી નાંખ્યાં—અને એ કેસ ઉપરથી તેના
ઉપર તોહોમત આવતાં, તેણે પોતાના બચાવમાં એવું
જાહેર કર્યું કે તે તાવથી પીડાતો હતો, અને તે છોક-
રાના શોર બકોરથી તેને ઘણી હરકત થઈ હતી. પણ
એકંદરે એવું પુરવાર ન થઈ શક્યું કે તે ગુન્હા ભરેલું
કૃત્ય કરતી વખતે તે ‘દીવાનગી’માં હતો.—નામદાર
હાઇકોર્ટ તે કામમાં એવું ઠરાવ્યું કે પોતે શું કૃત્ય
કરે છે, તેની તોહોમતદારને ખબર હતી એટલે કે તે
જાણી શકતો હતો, તેથી તેને અપવાદનો લાભ આપી
શકાએ નહીં.

ગાંડો માણસ પૂરાવો આપી શકે કે નહીં, એટલે
ગાંડા માણસની જુગ્યાની પૂરાવામાં ગ્રાહ્ય છે કે નહીં,
તે વીશે પુરાવાના આકટની કલમ-૧૧૮ જુઓ; જેમાં
લખ્યું છે કે અમુક શખ્સ ગાંડો છે, તેટલાજ ફક્ત
કારણથી, તેની જુગ્યાની ન લેવાએ એવું નથી. પોતા-

ના ગાંડપણને લીધે તેને પુછવામા આવતા સવાલો સમજી શકતો નથી, અને રીતસર જવાબ દઇ શકતો નથી, એમ જણાએ, તો તેવા ગાંડાનો પૂરાવો અગ્રાધ છે. બાકી નહીં.

ગાંડાં માણસના સંબંધમાં કીમીનલ પ્રોસીજર કોડની કલમો ૪૬૪થી તે ૪૭૫ સુધીની જરૂર જાણવી જોઈએ.

આ વિશે વધારે દફતરગત માટે આ ચોપડીમાં કીમીનલ પ્રોસીજર કોડનું પ્રકરણ જુઓ.

કલમ ૮૫માં લખેલ અપવાદ તથા તે ઉપર સમજૂતી

કલમ-૮૫-માં અપવાદ બતાવ્યો છે, તે ઘણો જાણવા જોગ છે. કાયદામાં ફરમાવ્યું છે કે, “જે શખ્સ કાંઈ કામ કરતી વખતે, કેફના સખખથી, હું કેફથી રીતનું કામ કરે છું એ, અથવા હું જે કામ કરું છું તે ખોટું છે અથવા કાયદાથી ઉલટું છે એવું, જાણી શકતો નથી, તેનું કરેલું તે કામ ચુનહો છે એમ સમજવું નહીં; પણ જે વસ્તુથી તેને કેફ ચઢડી હોએ તે વસ્તુ તે ન જાણે એમ, અથવા તેહની ખુશી ન છતાં તેને ખવાડી હોએ તો.”

પોતે દારૂ અગર કેશી વસ્તુ પીધી છે, તેથી બેભાનીમાં કૃત્ય થયું, એટલાથી કાયદો માફી આપતો નથી. પણ અમુક ચુનહા ભરેલ કૃત્ય કરતાં તે નીશામાં હતો, અને તે કેફ અગર નીશાથી, પોતે શું કૃત્ય કરે છે, તે ખોટું છે કે કેમ, કાયદાની વિરુદ્ધ છે કે કેમ, તે વિશે તેને કાંઈ તે વખતે ભાન ન હતું, અને જે કેફથી તેની એવી દશા થઈ તે કેફ તેણે પોતે રાજી ખુશીથી કરી ન હતી. પણ તે ન જાણે એમ, અથવા તેની ખુશી ન છતાં, અપાઈ હતી, એમ અપવાદના લાભ માગનારે સાબીત કરવું જોઈએ. જ્યાં સુધી એ પ્રમાણે સાબીત ન થાએ, ત્યાં સુધી તે શિક્ષામાંથી બચી શકતો નથી.

કલમ ૮૬, ૮૭, ૮૮, ૮૯,
૯૦, ૯૧, ૯૨, અને ૯૩-
માં ખતાવેલ અપવાદો વિશે

કલમ ૮૬, ૮૭, ૮૮, ૮૯, ૯૦, ૯૧, ૯૨, અને
૯૩માં ખતાવેલ અપવાદ હીંચાં આપી લંબાણ કરવા-
ની જરૂર નથી. તે વિશે ઇન્ડિયન પીનલ કોડ બે-
વો બેઠાએ.

કલમ ૯૪માં ખતાવેલ
અપવાદ.

કલમ ૯૪માં એક જરૂરી બાબત ઉપરનો અપવાદ,
સમાવ્યો છે. કોઈ શખ્સને કાંઈ ઠરને લીધે કાંઈ કામ
કરવું પડે, જે કે ગુન્હો હોય, તો તે બાબતમાં તેવા
શખ્સની શું જવાબદારી છે? આ અપવાદ નીચે
પ્રમાણ છે:—

“બુન તથા રાજ્ય વિરુદ્ધ જે ગુન્હાઓને માટે મો-
તની શિક્ષા દરાવેલી છે, તે ગુન્હાઓ શિવાએ, જે
કાંઈ કોઈ શખ્સને કાંઈ ધમકીને લીધે કરવું પડે, અને
તે ધમકી એવી હોય કે જેથી, તે કામ કરતી વખા-
એ, તે શખ્સના મનમાં કારણસર એવી દેહદેશત પે-
દા થાય કે જે હું એ કામ નહીં કરીશ, તો મ્હાં
તાત્કાલીક મોત થશે, તો તે કામ ગુન્હો છે એમ સ-
મજવું નહીં; પણ તે કામ કરનાર શખ્સ પોતાની બુ-
શીથી અથવા પોતાને તાત્કાલીક મોત કરતાં કાંઈ ઓ-
છી હાનીની કારણસર દેહદેશતથી, એવી હાલતમાં પોતે
આવ્યો હોય કે, તેથી તેહની ઉપર તે દાવ થયો
હોય, એમ ન થવું જોઈએ.

ખુલાસો ૧ લો—જે શખ્સ પોતાની બુશીથી, અ-
થવા મારવાની ધમકીના સગળથી, આ માણસો ડા-
કાઈ છે એમ જાણીને, તે ડાકાઘટાની ટોળીમાં ભળે,
અને પછી કાયદા મુજબ ગુન્હો હોય, એવેથી કાંઈ
વસ્તુ તેહેના સોંપતીઓના જોરથી તેહેને કરવી પડે,
તો તેહેને આ અપવાદનો ફાયદો મળી શકતો નથી.

ખુલાસો ૨ જો—કોઈ શખ્સને ડાકાઘટાની એક
ટોળી પકડે, અને તેહેને તુરત મારી નાંખવાની ધમકી દે-
ખાડીને કાયદા મુજબ ગુનો હોય, એવી કાંઈ વસ્તુ

તેની પાસે કરાવે; જેમકે કોઈ લુત્તાર પાસે તેના હ-
થીઆર લેવાડીને પોતે કોઈ ઘરમાં પેસીને તે લુત્તી
લેવા સાર તે ઘરના બારણું ઉઘડાવે, તો તેહને આ
અપવાદનો કાયદો મળી શકે છે.”

આ કલમનો અર્થ ઘણો ઉઠો છે. એ ઉપરથી એ-
મ જણાશે કે ખુનના ગુન્હાને સાર, અને રાજ્ય વિ-
રૂદ્ધ જે ગુન્હાઓને માટે દેહાંત શિક્ષા કાયદામાં ફર-
માવી છે, તેવા ગુન્હાઓને સાર, આ અપવાદનો લા-
ભ મળીજ શકતો નથી. એ શિવાઓના ગુન્હાઓ સા-
ર અપવાદનો લાભ મળે તેમાં કેટલીક શરતો છે.
૧—જે ધમકીને લીધે કૃત્ય કરવું પડ્યું હોય તે એવી
ધમકી હોવી જોઈએ કે તે કામ કરતી વેળાએ તે શખ્સ
ના મનમાં કારણસર તાત્કાલીક મોતની ખીક જીત્પત્ત
થવી જોઈએ; અને ૨—તેવી સ્થિતિ તેને પોતાની ઇ-
ચ્છાથી પ્રાપ્ત થઈ હોવી ન જોઈએ; મતલબ કે તે
સ્થિતિમાં પોતે પોતાની ગફલતથી આવ્યો ન હોયો
જોઈએ.

અતુલવથી જોવામાં આવ્યું છે કે ઘણી વખતે સા-
ક્ષીઓ પ્રતિજ્ઞા ઉપર ખોટી જુગ્યાની આપે છે, અને
પછી ધમકીથી, શીખવણીથી, કોઈના કહેવાથી, જુ-
ગ્યાની તેવી આપી એમ બતાવે છે. ઉપર કલમનો ખુ-
લાસો લખેલો છે, તેથી સ્પષ્ટ રીતે જણાશે કે તેવા
કેસોને સાર આ અપવાદ હેઠળ નહીં.

કલમ ૯૫ માં લખેલ
અપવાદ.

કલમ ૯૫ માં અપવાદ છે, તે એકે,—“કાંઈ વસ્તુ-
થી કાંઈ હાની થાય, અથવા કાંઈ હાની કરવાનો ઇ-
રાદો કર્યો હોય, અથવા કાંઈ હાની થશે એવો સંભવ
જણવામાં હોય, પણ તે હાની એટલી જુગ્ય હોય કે
સાધારણ સમજ તથા સ્વભાવનો કોઈ શખ્સ તે હા-
ની બાબત ફરીઆદ કરે નહીં, તો તે હાનીના સજા-
બથી તે વસ્તુ ગુન્હો છે, એમ સમજવું નહીં.”

આ ક્લમની મતલબ એવી છે કે કાયદા કરનારાઓએ ગુન્હાની વાખ્યા વિગેરે આપેલી છે, તેમાંના કેટલાકમાં શબ્દ રચના એવા પ્રકારની છે, કે શબ્દ રચના ઉપર વિચાર કરતાં અસુકૃત ગુન્હો ગણી શકાએ; પણ તેમ ગણવાની મતલબ તેઓની નહતી, કેમકે તે ગુન્હામાં થએલ હાની ફક્ત ઘણીજ જુજ અને સાધારણ સમજનો ગાણુસ ફરીઆદ ન કરે તેવી હોએ છે. તેવાં કૃત્યોનો સમાસ કરવા સારૂ આ અપવાદ છે. પારકાના સાહીના ખડીઆમાં ક્લમ, તેની રજમંદી શિવાએ બોળવી, એ ચોરીની વાખ્યાના શબ્દ જોતાં, તેમાં આવી શકે છે, પણ તેવા પ્રકારના કૃત્યો ગુન્હામાં ગણવાના નથી, એવી મતલબ આ ક્લમની છે.

ખાનગી બચાવના હક વિશે. (ક્લમ ૯૬)

હવે ક્લમ ૯૬ થી તે ૧૦૬ સુધીની અંદર એક મોટી જાણુવા જોગ બાબતનું વિવેચન છે. તે—“ખાનગી બચાવના હક”—એ વિષય ઉપર છે.

ક્લમ ૯૬ માં અપવાદ એવો બતાવ્યો છે કે,—

“ખાનગી બચાવનો હક અમલમાં લાવતાં કરેલી કાંઈ પણ વસ્તુ ગુનોહ છે, એમ સમજવું નહીં.”

એ પ્રમાણે ક્લમ ૯૬ માં બતાવ્યા પછી કોઈ પણ શખ્સને ખાનગી બચાવનો હક કેટલો છે, અને કયારે પ્રાપ્ત થાએ છે, તે વિશે જાણુવાની અવશ્ય જરૂર છે. ક્લમ ૯૭માં હરેકે શખ્સને ખાનગી બચાવનો હક કેટલો છે, તે નીચે પ્રમાણે બતાવ્યો છે.

“પેહેલો—શરીર સંબંધી કોઈ પણ ગુન્હાથી પોતાના અથવા બીજા કોઈ પણ શખ્સના શરીરને બચાવ.

બીજો—ચોરી, અપહરણ, ખિગાડ અથવા સાપ્રાધ પ્રવેશ, એ ગુન્હાના લક્ષણોમાં દાખલ થઈ શકે એવો ગુન્હો જે કામ હોએ, અથવા જે કામ ચોરી, અપહરણ, ખિગાડ, અથવા સા-

(૧૦)

પ્રાધ પ્રવેશ કરવાની કાશીશ હોએ તે, કામથી પોતાની અથવા ખીજા કોઈ પણ શખ્સની સ્થાવર કે જંગમ મિલકતનો બચાવ.”

ઉપર લખેલા ખાતગી બચાવનો હક નીચેની બાબતોમાં નથી એમ સમજવાનું છે.—(કલમ ૯૬)—

“પેહેલી—જે કામથી મોત અથવા મહાબ્યથા થવાનો કારણસર બચ ઉત્પન્ન થતો નથી, એવું કોઈ કામ કોઈ સરકારી નોકર પોતાના હોદ્દાની રીતથી સુખ્યુદ્ધિએ અમલ કરતાં જો કરે, અથવા કરવાની કાશીસ કરે તો, પછી તે કામ બરાબર કાયદા મુજબ ન હોએ તોપણ તે કામથી ખાતગી બચાવનો હક નથી.

બીજી—જે કામથી મોત અથવા મહાબ્યથા થવાનો કારણસર બચ ઉત્પન્ન થતો નથી એવું કોઈ કામ કોઈ સરકારી નોકર પોતાના હોદ્દાની રીતથી સુખ્યુદ્ધિએ અમલ કરતાં કરેલા હુકમ ઉપરથી જો કોઈ કરે, અથવા કરવાની કાશીસ કરે, તો પછી તે હુકમ બરાબર કાયદા મુજબ ન હોએ તોપણ, તે કામથી ખાતગી બચાવનો હક નથી.

ત્રીજી—સરકારી અધિકારીઓનો આશરો માંગવા જવાની વેળા હોએ એવી બાબતોમાં ખાતગી બચાવનો હક નથી.

ચોથી.—કોઈપણ બાબતમાં બચાવ કરવાના કારણસર કરવી જરૂર હોએ તે કાંઈ વધારે હાની કરવા સુધીનો ખાતગી બચાવનો હક નથી.

પ્રુલાક્ષો-૧લો-આ કામ કરનારો સરકારી નોકર છે એવું જો શખ્સ જાણતો નથી, અથવા એવું માનવાનું જોને કારણ નથી, તે શખ્સનો, તે સરકારી નોકર જો કામ કરે અથવા કરે-

વાની દ્રાશીશ કરે તે કામથી, ખાનગી બચાવનો હક જતો નથી.

ખુલાસો—રજો—આ કામ કરનારો માણસ કોઈ સરકારી નોકરના હુકમથી એ કરે છે એવું જે શખ્સ જાણતો નથી અથવા એવું માનવાતું જેને કારણ નથી, અથવા હું ફલાણા અપ્ત્યારથી એ કામ કરું છું એમ તે માણસ કહે નહીં, અથવા,—અગર તે અપ્ત્યાર લખેલો હો—એ તો, માંગેથી તે અપ્ત્યાર બતાવે નહીં તો, તે શખ્સનો, તે સરકારી નોકરના હુકમથી તે માણસ જે કામ કરે અથવા કરવાની દ્રાશીસ કરે તે કામથી, ખાનગી બચાવનો હક જતો નથી.”

વળી આ સાથે કલમ ૧૦૦માં બતાવ્યું છે કે,—

“જે ગુનાહ ઉપરથી ખાનગી બચાવનો હક અમલમાં લાવવો પડે તે ગુન્હો જો નીચે લખેલા પ્રકારો—માંના દરેઈ પણ પ્રકારનો હોય, તો હુમલો કરનારને બુધ્ધિ પૂર્વક મોત અથવા ખીલ કાંઈ પણ હાની કરતા સુધી શરીરના ખાનગી બચાવનો હક પોહોંચે છે. ગુન્હાના પ્રકારો:—

પેહેલો.—જો બચાવનો હક એટલેસુધી અમલમાં ન લેવાય, તો તેહનો પરિણામ મોત થશે, એહેનો કારણસર બય જેથી ઉત્પન્ન થાય એ હવો હુમલો.

ખીજો.—જો બચાવનો હક એટલે સુધી અમલમાં ન લેવાય, તો તેનો પરિણામ મહાબ્યથા થશે, એવો કારણસર બય જેથી ઉત્પન્ન થાય એ હવો હુમલો.

ત્રીજો.—અસાત્કાર સંભોગ કરવાના ધરાદાથી હુમલો.

ચોથો.—સૃષ્ટિકર્મ વિરૂધ્ધ મૈથુનેચ્છા પૂરણ

કરવાના ધરાદાથી હુમલો.

પાંચમો.—મનુષ્ય હરણુ અથવા મનુષ્ય નયન કરવાના ધરાદાથી હુમલો.

છઠ્ઠો.—કોઈ શખસને ગેરવ્યાજખી રીતે કેદ કરવાના ધરાદાથી હુમલો, અને તે એવી હાલ તમાં હોએ કે તેથી પેલા શખસને કારણસર એવો ભય ઉત્પન્ન થાએ કે પછી એ કેદમાંથી છુટવાને સાર સરકારી અધીકારીઓને અરજ કરવાનું માહરાથી બની શકશે નહીં."

ઉપર બનાવેલ પ્રકારોમાંના કોઈ પ્રકારનો ગુનો હોય ન હોય તો ખાનગી બચાવના હકનો અમલ કરતાં, મોત નીપજતી શકવા અખત્યાર રહેતો નથી. પણ મોત શીવાએ બીજી કાંઈ હાની એવો હુમલો કરનારને થઈ શકે. (ગુઓ કલમ ૧૦૧) પણ ઉપર કલમ ૯૯માં લખેલ હદો આ હકને લાગુ સમજવી.

હવે એક સવાલ ધણી વખતે એવો ઉત્પન્ન થાય છે કે અમુક કૃત્ય બીજા કોઈએ કર્યું હોએ તો કાયદા પ્રમાણે ગુન્હો ગણાએ, અને એવું કામ કોઈ દીવાના શખસે, અગર નાહાના બાળકે કર્યું હોએ, તો તેવા કામમાં ખાનગી બચાવનો હક રહે છે કે કેમ ? આ સવાલનો જવાબ કલમ ૯૮માં ચોખ્ખો છે, જેથી જણાશે કે અગર જે કાયદા પ્રમાણે આવાં કૃત્યો, દીવાનગીમાં અગર ખુદીની કચાઇને લીધે, અગર નાના બાળકથી થવાથી કાયદેસર ગુન્હો ન ગણાએ, તોપણ તે જેમ કોઈ ડાહ્યા માણસે કર્યો હોએ, તેમ ગણી તે ઉપર ખાનગી બચાવ કરવાનો હક છેજ.

શરીરનો ખાનગી બચાવ કરવાનો હક ક્યારે શરૂ થાએ છે, એ સવાલનો જવાબ કલમ ૧૦૨ માં છે. એ ગુન્હો થશે એવી કારણસર બીક ઉત્પન્ન થાએ કે તુરત, ખાનગી બચાવનો હક શરૂ થાએ છે, અને તે

જોખમનો ડર જ્યાં સુધી રહે, ત્યાં સુધી એ બચાવનો હક રહે છે.

ઉપર બતાવેલ કાયદો શરીરના ખાનગી બચાવના હક વીશે છે. પણ ક્રેટલીક હદમાં રહીને, મિલકતનો પણ ખાનગી બચાવનો હક દરેક માણસને છે. આ વિશે કલમ ૧૦૩ નીચે મુજબ છે.—

“જે ગુન્હો કરવા અથવા જેની કોશીશ કરવા ઉપરથી ખાનગી બચાવનો હક અમલમાં લાવવો પડે, તે ગુન્હો જે નીચે લખેલા પ્રકારોમાંના કોઈ પણ પ્રકારનો હોય, તો ગુન્હો કરનારને પુદ્ધિ પૂર્વક મોત અથવા બીજી કોઈ પણ હાની કરતા સુધી મિલકતના ખાનગી બચાવનો હક પોહોંચે છે, પણ તે હકને ૯૯ બી કલમમાં લખેલી હદો લાગુ પડે છે.

ગુન્હાનો પ્રકાર—

પેહેલો—અપહરણ.

બીજો—રાતને વખતે ઘર ફોડવું.

ત્રીજો—કોઈ ઇમારત, તંબુ અથવા વાહાણ માણસના ઘર દાખલ વપરાતું હોય, અથવા મિલકત રાખવાની જગા દાખલ વપરાતું હોય, તે ઇમારત, તંબુ અથવા વાહાણ પર આગથી બીગાડ કરવો.

ચોથો—ચોરી, બિગાડ, અથવા ગૃહ પ્રવેશ, ને તે એવી હાલતમાં કરવો કે તેથી કારણસર એવો ભય ઉત્પન્ન થાય કે જે ખાનગી બચાવનો તે હક અમલમાં નહીં લવાય, તો તેહનો પરિણામ મોત અથવા મહાવ્યથા થશે.”

હવે મિલકતનો ખાનગી બચાવનો હક ક્યારે શરૂ થાય છે, અને ક્યાં સુધી જરૂરી રહે છે, તે વીશે કલમ ૧૦૫ માં નીચે મુજબ છે.—

“પેહેલી—જ્યારથી કોઈ મિલકતને જોખમનો

કારણસર ભય ઉત્પન્ન થાયે, ત્યારથી તે મિલકતના ખાનગી બચાવનો હક શરૂ થાયે છે.

બીજી—ચોરીથી મિલકતના ખાનગી બચાવનો હક, મિલકત લઇને ગુન્હેગાર નાહારી બન્યે, અથવા સરકારી અધીકારીઓનો આશરો મળે, અથવા તે મિલકત પાછી હાથ લાગે, ત્યાં સુધી જરૂરી રહે છે.

ત્રીજી—અપહરણથી મિલકતના ખાનગી બચાવનો હક, જ્યાં સુધી ગુન્હેગાર કોઈ શખ્સને મોત, અથવા વ્યથા, અથવા ગેરવાજબી અટકાવ કરે અથવા કરવાની કોશીસ કરે, અથવા જ્યાં સુધી તાત્કાલીક મોતનો અથવા તાત્કાલીક વ્યથાનો અથવા શરીર સંબંધી તાત્કાલીક અટકાવનો ભય જરૂરી રહે, ત્યાં સુધી જરૂરી રહે છે.

ચોથી—સાપ્રાધ પ્રવેશ અથવા ખિગાડથી મિલકતના ખાનગી બચાવનો હક, જ્યાં સુધી ગુન્હેગાર સાપ્રાધ પ્રવેશ અથવા ખિગાડ કરવામાં જરૂરી રહે ત્યાં સુધી જરૂરી રહે છે.

પાંચમી.—રાતને વખતે ઘર ફેડવાથી મિલકતના ખાનગી બચાવનો હક, તે ઘર ફેડવાથી શરૂ થયેલો ગૃહપ્રવેશ જ્યાં સુધી જરૂરી રહે, ત્યાં સુધી જરૂરી રહે છે.”

વળી એટલું પણ યાદ રાખવું જોઈએ કે, ઉપર કલમ. ૧૦૩માં બતાવેલ પ્રકારોમાંના કોઈપણ પ્રકારની ચોરી, ખિગાડ, અથવા સાપ્રાધ પ્રવેશ નહીં હોયે, એવા કોઈ ગુન્હા ઉપરથી અથવા કોશીસ ઉપરથી ખાનગી બચાવના હકનો અમલ કરવાનો વખત આવે, તો તેમાં મોત નીપજવવાનો હક કાયદો આપતો નથી. પણ તેથી ઉતરતા દરજ્જાની કાંઈપણ હાની કરી શકાયે અને કલમ ૯૯માં લખેલી હદમાં રહીને આ

અચાવનો હક અમલમાં લાવી શકાશે. (ગુઓ-કલમ. ૧૦૪).

વળી, ખાનગી અચાવના હકના સંબંધમાં હજુ એક ખીછ બાબત બાણવાબેગ એ છે કે, કોઈ માણસ ઉપર એવા પ્રકારનો હુમલો થયો કે જેથી તેનો જીવ જશે એવા ભય તેને વ્યાજગી રીતે થાએ, અને તે વખતે તે કાયદેસર રીતે પોતાના ખાનગી અચાવના હકનો અમલ કરતાં, ગુન્હેગાર શિવાએ ખીજા નિરપરાધી માણસને નુકસાન કર્યા વગર રહે નહીં, એવી સ્થિતિમાં આવી ગયો હોએ, તો પોતાનો ખાનગી અચાવ તે ગુન્હા સામે કરતાં, એ રીતે નિરપરાધી માણસને પણ કદી હાની થાએ, તો તેમ કરવા તેને કાયદાથી છુટ છે. (ગુઓ-કલમ-૧૦૬.)

ઘનડીઅન પીનલ કોડ.

પ્રકરણ ૨ નું.

હીંદુસ્થાનના ફોજદારી કાયદામાં કલમ ૧૦૭થી તે ૧૨૦ સુધીમાં મદદગારી વિશે હકીકત આપેલી છે.

કલમ ૧૨૧થી તે ૧૩૦ સુધી રાજ વિરુદ્ધ ગુન્હા સંબંધી હકીકત છે.

કલમ ૧૩૧થી તે ૧૪૦ સુધી જમીન તથા દરીઆઈ લશ્કરના સંબંધમાં ગુન્હા વિશે હકીકત છે.

આ ચોપડીમાં તે વિશે હકીકત આપેલ નથી. કે-મકે વધારે લંગાણુ થઇ જાએ, તેથી તે વિશે કાયદાનું પુસ્તક જોવું જોઇએ. હવે કલમ ૧૪૧થી તે ૧૬૦ લોકોની સમાધાની વિરુદ્ધ ગુન્હા સંબંધી છે, ને તે-

માંથી કેટલોક ભાગ પોલીસે જાણવા નંવો હોઇને તે વિશે આ પ્રકરણમાં દફાગત આપેલ છે.

કાયદા વિરૂદ્ધ મંડળીની વાજ્યા. (કલમ ૧૪૧.)

કાયદા વિરૂદ્ધ મંડળી એટલે,—

“ જે પાંચ અથવા વધારે શખ્સોની એક મંડળી મળે, અને જે શખ્સો તે મંડળીમાં હોય તેઓનો સામાન્ય હેતુ નીચે લખ્યા પ્રમાણે હોય, તો તે મંડળીને કાયદા વિરૂદ્ધ મંડળી કહેવી.

પહેલો—હિંદુસ્થાનની કાયદા કરનારી અથવા હકુમત કરનારી સરકારને અથવા, કોઇ પ્રેસીડેન્સીની સરકારને અથવા કોઇ લેફ્ટનન્ટ ગવર્નરને, અથવા પોતાના હોદ્દાનો કોઇ કાયદેસર અખ્ત્યાર અમલમાં લાવતાં કોઇ સરકારી નોકરને, સાપરાધ બળ કરીને, અથવા સાપરાધ બળ દેખાડીને ડરાવવો; અથવા,

બીજો—કોઇ કાયદો કે કોઇ કાયદેસર હકુમ બજાવતાં હરકત કરવી; અથવા,

ત્રીજો—કોઇ બિગાડ, અથવા સાપરાધ પ્રવેશ અથવા બીજો ગુન્હો કરવો; અથવા,

ચોથો.—કોઇ શખ્સની ઉપર સાપરાધ બળ કરીને, અથવા તેને સાપરાધ બળ દેખાડીને, કોઇ મિલકતનો કબજો લેવો અથવા મેળવવો. અથવા કોઇ શખ્સનો આવવા જવાનો હક, અથવા પાણી વાપરવાનો હક અથવા બીજો નિરાકાર વસ્તુ સંગ્રહી હક તે શખ્સના કબજામાં કે ભોગવટામાં હોય, તે તેહની પાસેથી લઈ લેવો, અથવા કોઇ હક કે ધારેલો હક અમલમાં લાવવો; અથવા,

પાંચમો,—સાપરાધ બળ કરીને અથવા સાપરાધ બળ દેખાડીને, જે કામ કરવાની જે શખ્સની કાયદા પ્રમાણે દરજ નહીં હોય, તે કામ તે

શખ્સ પાસે કરાવવું, અથવા જે કરવાનો તેહ-
નો કાયદા પ્રમાણે લઈ હોએ તે કરવામાં તેની
પાસે કસુર કરાવવી.

પુત્રાસો.—જે મંડળી પ્રથમ મળતી વખતે
કાયદા વિરુદ્ધ ન હોએ, તે પાછળથી કાયદા
વિરુદ્ધ મંડળી થઈ શકે.”

હંગામની વાજ્યા. (કલમ
૧૪૬.)

હવે ‘હંગામો’ કાને કેહેવો તે વિશે કાયદામાં નીચે
પ્રમાણે છે:—

“કોઈ કાયદા વિરુદ્ધ મંડળીનો સામાન્ય હેતુ પાર
પાડવામાં તે કાયદા વિરુદ્ધ મંડળી અથવા તેના કોઈ
અંગભૂત, ખજા અથવા જુદામ વાપરે, તો તે મંડળી-
ના દરેક અંગભૂતે હંગામનો ગુન્હો કર્યો એમ સમજવું.”

જેરકાયદે મંડળીના અ-
ંગભૂતને સજા. કલમ
૧૪૩.

જેર કાયદે મંડળીનો જે માણસ અંગભૂત હોએ,
તેને છ માસ કેદ, (સખ્ત અગર આસાન), અથવા
દંડ, અથવા એ બેટુ શિક્ષા થઈ શકે છે.

કાને એવો અંગભૂત ગણવો, તે વિશે કલમ. ૧૪૨
જુઓ.

હંગામા બદલ સજા.
કલમ ૧૪૭.

હંગામાના ગુન્હો બદલ એ વર્ષની કેદ, (સાદી અ-
ગર સખ્ત), અથવા દંડ, અથવા એ બન્ને સજા થઈ
શકે છે.

હવે કાયદા વિરુદ્ધ મંડળીના અંગભૂત હોવાનો ગુ-
ન્હો તથા હંગામો, એ બેટુમાં તફાવત શો છે તે ની-
ચેના કોટકોથી સ્પષ્ટ સમજશે.

જેને અનુભવ છે, તેને ખબર છે કે, કેટલાંક કામો-
માં એવા પ્રકારની હકીગત કોઈવાર જોવામાં આવે છે
કે કાયદાની પુખ્ત સમજણ વગર તે કામમાં કયો
ગુન્હો થયો છે,—જેરકાયદે મંડળીના અંગભૂત હો-
વાનો કે હંગામાનો,—તે જોઈએ તેવું સમજાઈ શ-
કતું નથી; અને એ બેટુ કલમો પોલીસને ઘણી
જરૂરી છે.

કાચદા વિરૂદ્ધ મંડળીના
અંગબૂતના ગુન્હા
વિગનું કોષ્ટક.

કાચદા વિરૂદ્ધ મંડળીના અંગબૂત હોવાના ગુન્હામાં:—

૧. પાંચ અગર જાહે માણસ જોઈએ.
૨. તેઓનો સામાન્ય હેતુ જોઈએ.
૩. તે સામાન્ય હેતુ, કલમ ૧૪૧માં બતાવેલ પાંચ બાબતો પૈકી ગમે તે એક બાબત અગર. વધારે બાબતો સંબંધી જોઈએ.
૪. કોઈ મંડળી અગ્રુક બાબતોને લીધે ગેરકાયદે છે, એવું જ્ઞાન જોઈએ.
૫. ધરાદા પૂર્વક એવું જ્ઞાન છતાં દાખલ થવું જોઈએ, અથવા સામેલ રહેવું જોઈએ.

હંગામાના ગુન્હા વિશેનું
કોષ્ટક.

હંગામાના ગુન્હામાં:—

૧. પાંચ અગર જાહે માણસ જોઈએ.
૨. તેઓનો સામાન્ય હેતુ જોઈએ.
૩. તે સામાન્ય હેતુ કલમ ૧૪૧માં બતાવેલ પાંચ બાબતો પૈકી હોવો જોઈએ.
૪. તે ગેરકાયદે મંડળીએ, અગર તે પૈકીના ગમે તે કોઈએ, એવી મંડળીના સામાન્ય હેતુ પાર પાડવાને બળ અગર જુલમ વાપરવું જોઈએ.

હુકામાં કહીએ તો સામાન્ય હેતુ પાર પાડવામાં તે ગેરકાયદે મંડળીએ, અગર તે પૈકી કોઈપણ અંગો ભૂતે, ન્યાં સુધી બળ અગર જુલમ વાપર્યો નથી, ત્યાં સુધી હંગામાનો ગુન્હો નથી; પણ બળ અગર જુલમ વાપરવામાં આવે, કે હંગામો થઈ ચુક્યો.

હંગામાના ગુન્હામાં:—કાચદા વિરૂદ્ધ મંડળીના અંગબૂત હોવાનો ગુન્હો આવી જાય છે. તેથી એક માણસને એ બેહુ ગુન્હાનો તકસીરવાર કરાવી શકાતો નથી. એટલે એમ સમજવાનું નથી કે બેહુ ગુન્હાઓ

એકજ મહત્વના છે. એથી ઉલટું હંગામાનો ગુન્હો મ્હોટો છે, ને તેને સાડ સજ્ન પણ વધારે છે. પણ હંગામાનો ચારજ કાયદા પ્રમાણે કોઇ ઉપર રહી શકતો હોય, તો તે ઉપરાંત કલમ ૧૪૨ પ્રમાણે ગેર-કાયદે મંડળીના અંગમૂત હોવાનો ચારજ મુકાએ નહીં.

ખખેડો. (કલમ ૧૫૮.
વાખ્યા.)

આપીજ નતનો એક ખીજો ગુન્હો જેને “ખખેડો” કહે છે, તે છે. નીચે પ્રમાણે બાજતો હોયે તોજ ખખેડાનો ગુન્હો થાયે:—

૧—ગુન્હો કરનાર શખ્સોની સંખ્યા બે અથવા વધારે જોઇએ,

૨—જો નહર જોઇએ,

૩—મારામારી કરીને લોકોની મુલેદમાં ગડબડ કરવી જોઇએ.

ખખેડાની સભ. (કલમ ૧૬૦.)

ઉપર પ્રમાણે હોયે તો તે ગુન્હો ખખેડો સમજવો. અને કાયદા પ્રમાણે તેને બેમાંથી ગમે તે પ્રકારની એક માસની કેદ, અગર સો રૂપિયા સુધી દંડ, અગર બેદુ થઇ શકે છે.

ઈલાકામાં હંગામા વિરોધી કાયદા.

નામદાર અલાહબાદ હાઈ કોર્ટે કરીન એમપ્રેસ-વિરુદ્ધ-ખીશેશરના કેસમાં (વાલ્યુમ ૯. અલાહબાદ પાને ૬૪૫) આપેલા ફેસલામાં જણાવ્યું છે કે,—

“ઈલાકાના કાયદા પ્રમાણે હંગામાનો ગુન્હો થવામાં, પણ અથવા વધારે માણસની મંડળી લેગી થવી જોઇએ, અને ખરેખરાં બળ અગર બુલમ, અગર કમમાં કમ તેમ કરવાની દેખાઈતી મનોવૃત્તિ, અગર એવી કાંઈ હકીગત જોઇએ કે જેથી લોકોના મનમાં ખીક ઉત્પન્ન થયા વગર રહે નહીં. નામદાર રાણીજીની રૈયત પૈકી કોઇને પણ ખીક લાગી હોય, તો વાસ્તવિક રીતે, ખસ છે.”

એનાજ સંબંધમાં ફીમીનલ પ્રોસીજર કોડની લ-

ગતી કલમો માણવી બેઠાએ.

કીમીનલ પ્રોસીયર કોર્ટ-
માં ગેરકાયદે મંડળી
વિરોધી કલમોના
ફેક્ટ સાથે.

ગેરકાયદે મંડળીના સંબંધમાં કીમીનલ પ્રોસીયર કોર્ટના—પ્રકરણ ૯ માં હકીકત આપેલ છે, તેનો સંક્ષિપ્ત સાર નીચે પ્રમાણે છે:—

એવી ગેરકાયદે મંડળીને છુટા પડી જવાને એટલે વીખરાઈ જવાને હુકમ કરવાને દર કોઈ માછરોટ, અગર પોલીસ સ્ટેશનના ઈન્ચાર્જ અમલદાર, મુખત્યાર છે. અને વીખરાએ નહીં તો દર કોઈ માણસની મદદ એ અમલદારો માંથી શકે, ને તેવી મદદ આપવા દરેક માણસ કાયદા પ્રમાણે બંધાએલો છે. તેમ છતાં પણ નજ વીખરાએ, ને જો લોકોની સમાધાની ખાતર તેને વીખેરવાની જરૂર હોએ, તો મહોટામાં મોટી પદવીનો જે માછરોટ હાજર હોએ, તે લશ્કરી બળથી વીખેરી શકે. લશ્કરના અમલદારે તેના માછરોટની માગણી સ્વિકારીને ધરીત પ્રમાણે અમલ કરવો. પણ એ મંડળી વીખેરવામાં, તેના અગ્રેસરોને પકડવામાં વીખેરમાં જન તથા માલને જેમ થોડું નુકસાન થાએ તેમ, તથા જેમ થોડું બળ વાપરવું પડે તેમ કરવું.

ઉપર પ્રમાણે માછરોટ ન હોએ તો, અને લોકોની સલામતીમાં એવી કોઈ ગેરકાયદે મંડળીથી દંખીતી બીક રહેતી હોએ, તો લશ્કરના “ કમીશનર હારીસર ” વિખેરી શકે. પણ તે દરમ્યાન, ઉપર બતાવેલ માછરોટ પાસેથી સહયતા મેળવી શકાએ એમ બની શકે, તો તેમ કરવું, ને તે સહયતા પ્રમાણે ચાલવું. કોઈ કીમીનલ કોર્ટમાં, એ પ્રકરણ પ્રમાણે કરેલ કોઈ પણ કૃત્ય બદલ, કોઈ પણ માછરોટ, પોલીસ અગર મીનીટરી હારીસર અગર કોઈ સોલજર

અગર વાલડીયર વિરહ કામ આવવામાં પેસતર નામદાર ગવનર જનરલ ઈન કાઉન્સીલની મંજુરીની જરૂર છે. તે વગર કામ ચાલી શકે નહીં. (વિગત વાર ખુલાસા માટે ફીમીનલ પ્રૌસીઝની કલમ ૧૨૭, ૧૨૮, ૧૨૯, ૧૩૦, ૧૩૧, તથા ૧૩૨ જુઓ.)

લોકોની સમાધાની વિરુદ્ધતા બીજા ગુન્હાઓ હિંગા આપવાની જરૂર ન બાળી આપ્યા નથી. તેથી વધારે હકીગત સાર કાયદો જેવો જોઈએ.

સરકારી નોકરોના અથવા તેઓ સંબંધી ગુન્હા-

કલમ ૧૬૧ થી તે ૧૭૧ માં ખતાવેલ ગુન્હાઓ સરકારી નોકરોના અથવા તેઓ સંબંધી છે. તેમાં બીજા ગુન્હાઓ વિશે હીંચાં લખવાની જરૂર નથી. ફક્ત એટલુંજ યાદ રાખવું પોલીસને જરૂરનું છે કે તેમાં ૧૭૦મી કલમ સરકારી નોકરનો વેપ લેવા સંબંધી ગુન્હા બદલ છે. તથા ૧૭૧મી કલમ, કોઈ સરકારી નોકર જેવો પોષાક પેહેરતો હોએ અથવા જેવી નિશાની સાથે રાખતો હોએ, તેજ પ્રમાણે દગલગાળના ઈરાદાથી રાખવા સંબંધી ગુન્હા બદલ છે.

સરકારી નોકરોના કાયદે સર અખત્યારના તિરસ્કાર સંબંધી.

કલમ ૧૭૨ થી તે ૧૯૦માં સરકારી નોકરોના કાયદે-સર અખત્યારના તિરસ્કાર સંબંધી ગુન્હાઓ છે. સરકારી અમલદારને પોતાના અખત્યારનું કામ કરતાં કાંઈ હરકત, અટકાવ વિગેરે થાએ, તો તેવા હરકત, અટકાવ, કરનારની કાયદાએ શું જવાબદારી ઠેરાવી છે, તે એ કલમોમાં છે. લંબાણથી આપવાની અગત્ય નથી, તેથી નીચેના કોષ્ટક ઉપર ધ્યાન આપવાથી, તેમાં જોઈતી ખચર મળી આવશે.

નોટ—દરેક કલમ. સામે ગુન્હાનું હુકું રૂપ ખતાવ્યું છે. તે પોલીસે બાજુવા જોગ બાળતો બધાં આવેલી છે, ત્યાં ચિન્હ મુકી, કોષ્ટક હેડે જરૂર જોગ સમજીત આપેલી છે.

કાયદાની કલમ. | તે શું ગુન્હા બદલની છે, તે વિશે સમજુતી વિગેરે.

૧૭૨. કોઈ સરકારી નોકરને સમન્સ, નોટીસ અથવા કોઈ હુકમ કાઢાડવાનો કાયદેસર અખત્યાર હાથે કાઢાડે, ને તેની ખમ્મવણી પોતા ઉપર નહીં થાએ, માટે નાસી જવાનો ગુન્હો કરે, તેને આ કલમ લાગુ પડે છે,
૧૭૩. ઉપર પ્રમાણેના કાઢાડેલ સમન્સ, નોટીસ કે હુકમ પોતાંચતાં અટકાવે, અથવા તે કાઢેર થતો અટકાવવાનો ગુન્હો થાએ તેને આ કલમ લાગુ છે.
૧૭૪. સમન્સ, નોટીસ, હુકમ, અથવા બીજેર નામું કાઢાડવા કોઈ સરકારી નોકરને અખત્યાર હાથે કાઢાડે, તે હુકમ પ્રમાણે હાજર ન થવાના ગુન્હા બદલ આ કલમ લાગુ છે.
૧૭૫. લેખ હાજર કરવાની ફરજ કાયદેસર રીતે જે માણસને છે, તે કોઈ સરકારી નોકર આગળ હાજર ન કરે, તેને આ કલમ લાગુ છે.
૧૭૬. કોઈ શખ્સ કોઈ સરકારી નોકરને કોઈ ખર્ચ અથવા આપવા બંધાએલ છતાં, તેમ ન આપે, તેને આ કલમ લાગુ છે.
૧૭૭. કોઈ ખર્ચ આપવા બંધાએલ શખ્સ, સરકારી નોકરને ખોટી ખર્ચ આપે તેને આ કલમ લાગુ છે.
૧૭૮. અખત્યારવાળો કોઈ સરકારી નોકર કાયદા મુજબ કસમ ખાવાનું કહે, તે પ્રમાણે નહીં કરવાના ગુન્હા બદલ આ કલમ છે.
૧૭૯. જે સરકારી નોકરને કાયદે મુજબ સવાલ પૂછવાની સત્તા છે, તેના સવાલના જવાબ નહીં આપવાના ગુન્હા બદલ, આ કલમ

છે. પોલીસ અખ્ત્યારી ગુન્હાની તપાસ પોલીસ કરતી હોય, તે વખતે સાહેબીઓને સવાલો પુછતાં કોઈ વખતે કોઈ સાક્ષી જવાબ ન દે તો તેને આ કલમ લાગુ છે.

* ૧૮૦. પોતાની જુગાની ઉપર સહી કરવાની ના કહે, તેને આ કલમ લાગુ છે. (વધારે વિગત માટે નીચેની સમજુતી વાંચો.)

૧૮૧. કોઈ સરકારી નોકરને સોગંદ દેવાનો કાયદે મુજબ અખ્ત્યાર હોય, ને તેવા અમલદાર આગળ સોગંદ ખાઈ જુદી હકીકત કહેવા બદલ આ કલમ છે.

†† ૧૮૨. કોઈ સરકારી નોકરને જોડી ખબર આપવી, તે એવા ધરાદારથી કે તેના કાયદેસર અખ્ત્યાર વાપરી, તે ખીન શખ્સને તુકસાન કરે, તેને આ કલમ લાગુ છે. (વધારે વિગત માટે નીચેની સમજુતી વાંચો.)

૧૮૩. મીલકતની જપતી કોઈ સરકારી નોકરના કાયદેસર અખ્ત્યારથી થતી હોય તેમાં સામા થવા બદલ, આ કલમ છે.

૧૮૪. કોઈ સરકારી નોકરના અખ્ત્યારથી વેચવા કાઢાડેલી મીલકતના વેચાણમાં હરકત કરવી, તેને આ કલમ લાગુ છે.

૧૮૫. કોઈ સરકારી નોકરના અખ્ત્યારથી વેચવા કાઢાડેલી મીલકતની કાયદા વિરૂધ્ધ ખરીદી અથવા માંગણી, ને આ કલમ લાગુ છે.

૧૮૬. સરકારી કામ કરવામાં, કોઈ સરકારી નોકરને અડચણ કરવાના ગુન્હાને આ કલમ લાગુ છે.

૧૮૭. કાયદા મુજબ મદદ કરવાની ફરજ છતાં કોઈ સરકારી નોકરને મદદ કરવામાં કસુર કરવા બદલના ગુન્હા સાથે આ કલમ છે.

૧૮૮.	કોઈ સરકારી નોકરે કાયદા ગુજ્ય કાંઈ હુકમ કર્યો હોય, તે નહીં માનવાના ગુન્હા બદલ આ કલમ છે. (ગુઓ સમજુતી.)
૧૮૯.	કોઈ સરકારી નોકરને નુકસાન કરવાનો ઇર દેખાડવાના ગુન્હા બદલ આ કલમ છે.
૧૯૦.	કોઈ સરકારી નોકરની પાસે આસરે માંગવાની અરજ કરવાથી દૂર રહેવાને કોઈ શખ્સને લલચાવવા સાથે તેણે નુકસાન કરવાનો ઇર દેખાડવાના ગુન્હા બદલ આ કલમ લાગુ છે.

ઉપર આપેલી કીમતી હુકમોમાં દફતર સમજ શકાયે; અને જનને જાણવા જેવી દફતર આપેલી છે, તે પણ ઉપયોગી થઈ પડશે:—

કલમ ૧૮૦ ઉપર સમજુતી.

કલમ ૧૮૦.—પોતાની જુગાની ઉપરસહી કરવાની ના કરે, તેને આ કલમ લાગુ છે. કીમીનલ પ્રોસીજર કોડની કલમ ૧૬૦, ૧૬૧ તથા ૧૬૨ આ સંબંધમાં વાંચવી જોઈએ. પોલીસ અખત્યારી ગુન્હાની તપાસ વખતે તે દફતરની માહિતીવાળા દરકોઈ શખ્સને લેખી હુકમથી કોઈ પોલીસ અમલદાર કલમ ૧૬૦, કી. પ્રો. કોડ પ્રમાણે બોલાવી શકે છે; ને તે આવવાને બંધાયેલ છે. ન આવે તો કી. પી. કોડની કલમ ૧૭૪ પ્રમાણે તે શિક્ષાને પાત્ર છે. એવા બોલાવેલ કોઈ માણસને તે પોલીસ અમલદારે દફતર પુછી, તેની આપેલી જુગાની લખી લેવા તે કી. પ્રો. કોડની કલમ ૧૬૧ પ્રમાણે ગુજત્યારૂં છે. એવા દરેક શખ્સ પોતે ગુન્હેગાર હોય તેવા સવાલ શિવાય, ખીજા સવાલોના જવાબમાં સાચી દફતર જાહેર કરવા બંધાયેલ છે. પણ એજ કાયદાની કલમ ૧૬૨ પ્રમાણે એવી કીમતી કોઈ પણ જુગાની ઉપર, સાક્ષીએ સ-

હી કરવાની જરૂર નથી. તેથી તેને આ કલમ ૧૮૦ લાગુ નથી. કોઈ તોહોમતદારને કોરટે સવાલ પુછ્યા હોએ, ને તેણે જુઓની આપી હોએ, તે જુઓની ઉપર સહી કરવાની ના કહે, તો તેથી તે, કલમ ૧૮૦ પ્રમાણે સજાને પાત્ર થતો નથી. જુઓ નામદાર મુંબઈ હા-ઈ કોર્ટનો ફેસલો.—ઈમ્પરેટ્રીક્સ,—વિરૂદ્ધ સીરસાપા. (ઈન્ડિઅન લા. રીપોર્ટ. વાલ્યુમ ૪થું. પાનું ૧૬.) વ-ધારે માટે જુઓ,—કીમ્મીનલ પ્રોસીજર કોડનો વિ-શય આ ચોપડીમાં.

કલમ ૧૮૨ ઉપર સ-મજુતી.

†† કલમ ૧૮૨ એ બહુ જરૂરની કલમ છે, ને તે પોલીસને ઘણીજ ઉપયોગી છે. પોલીસ અખત્યારી ગુ-ન્હાઓની ફરીઆદો પોલીસ આગળ થાએ છે, તે-માં કેટલીક ખરી થાએ છે, ને કેટલીક ખોટી થાએ છે,—તે હકીગતની ભૂલથી ખોટી હોએ, અગર ધરા-દાપૂર્વક કોઈને તુકસાન અગર હાની પોહોંચાડવા સારૂ ખોટી કરેલી હોએ છે. જેને કામનો લાંબો અતુભવ છે, તેવા પોલીસ અગલદારને સારી રીતે ખબર હો-એ છે કે ધરાદાપૂર્વક ખોટી ફરીઆદ કરવામાં ઘણું પ્ર-કારો હોએ છે. અદેખાઈને લીધે કોઈને પૈસાની અ-ગર આખરની હાની પોહોંચાડવાના કારણસર, દૂશ્મ-નાઈથી, અગર વૈરભાવથી, દીવાની અગર રેવીન્યુ કામમાં ફાવી જવા સારૂ, અગર દાખલા દેવાના કા-મમાં આવે તે સારૂ તાણી તુસીને ફોજદારી રૂપ આ-પેલ ફરીઆદ, ભાગ લાગની હકીગત છતાં કરેલી ફો-જદારી ફરીઆદ, દેવાળું કાહાડવાથી માંગનારાઓ ને સમજાવવા અગર જવાબ દેવાનો મજે તે સારૂ ક-રેલી ખોટી ચોરીની અગર એવી ફરીઆદ, ગીરવી અગર એવી હકીગત વખતે સવડ પ્રમાણે ખુલાસો કરી શકાએ, તે સારૂ કરેલ ખોટી ફરીઆદ, એમ અ-નેક તરેહથી ખોટી ફરીઆદો વખતો વખત કરવામાં

આને છે. અને કેટલીક વાર ઘણી નપાસ કર્યા પછી ખખર પડે છે કે ફરીઆદ જુદી છે. એવી ખોટી ફરીઆદથી અમલદારોના નકામો વખત જાય છે, એટલુંજ નહીં, પણ ખીજાઓને ઘણી વખતે કારણ વગર હરકત થાય છે. તેમજ ગુન્હાની સંખ્યા ખોટી રીતે વધેલી દેખાય છે. અને એ ખોટા રીવાજ બંધ કરવાની ખાખતમાં આ કલમ ૧૮૨ છે. પણ કલમના શબ્દ ઉપર વિચાર કરવા જોઈએ. એ કલમ નીચે પ્રમાણે છે:—

“કોઈ સરકારી નોકરથી પોતાના સરકારી હોદ્દાનો કાયદેસર અખત્યાર વાપરતાં કોઈ શખ્સને તુકસાન અથવા દુઃખ થાયે, અથવા સાચે સાચી હકીગત તે સરકારી નોકરના જાણ્યામાં આવી હોય તેા જે વસ્તુ તે સરકારી નોકરે ન કરવી જોઈએ, અથવા જે વસ્તુ કરવામાં તેણે કસુર ન કરવી જોઈએ, તે વસ્તુ તે કરે, અથવા તે કરવામાં તે કસુર કરે, એહવા ધરાવાથી અથવા તે એમ કરશે એવા સંભવ છે એવું જાણ્યાં છતાં, જે માણસ તે સરકારી નોકરને પોતે જે ખખરને ખોટી જાણુતો હોયે, અથવા ખોટી માનતો હોયે એવી કાંઈ ખખર આપે, તે માણસને છ મહીનાની મુદત સુધીની જેમાંના ગમે તે પ્રકારની કેદની, અથવા એક હજાર રૂપીઆ સુધીના દંડની, અથવા એ બન્નેની શિક્ષા કરવામાં આવશે.”

એટલું યાદ રાખવું જોઈએ કે જ્યારે અમુક કામ માં ગુન્હો થયો નથી એમ દર્શાવી તે કામ ગુન્હા રજીસ્ટરમાંથી કમી કરવાને માજિસ્ટ્રેટ પરવાનગી આપે છે, ત્યારે તેવાં કમી કરેલ દરેક કામના ફરીઆદોએ ખોટી ફરીઆદકરી છે, એમ માની તેના ઉપર ઉપલી કલમને આધારે કામ ચલાવવાનું નથી. જે હકીગત અગર ખખર ખોટી છે એમ તે જાણુતો હોયે, તે છતાં

કોઇ ફરીઆદી કોઈ “કાન્સીએશન” એટલે પોલીસ અખત્યારી ગુન્હાની ફરીઆદ કરે, અને તે એવા ઇરાદાથી કે પોતાના અખત્યારની રીઠ્ઠાએ તે કોઈ માનુસ વિરુદ્ધ પગલાં ભરે વિગેરે, તો તેવી જાણી યુજન કરેલ, તથા ખીજને તુકસાન થાએ એવા ઇરાદાથી થએલી ફરીઆદ હોએ, તે બદલ આ કલમ પ્રમાણે કામ ચાલી શકે છે.

કલમ ૧૮૨ તથા ૨૧૧ વ-
એ મુકાબલા તથા તક-
વત.

એને મળતી, અને દેખીતી લગભગ સરખી એક ખીજ કલમ છે, તે ઈ. પી. કોડની કલમ ૨૧૧ છે. પણ તે બેલુ એક અર્થવાળી કલમ નથી; તેમાં તફાવત છે. આ વિશે નામદાર હાઇ કોર્ટના ફેસલા ધણી થએલા છે. તે તમામ હોંયાં આપવાથી લંબાણ થઇ જાએ, અને તે આ ચોપડીનો હેતુ નથી. જરૂર જોગ ટીકા નિચે આપી છે. પણ ટુંકામાં એટલું જ જાણવું જોઈએ કે,—

(૧) કલમ ૨૧૧ મ્હોટી છે, એટલે કે સખ્ત સગ્ન સાર તે કલમ છે.

(૨) કલમ ૧૮૨ ન્હાની છે, એટલે કે કલમ ૨૧૧ કરતાં ઓછી સગ્નને સાર આ કલમ છે.

(૩) કલમ ૧૮૨ નો કલમ ૨૧૧ માં સમાસ થઇ જાએ છે.

(૪) માજીસ્ટ્રેટ આગળ ફરીઆદ અપાઈ હોએ, અગર કોઇ કામ તે કોર્ટમાં શરૂ થયું હોએ, તે પછી ફરીઆદી ઇરાદાપૂર્વક જુડી કરવામાં આવેલ છે વિગેરે જાણાએ છે, ત્યારે સામાન્ય નિયમ એવો છે કે કલમ ૨૧૧ પ્રમાણે જ કામ ચલાવવા સાંકશન અપાએ છે. તેવે વખતે ૧૮૨ પ્રમાણે કામ ચલાવવામાં આવતું નથી.

(૫) પોલીસની આગળ ખોટી ફરીઆદ કરી હોએ, તો તે ફરીઆદ ઇરાદા પૂર્વક જુડી કરી છે એમ જ-

જાએ તો ઘણું કરી તે ખોટી ફરીઆદ કરનાર ઉપર કલમ ૧૮૨ પ્રમાણે કામ ચલાવવામાં આવે છે.

(૬) ઉપર પ્રમાણે ફરીયાદ જુડી દરેથી કામ ચલાવવાનું તે ૧૮૨ પ્રમાણે નહીં,—ને કલમ ૨૧૧ ના પેહેલા ભાગ પ્રમાણે ચલાવવામાં આવે તો ખોટું નથી. તેમ પણ ચાલી શકે છે.

કલમ ૧૮૨ તથા ૨૧૧ ઉપર થએલા ફેરફારોમાં માના અમલદારના કે-સલાઓ તથા તેમાં થી જાણવા બેગ હકીકત.

કલમ ૧૮૨ પ્રમાણે કામ ચલાવતાં અવલ પોલીસ ખાતાના ઉપરાંતું સાંકશન મેળવવું જોઈએ.

જુઓ કલકત્તા હાઈ કોર્ટનો ફેસલો. બોક્તીરામ—વિરુદ્ધ—હીરા કાલીટા. વાલ્યુમ પાંચ. પાને ૧૮૫. તેમાં નામદાર જજનેએ દરખાસ્ત છે કે:—

“પેહેલા સવાલના સંબંધમાં, કલમ ૨૧૧માં જતાવેલ ગુન્હામાં, કલમ ૧૮૨માં જતાવેલા ગુન્હાનો સમાસ થઈ જાય છે. અને આવી તરેહના કેસમાં બેમાંથી ગમે તે કલમ પ્રમાણે કામ ચલાવવા હરકત ન હતી; અગર જો, એમ હોઈ શકે કે વધારે મહોટા પ્રકારના કામમાં કલમ ૨૧૧ પ્રમાણે કામ ચલાવવું બરાબર છે.”

ખીજે ફેસલો જાણવા બેગ કલકત્તાની હાઈ કોર્ટ કરેલો, કવીન એપ્રેસ,—વિરુદ્ધ—કરીમખાનનો છે. જુઓ ૧૪મું વાલ્યુમ, કલકત્તા સીરીઝ પાનું ૬૭૩. કોર્ટનો ફેસલો આપતાં નામદાર ચીફ જસ્ટીસ સર કોમર પેથેરામે ટીકા કરી છે, તેની મતલબ એવી છે કે કોઈ શખ્સે ધરાદા પૂર્વક ખોટી ફરીઆદ પોલીસ આગળ કરી હોય, ને તે બદલ તેના ઉપર કામ ચલાવવાનું હોય, તો કલમ ૨૧૧ના પ્રથમ ભાગ પ્રમાણે સજા થઈ શકે છે. વધારે એમ પણ જણાવ્યું છે કે કલમ ૨૧૧માં પેહેલા ભાગ તથા બીજા ભાગ વચ્ચે તફાવત છે. “ફક્ત ખોટો આરોપ મુકવો,”—અને—“ફાજદારી પગલાં ભરવાં,”—એ બેમાં ફેર છે. અને “ફક્ત ખોટો આ-

રોપ મુકવો" એને સાર કલમ ૨૧૧નો પેહેલો પારથા-
ક લાયુ છે. "ફોજદારી પગલાં ભરવાં"—એટલે કોઈ
કોરટમાં ભરવાં એવા અર્થમાં, પગલાં ભરાયાં હોએ,
તો તેને સાર કલમ ૨૧૧નો પાછળનો ભાગ લાયુ પ-
ડે છે. આ જગ્યાએ જણાવવું જોઈએ કે કલમ ૨૧૧ના
બેલુ ભાગની સજ્જામાં ફેર છે, તે ઉપર કલમ આપી
છે, તેથી જણાશે. એજ કેસમાં અલાહબાદની નામદાર
હાઈ કોરટના ફેસલાની શાહદત તોહોમતદાર ક-
રીમબક્ષ તરફથી અપાઈ હતી. તે ફેસલા, એમપ્રેસ
ઓફ ઇન્ડીયા,—વિશ્વ—પીતાંબરરાએ, તથા એમ-
પ્રેસ, વિશ્વ—પરદુ—ના હતા. જુઓ ઇન્ડીઅન લા
રીપોર્ટ, અલાહબાદ સીરીઝ, વાલ્યુમ પાંચ, પાનું ૨૧૫
તથા પાનું ૫૮૮.

વળી કલકત્તા સીરીઝમાં કવીન એમપ્રેસ, વિશ્વ શા-
મલાલનો કેસ, વાલ્યુમ ૧૪, પાને ૭૦૭મે છે, તે વાં-
ચવા જેવો છે.

કલમ ૧૮૨નો અર્થ વધારે સમજાવનારો એક અગ-
ત્યનો ફેસલો નામદાર મુખ્ય હાઈકોર્ટનો, કવીન એ-
મપ્રેસ,—વિશ્વ,— ગણેશ ખંડેરાવ અને ગણેશ દો-
લત,—નો છે. જુઓ, વાલ્યુમ ૧૩ મુખ્ય સીરીઝ,
પાનું ૫૦૬. એમાં હકીગત એવી હતી કે તોહોમત-
દાર ગણેશ દોલત નામનો શમ્સ ૧૮૮૬ના અક્ટો-
બરની વરનાકયુલર છઠ્ઠા સ્ટાનડર્ડની પરિક્ષા અહમદન-
ગર ખાતે થઇ, તેમાં બેસી પાસ થઇ, તોહોમતદાર
ગણેશ ખંડેરાવના નામનું સરટીફિકેટ મેળવ્યું. ગણેશ
ખંડેરાવે એક અરજ કરી, તે સાથે એ સરટીફિકેટ
સામેલ કરીને ત્યાંના આસીસ્ટન્ટ કલેક્ટર સાહેબને
અરજ કરી નોકરીને સાર ઉમેદવાર તરીકે નામ નો-
ધાવ્યું. એ કામમાં કલમ ૧૮૨ પ્રમાણે ગુન્હો થયો છે
એમ નામદાર હાઈ કોરટે ઠરાવ્યું હતું.

વળી કલકત્તા હાઈ કોર્ટનો ફેસલો, રસીકલાલ મ-
લીકના ફેસમાં, વાંચવા જેવો છે. જુઓ કલકત્તા લા
રીપોર્ટ વાલ્યુમ ૭, પાનું ૩૯૨.

વળી જુઓ ઇ. લો. રીપોર્ટ મુંબઈ સીરીઝ, વાલ્યુમ
૭, પાનું ૧૮૪, એમપ્રેસ,—વિરૂદ્ધ—અરજીન.

એ રીવાજો બીજા ધણુક ફેસલાઓ જેવા જેવા
છે. તે વિશે અસલ રીપોર્ટો જેવાથી હકીમત જણાઈ
આવશે.

કલમ ૧૮૨ના સંબંધમાં
કીમીનલ પ્રોસીજર કોડની
કલમ ૧૯૫નો સંબંધ.
સરકારી નોકરે ફરી-
આદ માંડવાની અ-
ગર સાંકશન આ-
પવાની જરૂર.

આ કલમના સંબંધમાં કી. પ્રો. કોડની કલમ
૧૯૫ વાંચવી જોઈએ. તેમાં બતાવ્યું છે કે હી. ફી.
કાયદાની કલમ ૧૭૨ થી તે ૧૮૮ સુધીની કોઈ પણ
કલમ પ્રમાણે કામ ચાલવાની અગાઉ, જે સરકારી
નોકર તેમાં સંબંધ ધરાવતો હોય, તેની ફરીઆદ,
અગર સાંકશન, અથવા તેના ઉપરી તરફથી,—જરૂર
જોઈએ. તે વગર કોઈ કોર્ટને એ ગુંહો રાંમળવા
અપ્ત્યાર નથી એમ કાયદો છે.

કલમ ૧૮૮ ઉપર સમ-
જીતી.

*** કલમ ૧૮૮ માં જે ગુંહાનો સમાસ થાયો
છે, તે એવા ગુંહાઓ, કે જેમાં અપ્ત્યારી અમલ-
દારોએ કાયદાસર કીધેલા હુકમો જાહેર કર્યા છતાં
તે માન્ય નહીં કરવામાં આવે, તેને સાફ આ કલમ
છે. આ કલમ ઘણી અગત્યની છે. પોલીસ આક્ટથી
પ્રાપ્ત થએલા અપ્ત્યારની રૂઢી, માજિસ્ટ્રેટ જે હુ-
કમો જાહેરનામાં વિગેરે કાઢાડે છે, તેના અપમાન બ-
દલ પણ આ કલમ લાગુ પડી શકે છે.

ડીસ્ટ્રીક્ટ માજિસ્ટ્રેટ, પેટા ટુકડી માજિસ્ટ્રેટ, બી-
જા માજિસ્ટ્રેટો તથા અમલદારોને જાહેરનામાં કાઢા-
ડવાના હક કેવી બાબતોમાં છે, તે વિશેની જરૂર જોગ
હકીમત આ ચોપડીના કી. પ્રો. કોડના પ્રકરણમાં, તે-
મજ પોલીસ આક્ટના પ્રકરણમાં આપવામાં આવેલ છે,
તે જોવાં જોઈએ.

ધનડીઅન પીનલ કોડ.

પ્રકરણ ૩ નું.

આ પ્રકરણમાં ખોટા પૂરાવા તથા ધનસાફ વિરુદ્ધ ગુન્હાઓ પૈકી પોલીસને જાણવા જોગ દુકંમાં હકી-ગત આપી છે.

ખોટા પૂરાવા એટલે શું ?
તેની વાખ્યા. કલમ
૧૯૧.

ખોટા પૂરાવો આપવો એટલે શું, તે વિશે વાખ્યા, કલમ ૧૯૧ માં આપેલી છે, તે નિચે પ્રમાણે છે:—

“કાંઈ સોગંદથી અથવા કાયદાના ખાસ દરાવથી સાચું બોલવાને જે માણસ કાયદા મુજબ બંધાએ-લો હોએ, અથવા કાંઈ પણ બાબત સંબં-ધી કાંઈ એકરાર કરવાને કાયદાથી બંધાએ-લો હોએ, તે માણસ એવી કાંઈ વાત કહે કે ખો-ટી હોએ, ને જે ખોટી છે એમ તે જાણતો કે માન-તો હોએ, અથવા ખરી છે એમ તે ન માનતો હોએ, તો તે માણસે ખોટી સાહેદી આપી એમ સમજવું.

ખુલાસો પેહેલો—કાંઈ વાત મોહોડેથી કહી હોએ, અથવા કાંઈ બીજી રીતે કહી હોએ, તોપણ તેને આ કલમના અર્થ પ્રમાણેની વાત સમજવી.

ખુલાસો બીજો—સાહેદી આપનાર શખ્સ પોતાના માનવા બાબત જે ખોટી વાત કહે, તેને પણ આ કલમના અર્થ પ્રમાણેની વાત સમજવી. અને જેમ જે વસ્તુ કાંઈ શખ્સ જાણતો ન હોએ ને તે કહે કે હું જાણું છું, તેથી તે શખ્સ ખોટી સાહેદી આપ્યાનો ગુન્હા-ગાર થાએ, તેમજ જે વસ્તુ તે માનતો નહીં હોએ તે વિશે તે એમ કહે કે હું એ માનું છું તો તેથી

પણ તે શખ્સ ખોટી સાહેલી આપ્યાનો ગુન્હેગાર થ-
ઈ શકે છે.”

ખોટી સાહેલી આપવા ખ-
દમ શુ મળે છે ?

ખોટી સાક્ષી આપ્યાની સજા કલમ ૧૯૩માં બ-
તાવી છે. તેમાં સાત વર્ષ સુધીની બેમાંથી ગમે તે પ્ર-
કારની કેદ, તથા દંડ થાએ છે. ખોટો પ્રતિષ્ઠા બનાવ-
વાની બાબત કલમ ૧૯૨ માં છે, તે તેને વિશે સ-
જા, કલમ ૧૯૩ માં છેવટના અર્ધા ભાગમાં બતાવી છે.

કલમ ૧૯૧ ઉપર નમ-
જી.

આ કલમો ઉપર એટલા બધા તો ફેસલા છે કે
તે આપવાથી લંબાણ ઘણું થઈ જાએ. પોલીસ જન-
જીવાળેન બાબત એ છે કે આ કલમ પ્રમાણે ગુન્હે-
યામાં નીચેની બાબતોની જરૂર છે:—

૧. કાયદા પ્રમાણે કસમથી સાચું બોલવાની જરૂર
હતી, એમ સાબીતી જોઈએ.

૨. અગર તેમ નહીં તો, કોઈ ખાસ કાયદાથી
સાચું બોલવા બધાયો હોય, એમ સાબીતી જોઈએ.

૩. જાહેર કુરેલ હકીગત જુડી છે એમ સાબીતી
જોઈએ.

૪. અને તેવી હકીગત જુડી છે એટલું જ નહીં,
પણ તે જુડી છે એમ તે જાણતો અગર માનતો હો-
વો જોઈએ—અગર સાચી માનતો ન હોવો જોઈએ.

પોલીસ આગળ જુડી સા-
ક્ષી આપે, તેની જવાબ-
દારો.

જુના તથા નવા કીમીનલ
પ્રેસીજર કોડમાં એ
વિશે તકાવત.

ઉપર પ્રમાણેની સામેતી જોઈએ. પોલીસ અખ-
લારી ગુન્હાની તપાસ ચલાવતાં જ્યારે કોઈ સાક્ષીને
કોઈ પોલીસ અમલદાર પોતાની રૂબરૂ બોલાવી પુછે
તો તે પોતે ગુન્હેગાર કરે તેવી હકીગત શિવાએ,
સાચી હકીગત કહેવા બંધાએલ છે. જુના કીમીનલ
પ્રેસીજર કોડમાં, તેમ ન હતું. નવા આક્ટમાંજ આ.
પ્રમાણે કાયદો થયો છે. જુઓ, કી. પ્રો. કોડની
કલમ ૧૬૧; અને જો તે જુડી હકીગત ધરાદા પૂર્વક
પોલીસ આગળ જાહેર કરે, તો તેનો પીનજ કોડની
કલમ ૧૯૩ પ્રમાણે ધનિસાદ થઈ શકે છે.

પૂરાવો આપતાં એક જરૂર
જાણવા એમ ફેસલાને
આધારે ધ્યાનમાં રાખવા
જેવી હકીકત.

એ કામમાં કાયદા મુજબ પૂરાવો આપતી વખતે એક
જરૂરી હકીકત ધ્યાનમાં રાખવા જેવી છે. નામદાર
કલકત્તા હાઇ કોર્ટે એક અગત્યનો ફેસલો કર્યો છે,
તે, એમ્પ્રેસ, - વિરૂધ્ધ - ગાઇકાન્ત બકરીનો છે. જુઓ,
ઈ. લો. રીપોર્ટ. ૧૬મું વોલ્યુમ, કલકત્તા સીરીઝ, પાનું
૩૪૯. તેમાં બતાવ્યું છે કે ફી. પ્રો. કોડની કલમ
૧૬૧નો અર્થ જોતાં, એમ સાબીત કરવું જોઈએ, કે
પોલીસ અમલદાર આગળ થએલી જેજુઆની જુદી કહે-
વામાં આવતી હોય, તે જુઆની, એવા પોલીસ અ-
મલદારના પુછેલા સવાલના જવાબમાં એટલે જવાબ
તરીકે આપી છે, એવી જરૂર સાબીતી જોઈએ.

જોલટરનેટીવ ચારજ
વિશે.

અમુક જુઆની ખોટી છે, એમ સાબીત કરવાનું
આવે છે, તેમજ પોલીસ આગળ આપેલી અને માછ-
રૂટ આગળ આપેલી, અગર ગમે તે બે કોર્ટે આ-
ગળ આપેલી—એમ બેમાંથી એક જુઆની ખોટી છે.
એમ સાબીત કરવાનું પણ આવે છે. એવી રીતે ખો-
ટી જુઆની સાબીત કરવાની આવે ત્યારે, “જોલટર-
નેટીવ ચારજ” ઉપર ઇનસાફ થવાનો એમ કહેવાયો.
એની મતલબ એવી છે કે બેહુ જગાએ સાચું બો-
લવા બંધાએલ છતાં, એકથી બીજી વિરૂધ્ધ જુઆની
આપવામાં આવી, તેથી બે ખરી હોયજ નહીં, તેથી
બેમાંથી કઈ ખરી ? જો અમુક એક ખરી છે, તો
બીજી ખોટી છે, એમ સાબીત માની શકાય છે.

ફી. પા. કોડની કલમ ૧૯૫
જેવાની અગત્ય.

આના સંબંધમાં ફીમીનલ પ્રોસીજર કોડની કલમ
૧૯૫ જુઓ.

ઈન્ડીઅન પીનલ કોડના
એન પ્રકરણમાં બીજી પા-
લીસે જાણવા એમ કલમો
વિશે.

ઈન્ડીઅન પીનલ કોડના એન પ્રકરણમાં પોલીસને
બીજી જાણવા જોગ કલમ ૨૦૧ છે. ગુન્હાનો પૂરાવો
ઠરાદા પૂર્વક ઉઠાવી નાંખવાને, અગર ગુન્હેગારને બ-
ચાવવાને ખોટી ખતર આપ્યાના, ગુન્હા સંબંધી તે
કલમ છે. જે માણસ ગુન્હાની ખતર આપવા બંધા-

એસો છે, ને ધરાદા પૂર્વક ખચર છુપાવે, તે ગુન્હા બદલ ૨૦૨ મી કલમ છે, અને ખચર ખોટી આપે તેને ૨૦૩ મી કલમ લાયુ છે.

કોઇ ગુન્હેગારને જાણી યુજીને ઘરમાં રાખે તેને કલમ ૨૧૨ લાયુ છે. ચોરીએ ગચ્છેલ મિત્રકત પાછી મેળવવામાં, મદદ કરવા સાથે બક્ષીસ લેવાના ગુન્હા સાથે કલમ ૨૧૫ મી છે.

જે ગુન્હેગાર કેદમાંથી નાશી ગયો હોય, અગર જેને પકડવા હુકમ થયો હોય, તેને ધરાદા પૂર્વક ઘરમાં સંતાડી રાખવાના ગુન્હા બદલ ૨૧૬ મી કલમ છે.

જે કોઈ સરકારી નોકર છે, અને જે કાયદા મુજબ કોઇને પકડવાને અગર કેદમાં રાખવાને બંધા એસો હોય, તે ધરાદા પૂર્વક તેવાને ન પકડે, અગર ધરાદા પૂર્વક નાશી જવા દે, અગર તેમ ધરવામાં મદદ કરે, તે ગુન્હાને માટે કલમ ૨૨૧ મી છે; અને કોઇ ધનસાધની કોરટથી સજા થયાથી અથવા કાયદેસર રીતે તુરંગમાં મોકલ્યો હોય, ને ઉપર પ્રમાણે થવા દે, તો તે ગુન્હા સાથે કલમ ૨૨૨ છે. સરકારી નોકર ગફલતથી કોઇ કેદીને નાશી જવા દે, તેને કલમ ૨૨૩ લાયુ છે.

સીક્રા તથા સરકારી સ્ટાંપ સંબંધી ગુન્હા વિશે.

અંતે શિક્ષા વિશે.

હવે કલમ ૨૩૦થી તે ૨૬૩ સુધી જે કલમો છે, તે સીક્રા તથા સરકારી સ્ટાંપ સંબંધી ગુન્હાઓ વિશે છે. એ તમામ ગુન્હાઓમાં પોલીસ વગર વારંટે પકડી શકે છે. એ પ્રકરણ (ઇન્ડિયન પીનલ કોડનું પ્રકરણ ૧૨ મું) પૈકીની કોઇ કલમ પ્રમાણે કોઇ શખ્સને એકવાર સજા થઇ હોય, ને ફરીથી પાછો એજ પ્રકરણ પૈકીના કોઇ ગુન્હા બદલ તેને સજા થવાનો વખત આવે, તો તે શખ્સને જાદે સજા થવા વિશે આ ચોપડીમાં “પરચુરણ બાજતો”નું પ્રકરણ જોવાથી જણાઇ આવશે.

ખોટાં વજન તથા માપ
વિશે.

લોકોની તંદૂરસ્તી, સલા-
મતી, સધવડતા, લાજ,
તથા નીતિ સંબંધી
ગુન્હાઓ વિશે.

કલમ ૨૬૪થી તે ૨૬૭ સુધીની ખોટાં વજન તથા માપવિશે છે. તે વિશે જુઓ આ ચોપડીમાં ફી. પ્રો. કોડના પ્રકરણો.

કલમ ૨૬૮થી તે કલમ ૨૯૪ અ સુધીની, લોકોની તંદૂરસ્તી, સલામતી, સધવડતા, લાજ તથા નીતિ સંબંધી ગુન્હાની છે. એ તમામ કલમો હીંચાં આપી લંબાણુ કરવાની જરૂર નથી. પણ નીચેનું કોષ્ટક યાદ રાખવું જરૂરનું છે. પોલીસના કામમાં વખતે જરૂર પડે તેવા એ ગુન્હાઓ છે.

કલમ	શા ગુન્હા બદલ.
૨૭૯	સરીયામ રસ્તા ઉપર બેશીકરાઈથી ગા- ડી હાંકવી અગર સ્વારી કરવી.
૨૮૦	બેશીકરાઈથી વાહાણુ ચલાવવું.
૨૮૨	અતીશય ભાર ભરેલાં અગર ખીન સ- લામતીના વાહાણુમાં કોઈ શખસને બાડે લ- ઈ જવો.
૨૮૫	અગ્ની અગર તુરત સળગી ઉઠે એવા પદાર્થોના સંબંધમાં ગફલત ભરેલી વર્તણુંક.
૨૮૬	કુટતાં અવાજ થાએ, એવા પદાર્થો સં- બંધી ગફલત ભરેલી વર્તણુંક.
૨૮૯	પોતાના તાબામાં હોએ તેવાં જનવરથી માણસની છાંદગીને ભય, અગર મહાવ્યથા ન થાએ, તેવા બંદોબસ્તમાં ગફલત કરે.
૨૯૨	ખીમત્સ ચોપડીઓ વિગેરે વેચવી.
૨૯૩	વેચવા સાર અગર બતાવવા સાર ખી- મત્સ ચોપડીઓ પોતાના કબજામાં હોવી.
૨૯૪	જાહેર જગામાં, ખીમત્સોને હરકત થા- એ, તેમ ખીમત્સ ગીતો ગાય.
૨૯૪ અ	સરકારની મંજૂરી ન મળેલી કોઈ સો- રટી યાને “લાટરી” કાઢાડવા હાશીસ અગર જગા રાખવી વિગેરે.

ધરમ સંબંધી ગુન્હાઓ.
જીંદગી સંબંધી ગુન્હાઓ.

કલમ ૨૯૫થી તે ૨૯૮ સુધી ધર્મ સંબંધી ગુન્હાઓ આપ્યા છે; અને જીંદગી સંબંધી ગુન્હાઓ કલમ ૨૯૯થી શરૂ થાય છે, તે છેક ૩૭૭ કલમ સુધી છે. એ ૭૮ કલમોમાંની ધણીક કલમ પોલીસને ધણીજ જાણવા જોગ છે.

શિક્ષણીય મનુષ્ય વધ.
(કલમ ૨૯૯.)

કલમ ૨૯૯માં, શિક્ષણીય મનુષ્ય વધની વાખ્યા છે, ને તે નીચે પ્રમાણે છે:—

“મોત આણવાના ઇરાદાથી, અથવા નેથી મોત થવાનો સંભવ હોય એવું કાંઈ શરીરનું તુકસાન કરવાના ઇરાદાથી, કાંઈ કામ કરીને, અથવા ફલાણું કામ કરેથી મોત થશે એવો સંભવ છે, એમ જાણ્યા છતાં તે કામ કરીને, જે માણસ મોત આણે, તે માણસે શિક્ષણીય મનુષ્ય વધનો ગુન્હો કર્યો એમ સમજવું.”

ખુલાસો ૧ જો—જે શખ્સને કાંઈ રોગ, વ્યાધિ, કે શરીરની અશક્તતા થઈ હોય એવા કોઈ શખ્સને જે માણસ શરીરનું તુકસાન કરે, અને તેથી કરીને પેલા શખ્સનું મોત વેહેલું થાય, તો તે માણસે તે શખ્સનું મોત આણ્યું એમ સમજવું.

ખુલાસો ૨ જો—જે ઠેકાણે કાંઈ શરીરના તુકસાનથી મોત થાય, તે ઠેકાણે જે શખ્સે તે શરીરનું તુકસાન કર્યું હોય તેણે તે મોત આણ્યું એમ સમજવું, પછી અગર બરાબર ઇલાજ કરેથી તથા હોંશીઆર હકીમની દવા કરેથી તે મોત થતું બચી શકત એમ હોય તોપણ.

ખુલાસો ૩ જો—માંના પેટ માંહેલાં બચ્ચાંનું મોત આણવું, તે મનુષ્ય વધનો ગુન્હો નથી. પણ કોઈ જીવતાં બચ્ચાંનો કાંઈ ભાગ બહાર નિકળ્યો હોય, પછી તે બચ્ચાંથી શ્વાસોશ્વાસ ન લેવાયા હોય અથવા તે પુરેપુરું જન્મ્યું ન હોય, તોપણ, તે જીવતાં બચ્ચાંનું

મોત આણવું, તે શિક્ષણીય મનુષ્ય વધનો ગુન્હો થઈ શકે."

જાવે સમજાવી.

ઉપર પ્રમાણે વાખ્યા આપ્યા પછી એ સવાલના જવાબ જાણવાની અગત્ય છે, તે સવાલો:—

૧. શિક્ષણીય મનુષ્ય વધને ખુન ક્યારે ગણવું?

૨. શિક્ષણીય મનુષ્ય વધને ખુનથી ઉતરતા

દરજ્જનનું શિક્ષણીય મનુષ્ય વધ ક્યારે ગણવું?

એટલું જાણવું જોઈએ કે જે કૃત્યનો સમાસ કલમ ૨૯૯માં આપેલી વાખ્યામાં થાએ છે, એટલે કે જે કૃત્યને કાયદાના શબ્દમાં, શિક્ષણીય મનુષ્ય વધ કહેવાએ છે, તે કૃત્યનો સમાસ,—કાંઈક હકીકતના જાહેરપણાથી અગર કમીપણાથી,—ખુનમાં, અગર ખુનથી ઉતરતા દરજ્જાના શિક્ષણીય મનુષ્ય વધમાં થાએ છે; એટલે કે જેનો સમાસ કલમ ૩૦૨ અગર ૩૦૪ માં થાએ છે.

શું હોએ તો શિક્ષણીય મનુષ્ય વધને ખુન ગણવું જોઈએ, તે વિશે.

હવે શું હોએ, તો શિક્ષણીય મનુષ્ય વધને ખુન ગણવું તે વિશે કાયદાની કલમ ૩૦૦ નીચે મુજબ છે:—

"નીચે બાતલ કરેલી બાબતો મુકી દઇને બીજી સરવે બાબતોમાં શિક્ષણીય મનુષ્યવધને ખુન સમજવું, પણ ક્યારે કે જે જે કામથી મોત થાએ, તે કામ મોત આણવાના ધરાદાથી કર્યું હોએ તો, અથવા:—
૨જી.—કોઈ શખ્સને જેથી તે શખ્સનું મોત થવાનો સંભવ તકસીરવાર માણસ જાણતો હોએ એવું કોઈ શરીરનું નુકસાન કરવાના ધરાદાથી તે કામ કર્યું હોએ તો, અથવા—

૩જી.—કોઈ શખ્સને કોઈ શરીરનું નુકસાન કરવાના ધરાદાથી તે કામ કર્યું હોએ, અને તે ધરાદો કરેલું શરીરનું નુકસાન એવી રીતનું હોએ કે ચાલતા સ્થાવર પ્રમાણે મોત કરવાને તે સમર્થ હોએ તો, અથવા—

૪થી.—તે કામ એવું તુરત ભયંકર છે કે તેથી સો વસા મોત અથવા જેથી મોત થવાનો સંભવ છે એવું શરીરનું નુકશાન થશેજ, એમ તે કામ કરનાર શખ્સ જાણતો હોય, અને મોત આણવાના અથવા ઉપલા પ્રકારના નુકસાનના જોખમમાં પડવાના કાંઈ કારણ વિના તે શખ્સ કામ કરે, તો,

અપવાદ ૧નો.—ભારે નથા આકસ્મિક ક્રોધ ઉત્પન્ન થવાથી જેની પોતાનો જીવ વશ રાખવાની શક્તિ ગઈ છે, એહવી અવસ્થામાં છતાં કોઈ માણસ તે ક્રોધ ઉત્પન્ન કરનાર શખ્સનું મોત આણે, અથવા જીવથી કે છતેકાકનું ક્રોધ ખીજ શખ્સનું મોત આણે, તો તે શિક્ષણીય મનુષ્ય વધ ખૂન નથી.

ઉપલા અપવાદને નીચેની શરતો લાગુ પડે છે:—

પેહેલી—ક્રોધ શખ્સને મારી નાંખવા અથવા ક્રાંધ હાનિ કરવા સાડા બાહાના દાખલ તે ક્રોધ ગુન્હેગારે માંગી આણેલો અથવા બુદ્ધિપૂર્વક ઉત્પન્ન કરેલો હોવો જોઈએ.

ખીજી—કાયદા મુજબ, અથવા સરકારી નોકરીનો અપ્ત્યાર અમલમાં લાવતાં ક્રોધ સરકારી નોકરે કરેલી કાંઈ વસ્તુથી તે ક્રોધ ઉત્પન્ન થયેલો ન હોવો જોઈએ.

ત્રીજી—ખાનગી બચાવનો હક કાયદા મુજબ અમલમાં લાવતાં કરેલી કાંઈ વસ્તુથી તે ક્રોધ ઉત્પન્ન થયેલો ન હોવો જોઈએ.

બુલાસો—તે ક્રોધ એવો ભારે તથા આકસ્મિક હોતો, કે તેથી તે ગુનોહ ખુન થઈ શકે નહીં, એ હકીગતની ખાતર છે.

અપવાદ ૨ નો—ક્રોધ માણસ શુદ્ધ બુદ્ધિએ શરીર અથવા મિલકતના ખાનગી બચાવનો હક અમલમાં લાવતાં કાયદાએ તેહને આપેલા અપ્ત્યારની

હદની બહાર જાએ, અને આગળ વિચાર કર્યા વિના તથા તે બચાવ કરવામાં જરૂર કરતાં વધારે હાનિ કરવાના ધરાદા વગર, જે શખ્સની સાહમો તે બચાવવાનો હક અમલમાં લાવતો હોએ તે શખ્સનું મોત આણે, તો તે શિક્ષણીય મનુષ્ય વધનું ખુન નથી.

અપવાદ ૩ જે—કોઈ માણસ સરકારી નોકર હોએ, અથવા સરકારી ઇનસાફનો વધારો કરવાને કામ કરનારા કોઈ સરકારી નોકરને સાહાય કરતો હોએ, તે માણસ કાયદાએ તેને આપેલા અપ્પારની હદની બહાર જાએ, અને સરકારી નોકર દાખલ પોતાની ફરજ બરાબર રીતે બજાવવાને સાફ પોતે જે કામને શુદ્ધ બુદ્ધિએ કાયદેસર તથા જરૂર માનતો હોએ એવું કાંઈ કામ કરવાથી તે મોત આણે પણ જે શખ્સનું મોત થાએ તે શખ્સની ઉપર તેહનો કાંઈ દેશબાવ ન હોએ, તો તે શિક્ષણીય મનુષ્ય વધ ખુન નથી.

અપવાદ ૪ થો—આગળ વિચાર કર્યા વિના, એકાએક ઝગડો થઇને, ઘણો ક્રોધ ચહડયો હોએ તેવામાં, એકાએક મારા ચારી થઇને શિક્ષણીય મનુષ્ય વધ થાએ, ને તે ગુન્હો કરનારે કાંઈ ગેરબ્યાબખી કામદો લીધો ન હોએ, અને તે ઘાતકી રીતે અથવા નવાઇની રીતે ચાલ્યો ન હોએ, તો તે શિક્ષણીય મનુષ્ય વધ ખુન નથી.

ખુલાસો.—એવી બાબતોમાં ક્રોધ ઉત્પન્ન કરનાર કોણ, અથવા પેહેલો હુમલો કરનાર કોણ, એ વાત કાંઈ જરૂરની નથી.

અપવાદ ૫ મો.—જે શખ્સનું મોત થયું હોએ, તે શખ્સ હરાડ વર્ષથી વધારે ઉંમરનો છતાં, તેણે પોતાની રજા મંદીથી પોતાનું મોત થવા દીધું હોએ, અથવા મોતનું જોખમ માથે લીધું હોએ, તો તે કેકાણે શિક્ષણીય મનુષ્ય વધ ખુન નથી. ”

ખુનના ગુન્હાની સજા ત-
થા ખુનથી ઉતરતા દર-
જ્જના શિક્ષણીય
મનુષ્ય વધનાં સજા.

ખુન કલમ ૩૦૨ પ્રમાણે
તથા તેથી ઉતરતા દરજ્જ-
ના શિક્ષણીય મનુષ્ય
વધ કલમ ૩૦૪ પ્ર-
માણે, એ બેમાં શું
તફાવત છે, તે વિશે.

રાણી સરકાર—વિરૂદ્ધ—
ગોવીંદનો અગત્યનો
ફેસલો.

કલમ ૨૯૯ તથા ૩૦૦નો
મુકાબલો તથા તેમાં
તફાવત વિશે.

કલમ-૩૦૨માં ખુનના ગુન્હાની શિક્ષા બતાવી છે.
તથા કલમ ૩૦૪માં ખુનથી ઉતરતા દરજ્જના શિક્ષ-
ણીય મનુષ્ય વધના ગુન્હાની સજા બતાવી છે.

હવે કલમ ૩૦૨ પ્રમાણેના ખુનનો ગુન્હો, તથા કલમ
૩૦૪ પ્રમાણે ખુનથી ઉતરતા દરજ્જના શિક્ષણીય
મનુષ્ય વધનો ગુન્હો, એ બેમાં શું તફાવત છે, તે બ-
હુવો બહુ જરૂરનું છે. પણ કાયદાની બાબામાં એક
વાર વાંચ્યા પછી તુરત સમજણ પડવી ઘણું જ મુશ્કે-
લ છે. તેથી થએલા અનેક ફેસલાઓમાંથી નામદાર
મુબદ્દ હાઈકોર્ટનો એ સંબંધમાં થએલા મહોજ
બાબાનેગ ફેસલો નીચે આપ્યો છે, તેથી હકીગત
બરાબર સમજશે.

આ કેસ રાણી સરકાર—વિરૂદ્ધ—ગોવીંદનો છે. જુ-
ઓ ઈ. લા. રીપોર્ટ વાલ્યુમ ૧૬૦. પાનું ૩૪ મુંબઈ
સીરીઝ. એ અગત્યના ફેસલામાં નામદાર મી. જસ્ટીસ
મેલ્લીસે જે જજમેન્ટ આપ્યું છે, તેમાં ઘણીજ સ્પષ્ટ
રીતે હકીગત બતાવી છે. અને ખુનના ફેસલામાં વાર-
વાર તે ફેસલાની શાહાદત બતાવવામાં આવે છે. તેમાંથી
જરૂર જોગ તરજુમો આ પ્રમાણે છે:—

“ મુકાબલો કરવા સધવડ પડે તે માટે ઈ. પી. કો-
ડની કલમ ૨૯૯ તથા ૩૦૦ નીચે પ્રમાણે આપવા-
માં આવે છે.—

કલમ ૨૯૯.

કલમ ૩૦૦.

જે કૃત્યથી મોત નીપ- ફેટલાક અપવાદો બાદ
જ્યું હોએ તે નીચે પ્રમા- કરતાં, શિક્ષણીય મનુષ્ય
ણે થયું હોએ તો, કોઈ વધને ખુન ગણાએ, જે
માણસે શિક્ષણીય મનુષ્ય જે કૃત્યથી મોત નીપજ-
વધ કર્યો એમ સમજવું:— વ્યું હોએ, તે નીચે પ્રમા-
ણે કરવામાં આવેલું હોય
તો:—

(અ) મોત આણવાના
ધરાદાથી;

(૧) મોત આણવાના
ધરાદાથી;

(વ) મોત થવાનો સં-
ભવ હોય એવું કાંઈ શ-
રીરનું નુકસાન કરવાના ધ-
રાદાથી;

(૨) જે શખ્સને તે
નુકસાન કરવામાં આવે,
તેનું મોત થવા સંભવ
છે એવું તક્ષીરવાર મા-
ણુસ જાણતો હોય તેનું
કાંઈ શરીરનું નુકસાન કર-
વાના ધરાદાથી;

(૩) કોઈ શખ્સને કાંઈ
શરીરનું નુકસાન કરવાના
ધરાદાથી, અને તે ધરાદો
કરેલું શરીરનું નુકસાન
એવી રીતનું હોય, કે આ-
લતા સૃષ્ટિ ક્રમ પ્રમાણે
મોત કરવાને તે સમર્થ
હોય;

(ક) તે કૃત્યથી મોત
થવા સંભવ છે એવું જા-
ણવા છતાં.

૪ તે કામ એવું તુરત
ભયંકર છે કે જેથી સો
વસા મોત અથવા જેથી
મોત થવાનો સંભવ છે
એવું શરીરનું નુકસાન થ-
શેન એમ તે કામ કર-
નાર શખ્સ જાણતો હોય.

એ એક શુદ્ધાઓમાં જે તક્ષાવતો છે, તે અતાવી
આપનાર શખ્સ હોમને જે જણાયા તે નીચે લીટી
દોરી અતાવ્યા છે. (મોટા કાળા અક્ષરથી અતાવ્યા છે)

(અ) તથા (૧) અતાવે છે કે જ્યાં મારી નાંખવા-
નો ધરાદો છે, ત્યાં શુદ્ધો હોમશ ખુનનોજ થાય છે.

(ક) તથા (૪) દ્વારા વિચાર પ્રમાણે એવા કૃત્યોને લાગુ પડે છે કે જેમાં મોત આણવાનો, અગર શરીરનું નુકસાન કરવાનો ધરાદો હોતો નથી. (અગર જે હમો એમ કહેતા નથી કે હમેશ તેજ મુખ્ય લાગુ છે.) જે સથી હાંકતું, સરીઆમ રક્તા નજીક કાઢ નિશાન ઉપર જાંદૂ ફાડવી, એ એવા પ્રકારના દાખલા છે. તે ગુન્હો, શિક્ષણીય વધનો છે, —કે—ખુનનો છે, તેનો આધાર, —માણસ જાતની જીવંતીને કેટલે દરજ્જે જે ખમ છે, —તે ઉપર છે. જે પરિણામે મોત થવા સંભવ હોય તો, તે શિક્ષણીય મનુષ્ય વધ છે; જે પરિણામે મોત ઘણું કરીને થવા વગર રહેજ નહીં, એમ હોય તો, તે ખુન છે.

(૨) તો સારાંશ, હમોએ જે શખ્તો નીચે લીટી દોરી છે, તેમાં જણાશે. જે નુકસાનથી સાધારણ રીતે મોત નીપજતું નથી એવું નુકસાન જે અમુક માણસને કરવામાં આવ્યું, તેથી શરીરના બાંધાની ખાસીયતને લીધે, કાચી હંમરને લીધે, અથવા ખીજ ખાસ હકી-ગતને લીધે, તેનું મોત થવા સંભવ છે એવું તક્કીરવાન શખ્સ જાણતો હોય, તો ખુનનો ગુન્હો થયો. કલમમાં દૃષ્ટાંત આપેલું છે, તે નીચેનું છે:—

“જો એવો રોગ થયેલો છે કે એક સપાટો મા-રેથી તેનું મોત થવાનો સંભવ છે એમ જણ્યા છતાં **અ** તેને શરીરનું નુકસાન કરવાનો ધરાદાથી સપાટો મારે, અને તે સપાટાથી **જો** મરી જાય, તો, અગર ચાલતા સુદિક્ષમ પ્રમાણે સારી તંદુરસ્તીવાળા શખ્સ-નું મોત આણવાને તે સપાટો સમર્થ ન હોય તોપણ **અ** ખુનનો તક્કીરવાર છે.”

હવે કક્ત (૧) અને (૩)નો વિચાર કરવાનો રહેલો; અને હાલના જેવા શકભરેલા કેસોના સુકાદાનો આધાર ધણકરી એ બેહુ કલમોના મુકાબલા ઉપર છે.

જે શરીરનું નુકસાન કરવાનો ધરાદો હતો, તે નુકસાનથી મોત થવા સંભવ હોય તો, શિક્ષણીય મનુષ્ય વધનો ચુન્હો થયો; પણ તેવી નુકસાની ચાલતા સૃષ્ટિ ક્રમ પ્રમાણે મોત આણવાને સમર્થ હોય, તો, ખુનનો ચુન્હો થયો. તદ્વાવત ઘણો ખારીક છે, પણ સમગ્ર શકાય તેવો છે. ઉપર (ક) તથા (૪) વચ્ચે જે તદ્વાવત બતાવ્યો છે, તેવોજ ઘણાખરો છે. કેટલે દરજ્જે બનવાબેગ છે, તેજ સવાલના વિચાર ઉપર આધાર છે. કોઈ ક્રમના સંબંધે બોલીએ તો, હમો બારીએ બીએ કે, જે શસ્ત્ર વાપરવામાં આવ્યું હતું, તે કેવા પ્રકારનું છે, તે સવાલના નિરણય ઉપર ધણુંકરી વિચાર કરવો પડે. કોઈ નાણુક ભાગ ઉપર મુકકીથી, અગર લાકડીથી એક સપાટો માર્યો હોય, તો તેથી મોત થવા સંભવ છે. તરવારથી નાણુક ભાગ ઉપર ધા ક્યો હોય, તો, સૃષ્ટિક્રમના સાધારણ નિયમ પ્રમાણે, તે મોત ઉપજવવા બસ છે.”

ઉપર પ્રમાણે હકીગત સંપૂર્ણરીતે સમજાવેલી છે, તે વારંવાર વાંચી ધ્યાનમાં લેવી. એ કરતાં વધારે સારીરીતે સમજાવવાને બીજો કોઈ રસ્તો નથી.

બીજા બાણુવાબેગ કલમો:-
ઉદ્ધતાઈ અમર બેદ્રિકરા-
ઈથી નીપજવેલ મોત,
ખુનની કોશીસ, તથા
આત્મધાતની કોશીસ.

કલમ ૩૦૪ એ પણ ધ્યાનમાં રાખવા જેવી કલમ છે. શિક્ષણીય મનુષ્ય વધમાં જેનો સમાસ નહીં થઈ શકે, પણ તેથી ઉતરતા દરજ્જાના કૃત્યમાં, કોઈ ઉદ્ધતાઈ ભરેલું અગર બેદ્રિકરાઈથી કૃત્ય કોઈ કરીને, કોઈનું મરણ નિપજાવે, તેને એ કલમ લાગુ છે.

ખુનની કોશીસ સાર કલમ ૩૦૭ છે.

આત્મધાતની કોશીસ બદલ કલમ ૩૦૯ છે. એ ક્વાર એક પરિક્ષામાં એવો સવાલ મુકવામાં આવ્યો હતો કે, એવું કયું કૃત્ય છે, કે જે કરવાની કોશીસ બદલ સજા થઈ શકે છે, પણ જે કૃત્ય પૂરેપૂરું કરે, તેને સજા નથી. તેનો જવાબ આ કલમ છે. આત્મધાત-

ની કાશીસમાં સગ્ન થાએ, પણ આત્મધાત પૂરો થા-
એ, તો મરણ ગએલ માણસને શીરીને સગ્ન થઇ
શકે ?

મરણપાત કરવા બાબત;
નહીં જન્મેલા બચાઓ-
ઓને નષ્ટમાન બાબત;
તથા જ. મ છુપાવવા બા-
બત.

કલમ ૩૧૨થી તે ૩૧૮ સુધી મારજનમાં બતા-
વ્યા પ્રમાણે ગુન્હાઓના પ્રકાર છે. તેમાં પોલીસ અ-
ખતારી ગુન્હાઓ બેઠા છે. તે આ છે:—

૧.—બાર વર્ષથી ઓછી ઉંમરના છોકરાને તેલના
માખાપે અથવા જે શખ્સના હવાલામાં તે છોકરું હો-
એ, તે શખ્સે ખુલ્લું મુકવું, અગર તથા દેવું.

૨.—ગુપ્ત રીતે મડદું વગેરે કરી દબને જન્મ છુપો
રાખવા.

વ્યથાઓ, તથા તેના જુદા
જુદા પ્રકારો.

કલમ ૩૧૯થી તે ૩૩૮ સુધી 'વ્યથા' સંબંધી છે.
તે તમામ સમજી શકાએ, તે સા. આ નીચે કોષ્ટકના
રૂપમાં હકીગત આપી છે ને જાહે હકીગત 'નોટ'માં
સમજાવેલી છે.

વ્યથાઓ.

કલમ.	ગુન્હાનું સ્વરૂપ.
૩૧૯	વ્યથાની વાખ્યા, એમાં આપેલી છે.
*** ૩૨૦	મહાવ્યથા આપેલી છે. (જુઓ સમજુતી)
૩૨૧	બુદ્ધિપૂર્વક વ્યથા કરવી એટલે શું, તે વિશે.
૩૨૨	બુદ્ધિપૂર્વક મહાવ્યથા કરવી એટલે શું, તે વિશે.
૩૨૩	વ્યથાની સગ્ન.
*** ૩૨૪	ભયંકર શસ્ત્ર અથવા સાધનવડે બુદ્ધિપૂર્વક વ્યથા. (જુઓ નીચે સમજુતી.)
§ ૩૨૫	બુદ્ધિપૂર્વક મહાવ્યથા કરવાની સગ્ન. (જુ- ઓ નીચે સમજુતી.)

- ૩૨૬ } બચકર શસ્ત્ર અથવા સાધનવડે યુદ્ધિપૂ-
ર્વક મહાવ્યથાની સજા.
- ૩૨૭ } મિત્રકત કહડાવવા, અગર ગેરકાયદે કૃત્ય
કરાવવા, યુદ્ધિપૂર્વક વ્યથાની સજા.
- ૩૨૮ } ગુન્હે કરવાના ઇરાદાથી, ઝેર વિગેરે પ-
દાર્થ ખવાડી વ્યથા કરે, તેની સજા.
- ૩૨૯ } મિત્રકત કહડાવવા, અગર ગેરકાયદે કૃત્ય
કરાવવા, યુદ્ધિપૂર્વક મહાવ્યથા કરવાની સજા.
- ૩૩૦ } કમુલત ગુલમથી કરાવવા, અગર મિલ-
કત પાછી અપાવવા, યુદ્ધિપૂર્વક વ્યથા તથા
૩૩૧ } મહાવ્યથા.
- ૩૩૨ } સરકારી નોકરને પોતાની ફરજમાં અટ-
૩૩૩ } કાવવા યુદ્ધિપૂર્વક વ્યથા તથા મહાવ્યથા કરવી.
- ૩૩૪ } કોષ ઉત્પન્ન થએ યુદ્ધિપૂર્વક વ્યથા તથા
૩૩૫ } મહાવ્યથા.
- ૩૩૬ } જાંદગી જોખમાએ, અગર ખીજાઓની
સલામતી જોખમાએ, તેવાં કૃત્યની સજા.
- ૩૩૭ } જાંદગી જોખમાએ, અગર ખીજાઓની
સલામતી જોખમાએ, એવાં કૃત્યથી વ્યથા
કરવી.
- ૩૩૮ } કીતો, કીતો, કીતોથી મહાવ્યથા કરવી.
- + + § મહાવ્યથાની વાખ્યા નીચે પ્રમાણે છે :—
“નીચે લખેલા પ્રકારની વ્યથાનેજ “મહાવ્યથા”
એવું નામ આપેલું છે.
પેહેલો.—પુરૂષત્વનો નાશ.
ખીજો.—એમાંની કોષપણુ આંખની જોવાની શ-
ક્તિ નાશુ જવી.
ત્રીજો.—એમાંથી કોષપણુ કાનની સાંભળવાની શ-
ક્તિ નાશુ જવી.
ચોથો.—કોષ અવયવ અથવા સાંધો જવો.
પાંચમો.—કોષ અવયવ અથવા સાંધાની શક્તિનો

નારા થયો, અથવા તેની જથ્થુ ક્ષીણતા થવી.

છડો —કોકાંની અથવા ચેહેરાની જથ્થુ અદશિકલ થવી.

સાતમો—કાંઈ હાડકાનું અથવા હાંતનું ભાંગવું અથવા ખસી જવું.

આઠમો—જે વ્યથાથી જીદર્ગા જેખમમાં આવે, અથવા જેથી વીસ દીવસની મુદત સુધી, વ્યથા થએલા માણસને ગરીરનું ભારે દુખ ખમવું પડે, અથવા તે પોતાનો હિમેશનો ધંધો કરવાને અગત્ય રહે, એવી માત્ર પણ વ્યથા.

૧૧મું કલમ. ૩૨૪—કલમ ૩૨૩ ફક્ત સાધારણ વ્યથાની છે, તે ગુન્હો જુના કાયદામાં, પોલીસ અખત્તારી ગણ્યો હતો. તથા કાયદાથી તે પોલીસ અખત્યાર બહાર હતો છે. પણ જે બચકર શસ્ત્ર વડે વ્યથા કરી હોય તે કલમ ૩૨૪ પ્રમાણે પોલીસ અખત્યારી ગુન્હો છે.

૧૨મું કલમ ૩૩૦ તથા ૩૩૧—ધ્યાનમાં રાખવા જેવી છે. પોલીસ અમલદારો અગર કોઈ પણ પોલીસનો માણસ, કોઈ કેદી પાત્રી કચ્છલત કલકાવવાને તેને માર મારે, તો તે આ કલમો પ્રમાણે સજાને પાત્ર છે. તે કૃત્ય સાફ વ્યથા કરી હોય તે ૩૩૦ પ્રમાણે, ને મહાવ્યથા કરી હોય તે ૩૩૧ પ્રમાણે સજાને પાત્ર થાય છે.

ગેર-વાજબી અટકાવ તથા ગેરવાજબી કેદ વિશે.

કલમ ૩૩૯માં ગેરવાજબી અટકાવ વિશે, તથા કલમ ૩૪૦માં ગેરવાજબી કેદ વિશે છે. અને આગળ કલમોમાં તેના જુદા જુદા પ્રકારો છે.

સાપરાધ બળ તથા હુમલા, તથા મનુષ્ય હરણ, મનુષ્ય નયન, ગુલામી, તથા વેઠ બાબત.

તેમજ કલમ ૩૪૯થી તે ૩૫૮ સુધી સાપરાધ બળ તથા હુમલા સંબંધી બાબત છે, તથા કલમ ૩૫૯થી તે ૩૭૪ સુધીની મનુષ્ય હરણ, નયન, ગુલામી તથા વેઠ બાબતની છે.

એ બધી કલમો વિશે હીંચાં કાંઈ આપવામાં આ-

બળાત્કાર સંભોગ.

વેલ નથી. તે વિશે કાયદાની ચોપડી જોવી જોઈએ.

હવે કલમ ૩૭૫માં “બળાત્કાર સંભોગ”ની વાખ્યા બતાવેલી છે. તે નીચે પ્રમાણે છે:—

“નીચે બાતલ કરેલી બાબત શિવાએ બીજી સઘળી બાબતમાં, જે પુરુષ નીચે બ્યાન કરેલી પાંચ હાલતોમાંની કોઈ પણ હાલતમાં કોઈ સ્ત્રીની સાથે સંગ કરે, તેણે બળાત્કાર સંભોગ કર્યો એમ સમજવું.”

પેહેલી.—તે સ્ત્રીની મરજી નહીં છતાં.

બીજી.—તે સ્ત્રીની રજામંદી વગર.

ત્રીજી.—તે સ્ત્રીને મોતનો અથવા વ્યથાનો ભય ઉત્પન્ન કરીને તેણેની રજામંદી લીધી હોય તે તે રજામંદી છતાં પણ.

ચોથી.—તે પુરુષ એમ જાણતો હોય કે હું એ સ્ત્રીનો વર નથી, અને તે સ્ત્રી જે બીજા પુરુષની સાથે કાયદા મુજબ પરણેલી છે, અથવા પોતાને પરણેલી માને છે, તે પુરુષ હું છું એમ માનીને તેણે પોતાની રજામંદી આપી છે, તો તે રજામંદી છતાં પણ.

પાંચમી.—તે સ્ત્રી દશ વર્ષથી ઓછી ઉંમરની હોય તો, પછી તેણીની રજામંદી હોય કે નહીં તોપણ.

ખુલાસો.—બળાત્કાર સંભોગના ગુન્હામાં જે સંગ થયો જરૂર છે, તેમાં પ્રવેશ થયો તો બસ છે.

અપવાદ—કોઈ પુરુષ પોતાની વહુની સાથે સંગ કરે, અને તે સ્ત્રી દશ વર્ષથી ઓછી ઉંમરની નહીં હોય, તો તે બળાત્કાર સંભોગ નહીં ગણાય.

એ પ્રમાણે વાખ્યા છે. હમણાંજ કલકત્તામાં એક કેસ એવો બન્યો હતો કે દસ વરસની ઉંમરની સ્ત્રીનું મોત તેના ધણીની સાથે સંભોગ થતાં થયું. આ અપવાદ પ્રમાણે ધણીને બળાત્કાર સંભોગનો ગુન્હેગાર નહીં ગણતાં, કલમ ૩૦૪ અ પ્રમાણે ઉદ્ધતાધથી અગર ખેરીકરાધથી કૃત્ય કરીને મોત નીપજવવાનો ગુ-

સહિ ક્રમ વિરૂદ્ધ ગુન્હા.
સિક્ષા.

નહેગાર ગણી શિક્ષા કરી હતી.

કલમ ૩૭૭માં એવા ગુન્હાનો સમાસ છે.

અપાત્કાર સંભોગ તથા સહિ ક્રમ વિરૂદ્ધ ગુન્હાઓ
ને માટે જીવતાં સુધી સમુદ્ર પારની, અથવા દશ વર્ષ
સુધીની એમાંના ગમે તે પ્રકારની કેદની શિક્ષા છે. તે
ઉપરાંત દંડ પણ થશે.

ધનડીચન પીનલ કોડ.

પ્રકરણ ૪ થું.

મિલકત વિરૂદ્ધ ગુન્હાઓ.

હવે કલમ ૩૭૮થી તે ૪૬૧ સુધીમાં મિલકત વિ-
રૂદ્ધ ગુન્હાઓ દર્શાવ્યા છે.

ચોરી. કલમ ૩૭૯.

કલમ ૩૭૮માં ચોરીની વાખ્યા છે, તે નીચે પ્રમા-
ણે છે:—

“જે માણસ, કોઈ શખ્સના કમળમાંથી તે શ-
ખ્સની રમમંદી શિવાએ કાંઈ જંગમ મિલકત બદ-
લ્યાનતથી લેવાનો ધરાહો કરીને તે પ્રમાણે લેવા સાડ
તે મિલકતને ખસેડે, તે માણસે ચોરી કરી એમ સ-
મજવું.

પુત્રાસો ૧લો.—કાંઈ વસ્તુ ત્યાં સુધી જમીનમાં
ચોંહોટલી હોએ, ત્યાંસુધી તે જંગમ મિલકત નથી, માટે
તેની ચોરી થઈ શકે નહીં; પણ જમીનથી તે જુદી
પાડવામાં આવે કે પછી તેહની ચોરી થઈ શકે.

પુત્રાસો ૨જો.—જે કામથી જુદું પાડવું થાએ,
તેજ કામથી જે ખસેડવું થાએ, તે ખસેડવું ચોરી
થઈ શકે.

ખુલાસો ઉજો.—કોઈ શખ્સ ખરેખર કાંઈ વસ્તુને ખસેડે ત્યારે અને તેમજ તેહનું ચલન થવામાં અટકાવ કરનારી કાંઈ અડચણ દૂર કરે, અથવા તે વસ્તુને કાંઈ ખીછ વસ્તુથી જુદી પાડે, ત્યારે પણ, તે શખ્સે તે વસ્તુ ખસેડી, એમ સમજવું.

ખુલાસો—૪થો.—કોઈ શખ્સ કાંઈ પણ ઉપાયથી કોઈ જનવરને ગતીમાન કરે, નો તેણે તે જનવર ખસેડ્યું, તથા તે જનવરને ગતી થયાથી, તે જનવરે જે જે વસ્તુ ખસેડી હોય, તે તે વસ્તુ ખસેડી એમ સમજવું.

ખુલાસો ૫ મો—ઉપલાં લક્ષણમાં રજતમંદી લખી છે, તે સાફ રજતમંદી હોય કે અર્થાત સમજાએ એવી રજતમંદી હોય, અને તે કળજેદાર શખ્સ, અથવા તે કારણસર જેહેને સાફ કે અર્થાત સમજાએ એવો અપ્ત્યાર હોય તેવો કોઈ શખ્સ, આપી શકે.”

બંદે સમજાતી.

ઉપરની વાખ્યા ઉપરથી, ફેટલી હપ્પીગત હોય, તો ચોરીનો ગુન્હો થાય, તે જણાઈ આવે છે. અને એના સંબંધમાં એક કેસ નામદાર કલકત્તા હાઇ કોર્ટનો ભાગીરામ ડોમ—વિરુદ્ધ—અગર ડોમ વિગેરેનો છે. (જુઓ ૧૫ મું વાલ્યુમ. ઈ. લા. રી. કલકત્તા સી-રીઝ. પાનું ૩૮૮.)

તે કેસમાં ચોરીના ગુન્હામાં ફેટલી હપ્પીગત ની જરૂર છે, તે જણાઈ આવશે. તે નીચે પ્રમાણે છે:—

૧. લેતા સાર ખસેડવું.
૨. ખદ દયાનત.
૩. જંગમ મિલકત.
૪. પારકાના કમળમાંથી.
૫. તેની રજતમંદી શિવાય.

વળી એક જાણવા બેગ કેસ, કરીન એમપ્રેસ—વિરુદ્ધ—પોનુંરંગમનો છે. જુઓ ઈ. લા. રી. મદ્રાસ

સીરીઝ. વાલ્યુમ ૧૦. પાનું ૧૮૬. તેમાં એવું દેરું છે કે કોઈ અવિભક્ત કુટુંબ હોએ, ને તેની મિલકતના ભાગ વેહેંચી લીધા ન હોએ, તેવી મિલકતમાંથી કોઈ હિસ્સેદાર કાંઈ પણ એકત્ર કબજામાંથી લઈ જાએ, ને પોતે જુદો કબજો કરે, તો તેવા હિસ્સેદાર છતાં તેણે ચોરી કરી એમ સમજવું.

તેવોજ બીજો એક જાણવા જોગ કેસ, કવીન-એ-મપ્રેસ—વિરુદ્ધ—કોટવ્યા વિગેરેનો છે. જુઓ ઈ. લા. રી. મદ્રાસ સીરીઝ વાલ્યુમ ૧૦. પાનું ૨૫૫.

તે કેસમાં એવું દર્શ્યું હતું કે, એક વગર આકાર દેરી પછતર જમીનમાંથી, કાંઈ પણ હક અગર અખત્યાર વગર એક શપ્સ કટલાંક ગાડાં માટી ખોદીને લઈ ગયો, તેમાં નામદાર હાથ કોઈ દરાવ્યું કે તે ચોરીનો શુન્હો નથી.

કલમ ૩૮૦, ૩૮૧ તથા ૩૮૨ માં ચોરીના પ્રકારો છે. કલમ ૩૮૦ માં રહેવાના કોઈ ઘર, તંબુ અગર વાહાણમાં ગએલી ચોરીનો સમાસ થાએ છે. કલમ ૩૮૧ માં—કારકુન અગર આકરે પોતાના શેઠના કબજાની મિલકતની ચોરી, તથા કલમ ૩૮૨ માં—મોત અગર વ્યથાની તૈયારી કરીને કરેલ ચોરીની હકીગત છે.

જખરાઈથી કહડાવવાના
શુન્હો બદલ.

હવે કલમ ૩૮૩ માં જખરાઈથી કહડાવવાના શુન્હાની વાખ્યા આપી છે, તે નીચે પ્રમાણે છે.—

“જે માણસ ઈરાદાથી કોઈ શપ્સને, તે શપ્સને પોતાને અથવા બીજા કોઈને નુકસાન કરવાનો ભય ઉત્પન્ન કરે, અને તેમ કરીને તે ભય પામેલો શપ્સ કાંઈ મિલકત, અથવા કીમતી દસ્તાવેજ, અથવા સહી કે મોહોર કરેલી જે વસ્તુનો કાંઈ કીમતી દસ્તાવેજ બનાવી શકાય, એવી કાંઈ વસ્તુ, કોઈ શપ્સને આપે એમ જાહેરાતથી કરે, તો તે માણસે “જખરાઈથી કહડાવવાનો શુન્હો” કર્યો એમ સમજવું.”

આ ગુન્હો પોલીસ અખત્યારી ગુન્હો નથી, તોપણ જેને પોલીસની નોકરી કરવાની છે, તેને આ ગુન્હો જાણવા જોવો છે. અને એ ગુન્હા બદલ સજા કલમ ૩૮૪ માં છે. એનીજ સાથે કલમ ૩૯૦ જાણવા જોવી છે, ને તે કલમનો મુકાબલો કલમ ૩૭૯ તથા ૩૮૪ ની સાથે કરવો જોઈએ; તકાવત ધણોજ અગત્યનો જાણવા જોઈએ છે. કલમ ૩૯૦ ની વાખ્યા નીચે પ્રમાણે છે:—

અપહરણની વાખ્યા.

“ચોરી ક્યારે અપહરણ થાય છે.”

“સર્વે અપહરણમાં અગર તો ચોરી અથવા જપ-રાઈથી કહાવવાનો ગુન્હો હોય છે.

અગર કાંઈ ચોરી કરવા સાર, અથવા ચોરી કરવામાં, અથવા ચોરીથી મજેલી મિલકત લઈ જવામાં અથવા લઈ જવાની કોશીસ કરવામાં, તે ગુન્હેગાર, તે મતલબસર, બુદ્ધિપૂર્વક કાંઈ શખ્સનું મોત આણે, અથવા તેલને વ્યથા કે ગેરવ્યાજખી અટકાવ કરે, અથવા મોત, વ્યથા કે ગેરવ્યાજખી અટકાવ કરવાની કોશીસ કરે, અથવા તાત્કાલીક મોત, તાત્કાલીક વ્યથા, કે તાત્કાલીક ગેરવ્યાજખી અટકાવ કરવાનો ભય ઉત્પન્ન કરે, અથવા ભય ઉત્પન્ન કરવાની કોશીસ કરે, તો તે ચોરી અપહરણ થાય છે, એમ સમજવું.

“જપરાઈથી કહાવવું તે ક્યારે અપહરણ થાય છે.”

અગર જપરાઈથી કહાવવાનો ગુન્હો કરતી વખતે તે ગુન્હો કરનાર ભય પમાડેલા શખ્સની આગળ હાજર હોય, અને તાત્કાલીક મોત અથવા તાત્કાલીક વ્યથા, અથવા તાત્કાલીક ગેરવ્યાજખી અટકાવ તે શખ્સને અથવા કાંઈ ખીજ શખ્સને કરવાનો ભય તે શખ્સને ઉત્પન્ન કરીને તે જપરાઈથી કહાવવાનો ગુન્હો કરે; અને એ પ્રમાણે ભય ઉત્પન્ન કરીને તે ભય પમાડેલા શખ્સનું મન એવું કરે કે તે શખ્સ તેજ વખતે અને તેજ ઠેકાણે જપરાઈથી કહાવેલી વસ્તુ આપી દે, તો તે જપરાઈથી કહાવવું અપહરણ થાય છે, એમ સમજવું.

ખુલાસો.—અગર તે ગુન્હો કરનાર એટલો નજ-
દીક હોએ કે તેથી તે ખીન્ન શખ્સને તાત્કાલીક મો-
તનો, અથવા તાત્કાલીક ગેરવ્યાજથી અટકાવનો, ભય
ઉત્પન્ન થાએ, તો તે હાજર છે એમ સમજવું.”

ચોરી, જામરાઈથી કહડા-
વવું, તથા અપહરણ,
એ ત્રણ ગુન્હાઓ શું
હોએ તો થાએ છે, તે
જાણવાનાર તથા મુકામ-
લો બતાવનાર કોઈકો.

હવે ચોરી, જામરાઈથી કહડાવવું, તથા અપહરણ,
એ ત્રણ ગુન્હાઓ વચ્ચે શું તફાવત છે, ને શું હો-
ય તો તે ગુન્હા થાએ છે તે સમજવડાથી જાણાઈ
આવે, તે સાર નીચેના કોષ્ટક આપ્યાં છે. પોલીસની
નોકરી કરનારાઓને અનુભવ હોએ છે કે કેટલીકવાર
એવી હકીગત સાચે ફરીઆદીઓ દરવામાં આવે છે
કે, તેમાં મળતાપણું ઝાઝું હોવાથી વખતે તે ગુન્હો
ચોરીનો છે કે, જામરાઈથી કહડાવવાનો છે કે, અપ-
હરણનો છે કે, કંમ, તેની સમજણ બિન અનુભવી
પોલીસના માણસોને તુરત પડી શકતી નથી. તેથી
પછી કાયદાઓ જોએ છે, સારે તેમાં લાંબી વાખ્યા-
ઓ તથા કાયદાની મુશ્કેલી ભરેલી ભાષાથી કાંઈ પણ
સંતોષકારક ખુલાસો થઈ શકતો નથી તેથી નીચેના
કોષ્ટકોમાં બાબતો બતાવી છે તે ઊપર બરાબર
ધ્યાન રાખવાથી તથા દરેક ગુન્હાઓમાં કંઈ બાબતોનું
કમ જાણવું છે, તે જાણી લીધાથી એવી હરક-
તો આવતી દૂર થશે, એમ આશા રાખવામાં
આવે છે.

આગળ આવેલી વાખ્યાથી જાણાયું હશેજ કે
“ચોરી” એ કેટલીક ખાસ હકીગતને લીધે “અપહ-
રણ” થઈ શકે છે. તેમજ “જામરાઈથી કહડાવવું”
એ પણ કેટલીક બાબતો ખાસ હોએ, તો “અપહ-
રણ” થઈ શકે છે. હવે એ ખાસ હકીગત શું, ને
કેવા પ્રકારની જોઈએ, અને તે ત્રિશે કાયદો શું કેહે
છે તે જાણવું જોઈએ. તે આ નીચેના કોષ્ટકોની હકી-
ગત યાદ રાખેથી સ્પષ્ટ સમજી શકાશે.

ચોરી વિશે.

૧. લેવા સાર ખસેડવું.
૨. બદ્ધવાનત હોવી જોઈએ.
૩. જંગમ મિલકત હોવી જોઈએ.
૪. કબજે હોવો જોઈએ, ને તેમાંથી લેવું જોઈએ.
૫. રત્નમંદી શિવાએ.

જખરાઈથી કહડાવવા વિશે.

૧. નુકસાનની ખીક ઉત્પન્ન થવી જોઈએ.
૨. તે ધરાદાપૂર્વક ઉત્પન્ન કરેલી હોવી જોઈએ.
૩. તે નુકસાન કરવાની ખીક તેને અગર ખીજા કોઈને થવી જોઈએ,
૪. તે ખીકથીજ કોઈ શખ્સને કાંઈ મિલકત વિગેરે આપે, એમ બદ્ધવાનતથી કરે.

અપહરણ વિશે.

(ચોરી ઉપરથી થએલ અપહરણ.)

૧. ચોરી કરવા સાર, કરવામાં, તેથી મજેલી મિલકત લઈ જવામાં, અથવા તેવી કોશીસમાં તે મતલબસર થવું જોઈએ.
૨. બુદ્ધિપૂર્વક મોત કોઈનું આણે, અથવા વ્યથા કે ગેરવ્યાજખી અટકાવ કરે.
૩. અથવા મોત, વ્યથા કે ગેરવ્યાજખી અટકાવની કોશીસ થવી જોઈએ.
૪. અથવા તાત્કાલીક મોત, તાત્કાલીક વ્યથા, કે તાત્કાલીક ગેરવ્યાજખી અટકાવનો ભય ઉત્પન્ન થવો જોઈએ.
૫. અથવા એવો ભય ઉત્પન્ન થવાની કોશીસ થવી જોઈએ.

અપહરણ વિશે.

(જખરાઇથી કહડાવવા ઉપરથી થએલું
અપહરણ.)

૧. જખરાઇથી કહડાવવાનો ગુન્હો કરતી વખતે તે ગુન્હો કરનાર ભય પમાડેલા શખ્સની આગળ હાજર હોવો જોઇએ.
૨. અને તાત્કાલીક મોત, અથવા તાત્કાલીક વ્યથા, અથવા તાત્કાલીક ગેરવ્યાજખી અટકાવ તે શખ્સને અથવા કોઈ ખીજ શખ્સને, કરવાનો ભય તે શખ્સને થવો જોઇએ, ને જખરાઇથી કહડાવવાનો ગુન્હો કરે.
૩. એ પ્રમાણે ભય ઉત્પન્ન કરીને તે ભય પમાડેલા શખ્સનું મન એવું કરે કે તે શખ્સ તેજ જ વખતે અને તેજ ઠેકાણે જખરાઇથી કહડાવેલી વસ્તુ આપી દે.

ફેસલામ્મા ઉપરથી વિશેષ
સમજાવી.

પૈસા કહડાવવા સાર, આત્મઘાત કરવાની કોશીસના કોઈ ઢોંગ કરે, તો તેને કલમ ૩૮૭ લાયુ છે, તેથી તે વિશે કાયદો જુઓ. કોઈ માણસ ઉપર ફોજદારી કામ ચલાવવાની ધમકી આપી જખરાઇથી કહડાવવા તજવીજ કરે, તો એવી ધમકીનો કલમ ૩૮૩ માં સમાસ થાએ છે. અને જે તોહોમતની ખીક બતાવી હોએ, તે તોહોમત ખરું અગર ખોટું, ગમે તેમ હોએ તોપણ તેથી જખરાઇથી કહડાવવાનો ગુન્હો થઇ શકે છે.

હાકાઇટી.

કલમ ૩૯૫માં “હાકાઇટી”ના ગુન્હાની સજા છે. અને કલમ ૩૯૧માં તેની વાખ્યા છે, તે નીચે મુજબ છે:—

“અગર પાંચ અથવા વધારે શખ્સો એકઠા મળીને

કાંઈ અપહરણ કરે અથવા કરવાની કોશીસ કરે, અથવા જે શખ્સો ઝોકા મળીને અપહરણ કરતા અથવા કરવાની કોશીસ કરતા હોય તે, તથા જે શખ્સો હાજર હોય, અને તે અપહરણ અથવા કોશીસ કરવામાં સાહાય્ય કરતા હોય, તે એ બંને મળીને તેઓની આખી સંખ્યા પાંચ અથવા વધારે થાય, તો એ પ્રમાણે અપહરણ કરનાર, કોશીસ કરનાર, અથવા સાહાય્ય કરનાર હરએક શખ્સે “ડાકાઢી” કરી એમ સમજવું.”

સામજીવી.

આ કલમ ઉપરથી જાણશે કે મુખ્ય બાબત એ છે કે કમતીમાં કમતી પાંચ માણસ જોઈએ. અને પાંચથી ગમે તેટલાં જાહે હોઈ શકે. એવાં પાંચ અગર જાહે માણસો બેગા રહીને અપહરણ કરે, અગર કરવાની કોશીસ કરે, તો, અને જે શખ્સો હાજર હોય, અને અપહરણ અથવા કોશીસ કરવામાં સાહાય્ય કરતા હોય, તે બધું મળી પાંચ અગર જાહેની સંખ્યા હોય, તો ડાકાઢીનો ગુન્હો થઈ ચુક્યો.

પુન સાથે ડાકાઢી. કલમ ૩૯૬.

આજ કલમ સાથે કલમ ૩૯૬ જાણવી જોઈએ. તે કલમ પુન સાથે ડાકાઢીની છે. તેની મતલબ એવી છે કે પાંચ અગર જાહે માણસો, સાથે ડાકાઢી કરતાંદરમ્યાન, તેઓ પૈકી ગમે તે કોઈ પુન કરે, તો પાંચ અગર ગમે તેટલી જાહે સંખ્યા હોય, તે બધા એક સરખા ગુન્હેગાર છે. અને તેઓને દેહાંત શિક્ષા, અગર જીંદગી સુધી કાળા પાણી અથવા દસ વરસની સખ્ત મજુરીની સજા થઈ શકે છે, વળી ઉપરાંત દંડ પણ થશે.

જંગમ મિલકતનો ખોટો ઉપયોગ.

કલમ ૪૦૩માં જંગમ મિલકતના ખોટા ઉપયોગ વિશે લખી ગત છે. તે ગુન્હો જાહે પોલીસ વગર વારંટ પકડી શકતી નથી. તોપણ એ વિશે પોલીસે જાણવું જોઈએ કે, તે ગુન્હામાં મુખ્ય બાબતો ત્રણ છે:—

૧. જંગમ મિલકત હોવી જોઈએ.
૨. તેનો ખોટો ઉપયોગ થવો જોઈએ, અગર પોતાને કામે લગાડવી જોઈએ.
૩. એમ કરવામાં, તેમ કરનારની, અદ્વયાનત જોઈએ.

સાપરાધ વિશ્વાસઘાત.

કલમ ૪૦૫માં સાપરાધ વિશ્વાસઘાત સંબંધી લકી-ગત છે. તેની વાખ્યા કલમ ૪૦૫માં આપી છે, તે નીચે પ્રમાણે છે:—

“જો માણસને કોઈ પણ રીતે કાંઈ મિલકત અથવા મિલકતપરનો અખત્યાર સોંપ્યો હોય, તે માણસ અગર અદ્વયાનતથી તે મિલકતનો ખોટો ઉપયોગ કરે, અથવા તે પોતાને કામે લગાડે, અથવા તે સોંપ-ણ શી રીતે અનવવી એ વિશે કાયદાએ કાંઈ લુકમ ફરમાવ્યો હોય, તે લુકમ તોડીને, અથવા તે સોંપ-ણ અનવવા વિશે તેણે સાદ્ અથવા અર્થાત સમજ-એ, એવો કાંઈ કાયદેસર કરાર કર્યો હોય તે કરાર તોડીને, અદ્વયાનતથી તે મિલકત વાપરે, અથવા તે-નો વગ કરે, અથવા જાણી જોઈને કોઈ ખીજને તેમ કરવા દે, તે માણસ “સાપરાધ વિશ્વાસઘાત” કર્યો એ-મ સમજવું.”

સમજૂતી.

આ ગુન્હો બનવાને બેઝ મુખ્ય બાબતોની જરૂર છે:—

૧. ટ્રસ્ટ, યાને કોઈ મિલકત ઉપર અખત્યાર સોં-પવો.

૨. તે ટ્રસ્ટ, યાને અખત્યારનો અદ્વયાનતથી ખો-ટો ઉપયોગ યાને પોતાને કામે લગાડવું, યા તે સંબં-ધમાં કાયદાથી વિરૂદ્ધ તે મિલકતની વ્યવસ્થા કરવી.

ચારોના મિલકત.

હવે ચોરીની મિલકત એટલે શું તે પોલીસે જાણુ-વું જોઈએ. કલમ ૪૧૦માં તેની વાખ્યા છે:—

“જો મિલકતનો કબજો ચોરી, અથવા જપ્તરાધ-

ના કહડાવવાથી, અથવા અપહરણથી, એકની પાસેથી બીજાની પાસે ગયો હોય, તે મિલકત તથા જે મિલકતનો સાપરાધ ખોટો ઉપયોગ થયો હોય, અથવા જે બાબત સાપરાધ વિશ્વાસઘાત થયો હોય, તે મિલકતનું નામ “ચોરીની મિલકત” પાડ્યું છે; પછી એકની પાસેથી બીજાની પાસે જવું, અથવા તે સાપરાધ ખોટો ઉપયોગ, અગર વિશ્વાસઘાત, ક્ષિત્રીશ હિંદુસ્તાનમાં, અગર બહાર થયાં હોય તો પણ; પણ અગર તે મિલકત જે શખ્સનો તે કબજામાં લેવાનો કાયદા મુજબ હક હોય તેવા કોઈ શખ્સના કબજામાં પાછળથી આવે, તો પછી તે ચોરીની મિલકત સમજવી નહીં.”

ચોરીની મિલકત બદલાન-
તથી રાખવાની સજા અને
તેમાં શું સાબીત થવું એ
છે ?

બદલાનતથી ચોરીની મિલકત રાખવા બદલ ત્રણ વરસની જેમાંથી ગમે તે પ્રકારની કેદની અથવા દંડની, અથવા બન્ને શિક્ષા થઈ શકે છે. (ગુઓ કલમ ૪૧૧) પણ તેમાં એમ સાબીત થવું જોઈએ કે, તે મિલકત ચોરીની છે, એવું બાબતીને લીધેલી છે. આ ગુન્હામાં ધરાદો એ મુખ્ય ચીજ છે. ચોરીની મિલકત કોને કેવી, તે ઉપરની વાખ્યામાં જણાવ્યું છે, અને એવી ચોરીની મિલકત જે વખતે કબજામાં આવી ત્યારે ચોરીની હતી એટલાથી આ ગુન્હો સાબીત થતો નથી. પણ જોઈએ એમ ખતાવવું જોઈએ કે કબજામાં આવતી વખતે તે ચોરીની મિલકત હતી એવું જણવા છતાં, પણ તે રાખી છે. અગર કબજામાં આવી, ત્યારે તે ચોરીની છે એમ જણતો ન હોય, પણ પાછળથી તે મિલકત ચોરીની છે એમ જણાયું હોય, ને પોતાના કબજામાં રાખી હોય, તો પણ તેથી ગુન્હો થાય છે.

આ કલમ પ્રમાણેના ગુન્હા સાર, જરૂર નથી કે તે ગુન્હો તે દેશમાંજ થયો જોઈએ. ક્ષિત્રીશ ઈંડીઆ

માં કે બહાર ગમે ત્યાં ગુન્હો થયો હોય, તોપણ આ કલમમાં લખેલો ગુન્હો જ્યાં પકડાય, ત્યાં ઇનસાફ થઈ શકે છે. આ ચોપડીના કી-પો-કાઉના વિષયમાં જોવાથી ઇનસાફ કયા ગુન્હાનો ક્યાં થઈ શકે છે, તે જણાશે. પણ હીંચાં ચોડોક જરૂર બેગ ખુલાસો આપવો જોઈએ. ચોરીનો ગુન્હો ગમે ત્યાં થાય, તોપણ ચોરીનો માલ જ્યાં પકડાય, ત્યાં આ કલમ પ્રમાણે ઇનસાફ થઈ શકે છે. ચોરી ગાયકવાડ સરકારની હદમાં-કે નીજમ સરકારની હદમાં,-કે કાઠીઆવાડના કોઈ અખત્યારવાળા રાજ્યની હદમાં થઈ હોય, -તો પણ જો ચોરીનો માલ, મુખ્ય, સુરત, અમદાવાદ અગર ગમે ત્યાં ઈંગ્લિશ સરકારની હદમાં પકડાય, તો, કલમ-૪૧૧ પ્રમાણેનો ગુન્હો ઈંગ્લિશસરકારની હદમાં થયો ગણીને, તે મુજબ આ હદમાં ઇનસાફ થઈ શકે છે. કેટલાક ગુન્હાઓમાં કેદીઓને અરસ પરસ સોંપવામાં આવે છે, એવો કાયદો છે, તે બાબતના ખુલાસા સાર-બુઝો, આ ચોપડીના છેવટના ભાગમાં “ એકસ્ટ્રાડીશન આક્ટ ”નો વિષય.

ચોરીનો માલ વગે કરવા બાબત.

આ કલમની સાથે ઘણી વખતે કામ લાગે એવી કલમ ૪૧૪ છે. તે ચોરીનો માલ વગે કરવામાં મદદ કરવાના ગુન્હાને સાર છે.

હું કામાં કહીએ તો ચોરીનો માલ રાખવાના ગુન્હાનો ગુન્હેગાર કોઈ શખ્સને ઠરાવવામાં બે બાબતોની જરૂર છે:—

૧ હું.—કલમ ૪૧૦માં ચોરીની મિલકતની જે વાખ્યા આપી છે, તેમાં તે મિલકતનો સમાસ થવો જોઈએ. ૨ હું.—તોહોમતદારના કબજામાં બ્યારે તે માલ આવ્યો, ત્યારે તે ચોરીની મિલકત છે એવું તે જણાવતો અગર માનતો હતો. અથવા તે જણાવવા પડી, કબજામાં રાખી મુકી હતી.

કગાઈ વિષે.

યાદ રાખવું જોઈએ કે કાયદામાં (કલમ ૪૧૧) શ-
બ્દો છે તે * * * લે અથવા રાખે * * * એમ છે.

હવે કલમ ૪૧૫ માં કગાઈની વાખ્યા છે. આ ગુ-
ન્હો પોલીસ અખત્યારી નથી, તોપણ પોલીસને કામ
કરતાં ઘણી વખતે આ ગુન્હો સંબંધી હકીગત જા-
ણવાની જરૂર પડે છે. વાખ્યા એવી છે કે:—

“જે માણસ, કોઈ શખ્સ સાથે દુરેખ કરીને, દ-
ગલગાળથી અથવા બદ્દયાનતથી એલેવું કરે કે જોહની
સાથે દુરેખ કર્યો હોય તે શખ્સ કોઈ શખ્સને કાંઈ
મિલકત આપે, અથવા કોઈ શખ્સની પાસે કાંઈ મિ-
લકત રેહેવા દેવાની રજામંદી આપે, અથવા અગર
દુરેખ નહીં કર્યો હોય તો જે વસ્તુ તે શખ્સ કરે નહીં
અથવા કરવામાં કસુર કરે નહીં, એવી કાંઈ વસ્તુ તે
દુરેખ દીધેલા શખ્સને કરવાને, અથવા તે કરવામાં
કસુર કરવાને ધરાદાથી લલચાવે, અને તે કામ અથ-
વા કસુર એવી હોય, કે તેથી તે શખ્સને શરીર,
મન, આગર, કે મિલકતની તરફની કાંઈ નુકસાની કે
હાની થાય, અથવા થશે એવો સંભવ હોય, તો તે
માણસે “કગાઈ” કરી એમ સમજવું.

ખુલાસો—કાંઈ હકીગતને બદ્દયાનતથી છુપાવવી,
તે પણ આ કલમના અર્થ પ્રમાણેનો દુરેખ છે, એમ
સમજવું.”

વેપ લઇને કગાઈ, તથા
કલમ ૪૧૫ માં ખતાવેલ
કગાઈના ગુન્હો બદલ
સજા. (કલમ ૪૧૭)

કલમ ૪૧૬ વેપ લઇને કગાઈ કરવાના ગુન્હો સં-
બંધી છે. અને કલમ ૪૧૭ માં કગાઈની સજા ફર-
માવી છે, તે સજા,—એક વર્ષની મુદત સુધીની જેમાં-
થી ગમે તે જાતની કેદ, અગર દંડ, અગર એ એહુ-
ની—છે.

આ વિષે જાહે લખાણ કરવાની જરૂર નથી કારણ
આ ગુન્હો પોલીસ અખત્યારી નથી. ફક્ત સેહેજ જા-
ણની ખાતર આપવામાં આવે છે.

બિગાડ વિષે.

કલમ ૪૨૫ માં બિગાડના ગુન્હાની વાખ્યા છે. જુદા જુદા પ્રકારના બિગાડના ગુન્હાઓ છે. પ્રથમ, બિગાડની વાખ્યા નીચે પ્રમાણે છે:—

“લોકને અથવા કોઇ શખ્સને ગેરવ્યાજબી હાની અથવા નુકસાની કરવાના ઇરાદાથી, અથવા તેવી હાની કે નુકસાની પોતાથી થવાનો સંભવ છે એમ જાણીને, જે માણસ કોઇ મિલકતનો નાશ કરે, અથવા કોઇ મિલકતમાં કે તેની સ્થિતિમાં એકલે કોઇ ફેરફાર કરે કે તેથી તે મિલકતની કિંમતનો અથવા ઉપયોગીપણાનો નાશ થાએ, અથવા તેની કિંમત કે ઉપયોગીપણું ઓછું થાએ, અથવા તેથી તે ઉપર નુકસાન ભરેલી અસર થાએ, તો તે માણસે “બિગાડ” કર્યો એમ સમજવું.

ખુલાસો ૧લો.—જે મિલકતને નુકસાન કર્યું હોએ, અથવા જેનો નાશ કર્યો હોએ, તે મિલકતના ધણીને કોઇ હાનિ અથવા નુકસાની કરવાનો ઇરાદો, તે ગુન્હો કરનારે કર્યો જોઇએ, એવું કોઇ બિગાડના ગુન્હામાં જરૂર નથી. અગર કોઇ મિલકતને નુકસાન કરીને કોઇ પણ શખ્સને ગેરવ્યાજબી હાનિ અથવા નુકસાની કરવાનો તેહનો ઇરાદો હોએ, અથવા તેવી હાનિ કે નુકસાની પોતાથી થવાનો સંભવ છે, એમ તેના જાણ્યામાં હોએ તો બસ છે, પછી તે મિલકત તે શખ્સની હોએ કે નહીં તોપણ.

ખુલાસો ૨જો.—પોતાનીજ અથવા પોતાની સાથે બીજા શખ્સોના રાસ ખાતાની કોઇ મિલકત બાબત પણ કોઇ કામ કરીને તે કામ કરનાર તે કામથી બિગાડ કરી શકે.”

કલમ ૪૨૬માં, બિગાડ બદલ શિક્ષા છે.

હવે “બિગાડ”ના ગુન્હા સંબંધી બાબતોમાં પોલિસનો અખત્યાર કેટલો છે, તે જાણવું જોઇએ. કે-

ટલા પ્રકારના બિગાડના ગુન્હા છે, તે જાણવા સાર
આ નીચે કોષ્ટક આપેલું છે તે ઉપયોગી થઇ પડશે.
અને તે બરાબર વાંચવા પછી કાયદાની યુક્ત જોવાની
ઝાઝી જરૂર રહેશે નહીં, એવા હેતુથી એ કોષ્ટક આપ્યું છે.

બિગાડ.

કલમ.	ગુન્હાનું સંક્ષેપ વર્ણન.
૪૨૬	બિગાડના ગુન્હાની સગ્ન આમાં છે.
૪૨૭	બિગાડનો ગુન્હો કરીને રૂપિયા પચાસ કે વધારેનું નુકસાન કરે, તેને લાગુ છે.
૪૨૮	બિગાડનો ગુન્હો કરે, ને તેમાં દસ રૂપિ- આની કિંમત હોય અગર વધારે હોય, તે- વાં કોઈ જનવરને મારી નાંખે, અથવા લંગ- ડું, લુલું કરે, તેને લાગુ છે.
૪૨૯	બિગાડ કરીને, કોઈ હાથી, ઉંટ ઘોડો, ખચ્ચર, ભેસ અથવા પાડો, ગાય, બળદ વિગેરે કોઈ ઢોરને પછી ગમેતે કિંમત હોય, તોપણ તેહને, અથવા પચાસ રૂપિઆની કે તેથી વધારે કિંમતના કોઈ ખીજા જનવરને, મારી નાંખી જેહર દહ, લંગડું, લુલું અથવા નકામું કરે તેને આ લાગુ છે. જાદે હકીગત સાર પીનલકોડ જોવો.
૪૩૦	પાણી સીંચવાના કામોને નુકસાન કરી- ને અથવા પાણીનો રસ્તો હોય તે ગેરબ્યાજ- ખી રીતે બદલીને બિગાડ કરવાને લાગુ છે.
૪૩૧	કોઈ સરીઆમ રસ્તાને, પૂલને, અથવા નદીને નુકસાન કરીને બિગાડ કરવા બદલ છે.
૪૩૨	નુકસાન થાય એમ કોઈ સરિઆમ ગ ટરને બંધ કરવા અગર રેલ આણવા બદલના

- ચુન્દા સાર.
- ૪૩૩ દીવાદાંડી અગર દરીઆઈ કાંઈ નિશાન હોએ, તેનો નાશ કરી, ખસેડી, એાછી ઉપ-યોગી કરી નાંખી બિગાડ કરે, અગર ખોટા દીવા ખતાવી બિગાડ કરે, તે ચુન્દા બદલ આ કલમ છે.
- ૪૩૪ સરકારના હુકમથી મુકેલી કાંઈ જમીન ની નિશાનીનો નાશ કરી અગર ખસેડીને બિગાડ કરવા બદલ આ કલમ છે.
- ૪૩૫ સો રૂપીઆ અગર તેથી જાદે નુકસાન કરવાના ઇરાદાથી અગ્ની વડે અગર અવાજ સાથે કુટે એવા કાંઈ પદાર્થ વડે બિગાડ, અગર, જે મિલકત ખેતીવાડી સંબંધની કાંઈ ઉત્પન્ન હોએ તો દસ રૂપીઆની તે િ કીમત હોએ અગર જાદે, તોપણ, તેવા ચુન્દાને સાર આ કલમ છે.
- ૪૩૬ કોઈ ઘરનો નાશ કરવાના ઇરાદાથી અગ્ની અગર અવાજ સાથે કુટે એવા પદાર્થ થી બિગાડ બદલ.
- ૪૩૭ હુટકવાળાં વાહાણો અથવા ૨૦ ટનના ભારના વાહાણો નાશ કરવાના ઇરાદાથી અથવા તે જોખમભરેલું થાએ, તેવો ઇરાદા પૂર્વક બિગાડ.
- ૪૩૮ કીતો—કીતો—મુજબનો બિગાડ અગ્ની અગર અવાજ સાથે કુટે એવા પદાર્થથી કરવામાં આવે તો.
- ૪૩૯ ચોરી વિગેરે કરવાના ઇરાદાથી, વાહાણોને જમીન અગર કિનારા ઉપર ચઢાવી દેવાના ચુન્દા બદલ.
- ૪૪૦ મોત આણવાના અગર વ્યથા કરવાની તૈયારી કરીને બિગાડ કરવા બદલ.

પોલીસ અખત્યારી ગુન્હાઓ, ઉપર દેખાડેલા કોષ્ટકમાં કયા કયા છે, તે વિશે.

સાપરાધ પ્રવેશ. વાખ્યા કલમ ૪૪૧.

ઉપર ગતાવેલા કોષ્ટકમાં કલમ—૪૨૮, ૪૨૯, ૪૩૦, ૪૩૧, ૪૩૨, ૪૩૩, ૪૩૪, ૪૩૫, ૪૩૬, ૪૩૭, ૪૩૮, ૪૩૯, તથા ૪૪૦માં પોલીસ અખત્યારી ગુન્હા છે. બાકીના પોલીસ અખત્યારી નથી.

હવે કલમ ૪૪૧ થી તે ૪૬૨ સુધી સાપરાધ પ્રવેશ, ગૃહ પ્રવેશ, ઘર ફોડવું, વિગેરે ગુન્હાઓ આપેલા છે. તે તે પોલીસને ધણા જરૂરી છે. પ્રથમ સાપરાધ પ્રવેશની વાખ્યા નીચે પ્રમાણે છે:—

“જે શખ્સના કમળમાં કાંઈ મિલકત હોય તે શખ્સને ધમકી દેવાના, તેહને તિરસ્કાર કરવાના, અથવા તેહને દૂષ્ણ આપવાના ઇરાદાથી, તે મિલકત મધે, અથવા તે ઉપર જે માણસ પ્રવેશ કરે; અથવા તે મિલકત મધે કે તે ઉપર કાયદા મુજબ પ્રવેશ કર્યા પછી, તેહવા કાંઈ શખ્સને ધમકી દેવાના, તેનો તિરસ્કાર કરવાના અથવા તેહને દૂષ્ણ આપવાના, ઇરાદાથી, અથવા કાંઈ ગુન્હો કરવાના ઇરાદાથી, જે માણસ કાયદા વિરૂદ્ધ ત્યાં રહે, તે માણસે સાપરાધ પ્રવેશ કર્યો એમ સમજવું.”

ગૃહ પ્રવેશ. વાખ્યા કલમ ૪૪૨.

તેમજ “ગૃહ પ્રવેશ” ની વાખ્યા નીચે પ્રમાણે છે:—

“કાંઈ ઇમારત, તાંબુ, તથા વાહાણ જે માણસને રહેવાના ઠેકાણાં દાખલ વપરાતું હોય, તેહમાં, અથવા કાંઈ ઇમારત પૂનઃસ્થાન અથવા માલ રાખવાના ઠેકાણાં દાખલ વપરાતી હોય તેહમાં, પેસીને, અથવા તે મધ્યે રહીને જે માણસ સાપરાધ પ્રવેશ કરે, તેણે “ગૃહ પ્રવેશ” કર્યો એમ સમજવું.

ખુલાસો—પેસવામાં તે સાપરાધ પ્રવેશ કરનારના શરીરના કાંઈ પણ ભાગનો પ્રવેશ થાય, તો ગૃહ પ્રવેશ થવામાં તેટલો પ્રવેશ બસ છે.

ગુપ્ત ગૃહ પ્રવેશ. વાખ્યા કલમ ૪૪૩.

તેમજ “ગુપ્ત ગૃહ પ્રવેશ” ની વાખ્યા નીચે પ્રમાણે છે:—

“કોઈ માણસ ગૃહ પ્રવેશ કરે, અને તેણે આગળથી એવી તતખીર કરી હોય કે જે ઇમારત, તંબુ અથવા વાહાણ તે પ્રવેશનું સ્થાન હોય તે મધ્યે તે પ્રવેશ કરનારને જતો બંધ કરવાનો અથવા તે મધ્યેથી તેહને બાહાર કાઢાડી મુકવાનો જેહનો હક હોય, એહવા કોઈ શખ્સથી તે ગૃહ પ્રવેશ છાનો રહે, તો તે માણસે “ગુપ્ત ગૃહ પ્રવેશ” ક્યૌં એમ સમજવું.”

રાતે ગુપ્ત ગૃહ પ્રવેશ,
વાજ્યા કલમ ૪૪૪.

કલમ ૪૪૪માં,—રાતે ગુપ્ત ગૃહ પ્રવેશની વાખ્યા આપી છે કે:—“સૂર્યનો અસ્ત થયા પછી તથા સૂર્યનો ઉદય થતાં પહેલાં જે માણસ ગુપ્ત ગૃહ પ્રવેશ કરે, તેણે રાતે ગુપ્ત ગૃહ પ્રવેશ ક્યૌં એમ સમજવું.”

ધર ફોડવું.
વાજ્યા કલમ ૪૪૫.

હવે કલમ ૪૪૫માં ધર ફોડવાની વાખ્યા છે, તે નીચે પ્રમાણે:—

“કોઈ શખ્સ ગૃહ પ્રવેશ કરે, તે અગર તે ધર મધ્યે અથવા તેહના કોઈ પણ ભાગ મધ્યે પોતાનો પ્રવેશ નીચે ખ્યાન કરેલા છ પ્રકારોમાંના કોઈ પણ પ્રકારે કરે, અથવા ત્યાંહાં કાંઈ ગુનોહ કરવાના કારણ સર તે ધર મધ્યે અથવા તેહના કોઈ પણ ભાગ મધ્યે ગયા પછી, અથવા તે મધ્યે કાંઈ ગુનોહ કરી રહ્યા પછી, અગર તે શખ્સ તે ધર મધ્યેથી અથવા તેના કોઈ પણ ભાગ મધ્યેથી તે છ પ્રકારોમાંના કોઈ પણ પ્રકારે બહાર નિકળે, તો તે શખ્સે “ધર ફોડવાનો ગુનોહ” ક્યૌં એમ સમજવું. તે પ્રકારોની વિગત:—

પહેલો.—તે ગૃહ પ્રવેશ કરવા સાથે પોતેજ જે રસ્તો ક્યૌં હોય, અથવા તે ગૃહ પ્રવેશ મધ્યે મદદગારી કરનારા કોઈ માણસે જે રસ્તો ક્યૌં હોય, એવે કોઈ રસ્તે યદને અગર તે માંહે પેસે, અથવા બહાર નિકળે, તો

બીજો.—પોતે અથવા તે ગુનાહમાં મદદગારી કરનાર કોઈ માણસ એ શિવાએ બીજા કોઈ શખ્સે

માણસને પેસવા માટે ક્યો નહીં હોએ, એવે કાઈ રસ્તે થઇને અગર તે માંહે પેસે અથવા બહાર નિકળે, અથવા કાઈ ભીત અથવા ઇમારતપર સીડીથી અથવા ખીજી રીતે ચઢી જઇને જે રસ્તો હાથ લાગે એવે કાઈ રસ્તે થઇને અગર તે માંહે પેસે અથવા બહાર નિકળે, તે.

ત્રીજો—તે શુદ્ધપ્રવેશ કરવા માટે, તે ઘર મધ્યે રહેનારા માણસે જે સાધન વડે કાંઈ રસ્તો ઉઘાડવાનો ઇગાદો રાખ્યો નહીં હોએ એવાં કાંઈ સાધન વડે પોતે, અથવા તે શુદ્ધપ્રવેશમાં મદદગારી કરનારા કાઈ શખ્સે જે રસ્તો ઉઘાડ્યો હોએ એવે કાઈ રસ્તે થઇને અગર તે માંહે પેસે અથવા બહાર નિકળે તે.

ચોથો—તે શુદ્ધપ્રવેશ કરવા માટે, અથવા કાંઈ શુદ્ધપ્રવેશ કર્યા પછી તે ઘરમાંથી બહાર નિકળવા માટે, અગર તે કાંઈ કળ ઉઘાડીને માંહે જાએ, અથવા બહાર નિકળે, તે.

પાંચમો—સાપરાધ બળ વાપરીને, અથવા હુમલો કરીને અથવા કાઈ શખ્સને હુમલાનો ડર દેખાડીને, અગર તે માંહે જાએ, અથવા બહાર નિકળે, તે.

છઠો—જે રસ્તેથી કાઈ એ પ્રમાણે આવે જાએ નહીં એટલા માટે તે બંધ કરેલો છે એમ તે જાણતો હોય તથા જે રસ્તાને પોતેજ અથવા તે શુદ્ધપ્રવેશમાં મદદગારી કરનાર કાઈ શખ્સે ઉઘાડેલો છે, એમ તે જાણતો હોએ, એવે કાઈ રસ્તે થઇને અગર તે માંહે જાએ અથવા બહાર નિકળે, તે.

સુત્રાસો.—કાંઈ ઉપશુદ્ધ અથવા ઇમારત કાઈ ઘરની સાથેજ ઉપભોગમાં આવતી હોએ, અને તે ઉપશુદ્ધ તથા ઘર એઓની વચ્ચે બીજે કંથાં ન જતાં એકમાંથી બીજામાં જવાનો રસ્તો હોએ, તે તે ઉપશુદ્ધને તે ઘરનો આ ક્ષત્રમના અર્થ પ્રમાણેનો ભાગ સમજવો.”

રાતે ઘર ફાડવું, કેનું કહે,
(કલમ ૪૪૬.)

ઉપર પ્રમાણેના ગુન્હો, સુરજનો અસ્ત થયા પછી થી તે પાછો સુરજ ઉગે, તે દરમ્યાન થાએ, તો “રાતે ઘર ફાડવાનો” ગુન્હો થયો એમ સમજવું.

એ દરેક ગુન્હા બદલ શું શિક્ષા છે, તે વિશે જાહેર લાંબાણથી હીંચાં આપવાની જરૂર નથી. ફક્ત એટલું જ ટુંકમાં આપવાની જરૂર છે કે—

‘સાપરાધ પ્રવેશ’માં ત્રણ મહીના મુદત સુધીની બેમાંથી ગમે તે પ્રકારની કેદ, અથવા પાંચસેંદ રૂપીઆ સુધી દંડ, અથવા એ બેહુની શિક્ષા થઈ શકે. (કલમ ૪૪૭.)

‘ગૃહ પ્રવેશ’માં એક વર્ષની મુદત સુધીની બેમાંથી ગમે તે પ્રકારની કેદ, અથવા એક હજાર રૂપીઆ સુધીનો દંડ, અથવા એ બન્નેની શિક્ષા થઈ શકે. (કલમ ૪૪૮.)

‘ગુપ્ત ગૃહ પ્રવેશ’ અથવા ‘ઘર ફાડવા’ બદલ બે વર્ષની મુદત સુધીની બેમાંના ગમે તે પ્રકારની કેદની શિક્ષા કરવામાં આવશે, અને વળી તે દંડને પણ લાયક થશે. (કલમ ૪૫૩.)

કેદની શિક્ષા થઈ શકતી હોએ એવા ગુન્હા કરવા સાથે ગુપ્ત ગૃહ પ્રવેશ કરવા અથવા ફાડવા બદલ,— ત્રણ વરસની મુદત સુધીની બેમાંથી ગમે તે પ્રકારની કેદની સજા થઈ શકે, અને વળી તે દંડને પણ લાયક થશે.

અને અગર ચોરીનો ગુન્હો કરવાનો ઇરાદો ક્યો હોએ, તો તે કેદની મુદત દસ વર્ષ સુધીની થઈ શકે. (કં ૪૫૪)

કેદની શિક્ષા થઈ શકતી હોએ એવા ગુન્હા કરવા સાથે રાતે ગુપ્ત ગૃહ પ્રવેશ કરવા અથવા ઘર ફાડવા બદલ, પાંચ વરસની મુદતની બેમાંના ગમે તે પ્રકારની સજા થાએ, અને વળી દંડને પણ લાયક થશે. અને અગર ચોરીનો ગુન્હો કરવાનો ઇરાદો રાખ્યો

ફેસલાઓ ઉપરથી સમ-
જીતી.

હોએ, તો તે કેદની મુદત ચૌદ વરસ સુધીની થઇ શકે. કલમ ૪૪૧માં જે સાપરાધ પ્રવેશનો ગુન્હો બતાવ્યો છે, તે પછી, બાકીની બધી બીજી કલમોમાં, કેટલીક બાબતોના વધારાથી જુદી જુદી જાતના બા-રે ગુન્હા તથા તે બદલ સજા દર્શાવી છે. “સાપરાધ પ્રવેશ”માં નીચે પ્રમાણે બાબતોની જરૂર છે:-

૧—બીજાના કબજામાં હોએ, તેવી મિલકતમાં, અગર ઉપર જવું યાને દાખલ થવું.

૨—ગુન્હો કરવાનો, અગર ધમકી આપવાનો, તિરસ્કાર કરવાનો, અગર દુષ્કામ આપવાનો ઇરાદો.

પ્રથમ કાયદેસર દાખલ થયા બાદ જેરકાયદેસર તે મિલકત ઉપર અગર માંહે ઉપર બતાવેલાં કારણસર રહે, તો તે પણ ગુન્હો થાએ છે.

કલમ ૪૪૨ તથા ૪૪૨માં
તફાવત.

સાપરાધ પ્રવેશમાં, આખા શરીરથી દાખલ થવું જોઈએ.

ઘર પ્રવેશમાં, આખા શરીરથી દાખલ થવાની જરૂર નથી. શરીરનો અમુક ભાગ દાખલ થયો, તોપણ બસ છે.

ઘર ફેડવા વિશે સમજીતી.

કલમ ૪૪૫માં બતાવેલી છ રીતમાંથી કોઈ પણ રીત પ્રમાણે ઘરમાં અગર ઘરના કોઈ ભાગમાં પેસે, અગર ગુન્હો કરવા ઘરમાં પેદો હોએ, અગર ગુન્હો કરી રહ્યો હોએ, તે પછી ઘરમાંથી બહાર નિકળે તે એ છ રીતોમાંની કોઈ રીત પ્રમાણે નિકળે, તો તેણે ઘર ફેડયું, એમ ગણી શકાશે.

રાત વખતે ઘરની દીવાલ ચડીને ઘરમાં જવું, એ-થી પણ ઘર ફેડવાનો ગુન્હો થાએ છે.

સાપરાધ પ્રવેશ વિગેરેમાં
પુરાવા.

કોઈતોહોમતદારનો પ્રવેશમાં ગુન્હો કરવાનો ઇરાદો હતો, એમ સાબીત કરી આપવાનું કામ કરીઆદીનું છે, એમ પૂરાવાનો સામાન્ય નિયમ છે. બ્યાંસુધી ગુન્હા-હીત ફરાવવા લાયક બાબતનો કાયદા પ્રમાણે પુરાવો-

રજી ન થાએ, ત્યાંસુધી, હરકોઈ શખસ બિન ગુન્હે-
ગાર છે, એમ કોરટ માની લેશે. પણ આવી બાબ-
તોમાં આગળ પાંડળની હકીકત ઉપર ઘણો વિચાર
કરવાની જરૂર છે. અને તે એકંદર રીતે લેતાં એવી
શક બરેલી હોએ, કે તેનો સંતોષકારક જવાબ નહીં
આપી શકાએ, તો કોરટે, તે ઉપરથી, ગુન્હાનો ઘરા-
દો હતો, એમ માની લેવું જોઈએ.

કલમ ૪૬૩થી તે કલમ ૪૮૯ સુધીમાં, લેખ સં-
બંધી તથા વેપારની અથવા મિલકતની નિશાનીઓ
સંબંધી ગુન્હાઓ બતાવ્યા છે. પોલીસને તે સાથે
જાઓ સંબંધ ન હોવાથી, તે આખીને લંબાણ કર-
વાની જરૂર નથી.

તેમજ કલમ ૪૯૦, ૪૯૧, ને ૪૯૨-એ નોકરીના
કારાર તોડવાના ગુન્હા વિશે છે.

કલમ ૪૯૩થી ૪૯૮ સુધીના ગુન્હા લગ્ન સંબંધી
છે. જેમાં છીનાળાનો ગુન્હો (કલમ ૪૯૭) તથા પર-
ણેલી સ્ત્રીને સાપરાધ ઘરાદાથી ફ્રાસકાવી લઈ જવા-
નો ગુન્હો (કલમ ૪૯૮) આવી બન્યો છે.

કલમ ૪૯૯માં “ડીફ્રેશન”-એટલે આખર લેવા બા-
બતનો ગુન્હો છે. અને કલમ ૫૦૨ સુધી તેના પ્રકારો છે.

કલમ ૫૦૩થી સાપરાધ ધમકા વિગેરે ગુન્હાઓ
છે, તે કલમ ૫૧૦ સુધી છે. તેમજ જે ગુન્હાઓને
માટે સમુદ્ર પારની અથવા કેદની શિક્ષા દેવાની છે,
તે ગુન્હા કરવાની કેશીસ કરવાની શિક્ષા સાથે કલમ
૫૧૨ છે. ને આ કલમથી ઇન્ડિયન પીનસકોડ પુરો
થાએ છે.

આ કલમો વિશે પોલીસને વધારે જાણવાની અમ-
ત્ય ન હોવાથી હીંચાં તે વિશે કાંઈ આપવામાં આવ્યું
નથી. જરૂર પ્રસંગે તે બાબત કાયદો જોવાથી જાણશે.

કીમીનલ પ્રોસીજર કોડ.

પ્રકરણ ૫ મું.

આ પ્રકરણમાં કીમીનલ પ્રોસીજર કોડમાંથી જરૂર નેગ આવત આપવામાં આવી છે. મુખત્તે કરીને જે હકીગત પોલીસને ઉપયોગી છે તેજ, અગર જાણવા નેગ છે, તેજ આપી છે. આ આવત આ ચોપડી ના ભાગ. ૧ લામાં કેટલીક હકીગત આપેલી છે, તે હિંચા ફરીથી આપી નથી.

ભટકનારા તથા શકદાર
શબોએ સારી ચાલ
ચાલવા આવત જમીન
આપવા વિશે.

પ્રથમ કહ્યું છે તેમ પોલીસનું પેહેલું કામ ગુન્હા થતા અટકાવવાનું છે. અને તે આવતમાં મૂખ્ય સાધન એ છે કે પોતાની હદમાં નહારી ચાલતા તથા ભટકનારાઓ કોણ છે, તેઓ પોતાનું ગુજરાન કેવી રીતે ચલાવે છે, અને જે તેઓ સંતોષ કારક રીતે ગુજરાન ચલાવતા ન હોએ, તે તેઓના સંબંધમાં પોલીસને શું અપ્ત્યાર છે, તે જાણવું નેઈએ. કી-પ્રો-કોડની કલમ ૧૦૯માં આ વિશે ફરમાવ્યું છે કે:-

“ જ્યારે જ્યારે કોઈ પ્રેસીડન્સી માજિસ્ટ્રેટને, જલ્લા માજિસ્ટ્રેટને, પેટા તુકડી માજિસ્ટ્રેટને અથવા પેહેલા વર્ગના માજિસ્ટ્રેટને એવી ખબર મળે-

અ કે કોઈપણ શખ્સ સદરહુ માજિસ્ટ્રેટની હકુમત ની સ્થાનીક હદમાં પોતાની હાજરી છુપાવવાને પૂર્વે પાય કરે છે અને સદરહુ શખ્સ કોઈ ગુન્હા કરવાના હેતુથી આવા ઉપાયો કરે છે, એવું માનવાનું કારણ છે, અથવા

જે કે સદરહુ હદમાં એવો કોઈ શખ્સ છે કે જે-
ની પાસે ગુજરાનનું કાંઈપણ સાધન દેખાતુ નથી,
અથવા જે પોતાને વિશે કાંઈ ખાતરી કાયક હકીગત
કહી શકતો નથી;

ત્યારે ત્યારે છ મહીના કરતાં વત્તી ન
હોએ એવી જે મદત સદરહુ માછરૂટ મુકરર કર-
વાનું દૂરસ્ત ધારે, તે મદત સુધી સારી રીતે ચાલવા
સાડ, જામીનો સાથે, એટ ખત કરી આપવાનો હુકમ
સદરહુ શખ્સને શા સાડ નહીં કરવો જોઈએ તેનું
કારણ બતાવવાનું તે શખ્સને, આ કાયદામાં આગળ
ઠરાવેલી રીતે, ફરમાવવાને સદરહુ માછરૂટ જુ-
ખત્યાર છે. ”

ગુન્હો કરવાની દેવ હોએ
તેઓના જામીન વિશે.

વર્ષી કલમ ૧૧૦માં એમ પણ બતાવ્યું છે કે જ્યા
જે કોઈ શખ્સને અપહરણ કરવાની, ઘર ફેંડવાની
અથવા ચોરી કરવાની, અગર ચોરીની મિલકત ચોરી
ની છે એમ જાણવા છતાં રાખવાની, અગર જખરાઈ
થી કહડાવવાની, અથવા તે સાડ જય ઉત્પન્ન કરવાની
અગર જય ઉત્પન્ન કરવાની કોશીલ કરવાની દેવ છે,
ત્યારે ત્રણ વરસની મુદત સુધીના સારી ચાલ ચાલ-
વાના જામીન તથા ખત લઈ શકાએ છે. ગ્રેસીડન્સી
માછરૂટને, જુદા માછરૂટને, ડીવીઝનલ માછરૂટ
અથવા પેહેલા વર્ગના માછરૂટ જેને સરકારે ખાસ રીતે
અખત્યાર આપ્યો હોએ, તેને આવો અખત્યાર છે.

જદે સમજીની તથા ફેસ-
લા ઉપરથી ઠીકા.

એ વિશે કાંઈ પણ જદે લખાણથી રીત વિશે હ-
કીગત આપવાની જરૂર નથી. તેથી તે વિશે કાયદો
જોવો જોઈએ. પણ એના સંબંધમાં જાણવા જોગ
હકીગત નીચે પ્રમાણે છે.

જેમ ગુન્હો સાબીત કરતાં મજબુત, પાકકો, અને
ખાતરીથી સાબીતી બતાવી આપનાર પૂરાવો હોએ
છે, તેટલે દરજ્જે મજબુત પૂરાવો આવા કામોમાં બ.

છું કરીને હોઇ શકે નહીં. તેથી જો કે સંતોશકારક પૂરાવો તો જોઈએજ, તોપણ તેટલે દરજ્જેનો અતીશય મન્યુત પૂરાવો કોઈ ધણુંકરી માંગશે નહીં. તો પણ ફક્ત શક ઉપરથી અગર તેની પેસ્તરની નહારી ચાલ ઉપરથી અગર પેસ્તરની તેને થએલ સજ્જ ઉપરથી, અગર એવાં બીજાં કારણોથી, સંતોશકારક પૂરાવો માનીને તેઓ પાસે જામીન અગર ખત માંગવાનું બાજબી ગણાતું નથી. અમુક માણસે પેસ્તર ગમે તેવો ગુન્હો કર્યો ને સજ્જ થઈ હોય, તો પણ તે સજ્જ જોગવી પાછો આવ્યા પછી, પ્રથમ મુજબ નહારી ચાલનોજ તે રહેલો છે, એમ અવશ્ય માની શકાયજ નહીં. તેણે પોતાની ચાલચલગત જોટલે દરજ્જે સુધારી હોય કે તે બીલકુલ બદલાઈજ ગયો હોય. તેમજ પ્રથમ કોઈ ગુજરાનના સાધન ન હોય, તેને પાછળથી તેવાં ધણાં સાધનો જડી ગયાં હોય, એમ પણ બન્યું હોય. ત્યારે હવે કેટલો પૂરાવો, કેવો પૂરાવો, ને કેવો, -પૂરાવો જોઈએ, તેનો કોઈક ક્યાસ જાણવા ખાતર નીચેની હકીગત યાદ રાખવી.

૧. પેસ્તર તેને સજ્જ થઈ છે કે કેમ, શું કામ માં કેટલી, તેના દાખલા વિગેરે રજૂ કરવા.

૨. તે પોતાની જાંઘળી કેવી રીતે ચલાવે છે ? તેના સોબતીઓ કાણ છે, તેનો ધંધો રોજગાર શું છે, તેની માસીક અગર વારસીક ઉપજ શું છે ?

૩. તેણે શું ખરચ છે, તેના પ્રમાણમાં ઉપજ છે, કે કેમ ? જોઈ હોય તો, તે ઉડાવે છે ક્યાંથી, વિગેરે.

૪. દારૂ પીનાર, રંડીબાજ, અગર એવો વ્યસની છે કે કેમ, -જુગારીઓ વિગેરેથી દોસ્તી રાખે છે કે કેમ ?

૫. રાતનાં દસ અગીયાર વાગા પછી વિનાકારણ બહારનિકળતો, ભટકતો કોઇ તેને જોયે છે કે કેમ ?

ને તે વિશે શું કારણ બતાવે છે ?

૬. કેટલાક નહારી ચાલના, પણ અફઝવાળા માણસો, એવા હોય છે કે નામનો ધંધો કરે છે, આકા ખરી રીતે જોઈએ તો ધંધો હોતો નથી તેથી તેમ છે કે કેમ ?

૭. બીજી કાઠ જાસ હકીગતથી તેને શકદાર ગણવાનું કારણ હોય તો તે હકીગત.

ઉપર પ્રમાણે પૂરાવો બેગો કરવાની રીત છે.

આવો પૂરાવો, પોલીસના માણસોનો, સરકારી દફતરે ઉપરથી, ગામના રેહેનાર લોકોનો, અને મુખ્યત્વે કરીને આડોશી પાડોશીઓનો મેળવવો જોઈએ.

એ પૂરાવાથી જો એમ ખાતરી થાય કે પ્રથમથી તે માણસ નહારી ચાલનો હતો, ને હજી તેની ચાલ સુધરી નથી, પણ તેટલીજ નહારી રહી છે, તો કોરટ તેટલાથી સંતોષ માની તેને જામીન આપવા હુકમ કરી શકે.

એક જગે ધણા એવા માણસો હોય, ને ધણાના આવી રીતે જામીન લેવાડવા હોય તો, પ્રત્યેક માણસ બદલ જુદો જુદો પૂરાવો આપી, પ્રત્યેકની વિરૂદ્ધ સાબીતી કરી આપવાની જરૂર રહે છે.

આ કલમોનો હેતુ શુદ્ધ અટકાવવાનો છે. શુદ્ધ બદલ સજા કરવાનો નથી. તો પણ પોલીસના રીપોર્ટથીજ, અગર અનુમાનથી બંધીન માંગી શકાતો નથી. પણ કાયદામાં કરમાવેલી રીતે તે શકદારની હાજરીમાં પૂરાવો રીતસર લેવો જોઈએ. તે માણસને આગળ સજા થઈ હતી, તેથી તે લોકોને ધાસ્તી બેસે માણસ માની લેવાતો નથી. તેવાને તેઓજ નહારો છે એમ સાબીતી જોઈએ. જુઓ નામદાર મુખર્ષિ હાઇ કોરટનો ફેસલો. રાજ વલ્લભ સાહેબના કામમાં. ઈ. લો. રીપોર્ટ વાલ્યુમ ૧૦. મુખર્ષિ સીરીઝ. પાનું ૧૭૪.

વળી જુઓ, -કવીન એમપ્રેસ—વિરહ—અબદૂલ કા-
દર વિગેરે. ઈ. લો. રી. વાલ્યુમ ૯ મું. અલાહાબાદ સી-
રીઝ. પાનું ૪૫૨.

સુલેહનો ભંગ ન થવાના જાનીન લેવાની રીત
આખત, તથા અમુક ગુન્દાના ગુન્દેગાર કોર્ટ દરાવ્યા
પછી જે સારી ચાલના જાનીન લેવામાં આવે છે, તે
હકીગત જુદી છે, અને તે વિશે કાયદો જુઓ.

કાટલાં તથા માપ તપાસ-
ના આખત પોતાનો
અખત્યાર.

કાટલાં તથા માપ વિશે પોલીસનો અખત્યાર ફેટલો
છે, તે કલમ ૧૫૩ માં ગતાવેલો છે. જ્યારે પોલીસ
રેશનના ઉપરી અમલદારને એમ માનવાનું કારણ
હોએ કે પોતાની હદમાં કોઈ જગે એવાં ખોટાં કા-
ટલાં તથા માપ વાપરવામાં આવે છે, ત્યારે વગર
વારંટે, હર કોઈ એવી જગે તે અમલદાર જઈ શકે
છે. એવાં ખોટાં માપ અગર વજન જડે તો તે જપ્ત
કરવાનો તેનો અખત્યાર છે, અને અખત્યારવાળા મા-
સ્ટ્રેટને તેમ ક્યાંની તેણે ખચર આપવી જોઈએ.

એ ગુન્દા બદલ પીનલ કોડની કલમો ૨૬૪, ૨૬૫,
અને ૨૬૬ પ્રમાણે કામ ચલાવી શકાશે છે.

કી. પ્રો. કોડની કલમ ૨૬૦ પ્રમાણે આ ગુન્દાનો
ઇનસાફ “સમરી ટ્રાયલ” એટલે સક્ષેમ રીતે, અખત્યાર
વાળો માછરૂટ કરી શકે છે.

નોટ—પીનલ કોડની કલમ ૨૬૪, -તોળવાના
ખોટાં ચંત્ર દગલગાજીથી વાપરવા બદલ છે.

પીનલ કોડની કલમ ૨૬૫, -ખોટાં કાટલાં
અથવા માપ, દગલગાજીથી વાપરવા બદલ છે.

પીનલ કોડની કલમ ૨૬૬, -ખોટાં કાટલાં અ-
થવા માપ, પાસે એટલે પોતાના કબજામાં રા-
ખવા બદલની છે.

તેમજ તેવાં ખોટાં કાટલાં અથવા માપ બ-
નાવવા અથવા વેચવા બદલ કલમ ૨૬૭મી પી-

નલ કોડની છે.

હવે પોલીસ અખત્યારી ગુન્હાની ફરીઆદ થાએ છે, ત્યારે તે કેવી રીતે લખી લેવાએ છે તથા તે વિશે જાહેર શું કાયદાના નિયમો છે, તે આખત આ ચોપડીના પ્રથમ ભાગમાં હકીગત આપેલી છે. તેથી જાહેર લખાણુ દિવા કરવામાં આવેલ નથી.

કી. પ્રો. કોડ કલમ ૧૬૦, ૧૬૧. પોલીસ અખત્યારી ગુન્હામાં પોલીસ તરફથી સમન્સ તથા ખર્ચ બોલવાની કાયદાએ નાંખેલી ફરજ.

એવા કામમાં કલમ—૧૬૦ ના આધારે હર કોઈ શખ્સને તપાસ ચલાવનાર પોલીસ અમલદાર સાક્ષી સારૂ લેખી હુકમથી બોલાવી શકે છે, ને તે આવવા બંધાએલો છે. જે સમન્સ એ કલમ પ્રમાણે મોકલાએ છે, તે “ફુલીફ્ટ” એટલે એવડો મોકલાતો નથી. ફક્ત એકવડો મોકલાએ છે. તેને હાજર થએથી પુછવામાં આવે ત્યારે તે પોતે ગુન્હેગાર હરે, તેવા સવાલ શિવાએ, બીજા તમામ સવાલોના સાચા જવાબ દેવા સારૂ બંધાએલો છે. આગળ આવો કાયદો નહતો, પણ હાલના કાયદામાં આ પ્રમાણે ફરજી છે. અને તે કપી જુદા જવાબ આપે, તો, જો કે પોલીસ અમલદાર આગળ કસમ ઉપર જુઓની લેવામાં આવતી નથી, તો પણ સાચું બોલવાની કાયદાએ ફરજ પાડી છે, (કલમ ૧૬૧ પ્રમાણે) તેથી ઈ. પી. કોડ. કલમ ૧૬૩ પ્રમાણે તેણે ગુન્હો કયો એમ ગણી તેને સજા થઈ શકે છે.

આ વિશે જાહેર હકીગત આ ચોપડીના “ઈન્ડિયન પીનલ કોડ”ના પ્રકરણમાં બતાવી છે, તે જુઓ.

પોલીસ આગળ થએલી કબુલત, માજિસ્ટ્રેટ આગળ થએલી કબુલત, મરતી વખતની જુઓની વિગેરે સારૂ, આ ચોપડીમાં “પુરાવા સંબંધી” પ્રકરણમાં હકીગત લખાણુથી આપેલી છે, તે જોવી જોઈએ.

હવે પોલીસની “ડાએરીઓ” યાને રોજનામાં વિશે તથા તેઓએ લખી લીધેલી જુઓનીઓ જેને ટી-

ડાએરીઓ તથા પોલીસ દોષણુ વિશે.

પણ કહે છે, તે વિશે ઘણી હકીગત જાણવા જેવી છે. કી. પ્રો. કોડની કલમ ૧૭૨ પ્રમાણે એ ડાઝેરી રાખવાની છે. એ કલમ ઘણી અગત્યની હોવાથી નીચે આપી છે:—

“આ બાબ મુજબ તપાસ કરનારા દરેક પોલીસ અમલદારે તે તપાસમાં ચલાવેલું પોતાનું કામ રોજ રોજ એક રોજનામાં લખવું, તે મધ્યે પોતાની પાસે ખચર ક્યારે આવી તે વખત, પોતે તપાસ ક્યારે કરવા માંડી તથા ક્યારે અંધ કરી તે વખત, જે જે જગાએ પોતે જઈ આવ્યો હોય, તેઓના નામ, તથા પોતે કરેલી તપાસથી જે જે હકીગત માલમ પડી હોય, તેની વિગત, એટલી વાત લખવી.

પોતાની આગળ જે મુકરદમાની ચોકશી અથવા ઇનસાફ ચાલતો હોય તે મુકરદમા બાબત પોલીસના રોજનામાં હોય તે રોજનામાં મંગાવવાનો, અને તે રોજનામાં તે મુકરદમામાં પૂરાવા દાખલ નહીં પણ તે ચોકશીમાં અથવા ઇનસાફમાં પોતાને મદદ મળે એટલા સાફ વાપરવાનો હર કોઈ ફોજદારી કોર્ટને અખત્યાર છે. તોહોમતવાળાને અથવા તેના મુખત્યારોને તે રોજનામાં મંગાવવાનો હક નથી, અથવા કોર્ટ તે જોવા લીધાં એટલાજ સમયથી તે જોવાનો તોહોમતવાળાને અથવા તેના મુખત્યારોને હક નથી; પણ જે પોલીસ અમલદારે તે રોજનામાં લખ્યાં હોય, તેણે પોતાની યાદદાસ તાજ કરવા સાફ તે કામમાં લીધાં હોય, અથવા તે પોલીસ અમલદારને જોટા પાડવા સાફ કોર્ટે તે કામમાં લીધાં હોય, તો સન ૧૮૭૨ ના હિંદૂસ્તાનના પુરાવાના આક્ટની ૧૬૧ મી અથવા ૧૪૫મી, જેમ હોય તેમ કલમના હરાવો લાગુ પડશે.”

નામદાર સરકારનો હરાવ એવો છે કે ખુન, ડાકા-

હુડી અને એવા મહત્વના ગુન્હાઓમાં કારટને ધન-સાક્ષના કામમાં મદદ મળે, તે સાર પોલીસ અમલદાર જોણે તે કામની તપાસ કરી હોય, તેના રોજનામાંની તે કામને લગતી તમામ નકલો, અવશ્ય “ચારજીટ” સાથે પ્રથમથીજ મોકલવી જોઈએ.

કલમ ઉપર આપેલી છે તેથી જણાશે કે કાર્ટ રોજનામાં મંગાવી શકે છે, પણ ફક્ત તેટલાજ ઉપરથી, અગર “ચારજીટ” સાથે મોકલવામાં આવેલ હોય તેટલાજ ઉપરથી તોહોમતદારનો તે જોવાનો હક થતો નથી. કારટજ ફક્ત જોઈ શકે છે. ત્યારે તોહોમતદારનો ક્યારે હક થાય છે ? તેનો જવાબ એજ કલમમાં છે, અને તે એ છે કે, - તો તપાસ કરનાર અમલદારને સાક્ષી તરીકે બોલાવ્યા હોય, તે તેની સાક્ષી કાર્ટમાં ચાલતા દરમ્યાન તેને કાંઈ સવાલ પુછવામાં આવે અને તેનો જવાબ દેવામાં તે કચેરીમાં જોઈ પોતાની ચાદમાન તાજ કરે, તો પછી તોહોમતદારનો તે કચેરીમાં જોવાનો હક થઈ ચુક્યો. અથવા તેને ખોટા પાડના તેના રોજનામાં કાર્ટે કામમાં લીધાં હોય, તોપણ તે કચેરીમાં જોવાનો તોહોમતદારનો હક થઈ ચુક્યો.

ચાદદાસ્ત તાજ કરવા વિશે, તેમજ ખોટા પાડવા વિશે આ ચોપડીના “પૂરાવા”ના પ્રકરણમાં હકીગત આપેલી છે, તે જુઓ.

પોલીસ ટીપ્પણી

હવે “પોલીસ ટીપ્પણી” એટલે શું, તે જાણવું જોઈએ. અખત્યારી ગુન્હાની તપાસ કરતાં દરમ્યાન સાક્ષીદારને બોલાવી, સવાલો પુછીને તેઓની કહેલી હકીગત લખી લેવામાં આવે છે, તે પોલીસ ટીપ્પણી કહેવાય છે. જરૂર નથી, તેમ ફરજ પણ નથી, કે એવી જુઆની લખીજ લેવી જોઈએ. તેવો કાંઈ કાયદો નથી. પણ પોલીસના પોતાના ઉપયોગ સારૂ તે

ધાણું ખડું લખી લેવામાં આવે છે.

એવાં ટીપણોને “ચારજશીટ” સાથે મોકલવાની કાં-
ઈ પણ જરૂર નથી. ડાએરીઓ જેમ મોકલવા નામ-
દાર સરકારનો ઠરાવ છે તેમ આવાં પોલીસ ટીપણો
વિશે કાંઈ ઠરાવ નથી. અને તે સામાન્ય રીતે મોક-
લાતાં પણ નથી. આ વિશે કેટલાક જીલ્લામાં એક
સરખો વહીવટ ચાલતો નથી. કેટલાક પોલીસ હાસી-
સરો જ્યારે ટીપણો “ચારજશીટ” સાથે મોકલે છે,
ત્યારે કેટલાક નથી મોકલતા; પણ મોકલવાની જરૂર
નથી. તેમજ ડાએરીઓ કોરટ મંગાવી શકે છે, એમ
કાયદામાં જેમ સ્પષ્ટ લખ્યું છે, તેમ ટીપણો મંગાવ-
વા બાબત કાંઈ કાયદો પણ સ્પષ્ટ રીતે કહેતો નથી.

પોલીસ ટીપણો વિશે થએ
લા ફેસલાઓ.

પણ આ ટીપણોના સંબંધમાં જે ફેસલાઓ છે
તે વિશેષ રીતે જાણવા જેવા છે. પ્રથમ ફેસલો ના-
મદાર મુબઈ હાઈ કોર્ટનો, હાઈ કોર્ટ રીપોર્ટ વા-
લ્યુમ ૧૧ પાને ૧૨૦, રાણી વિરૂદ્ધ-ઉત્તમચંદ કપુર-
ચંદનો છે. તેમાં નામદાર હાઈ કોર્ટે ઠરાવ્યું છે કે,
પોલીસના ટીપણો પૂરાવામાં ગ્રાહ્ય નથી. પણ જે
પોલીસ અમલદાર આગળ તે જુઝાનીઓ થઈ હો-
એ, તે અમલદારને તે વિશે સવાલો પુછી શકાએ છે.
અને યાદદાસ્ત તાજ કરવા સાર, તે માણસ તેનો
ઉપયોગ કરી શકે છે. અને તેમ કરે, તો તેને પૂરા-
વાના આક્ટની કલમ ૧૫૯ લાગુ પડે છે.

તે પછી એજ નામદાર કોર્ટના બે બીજા અગ-
લના ફેસલાઓ એ સંબંધમાં થયા છે, તે પણ ઘ-
ણા ઉપયોગી અને પોલીસને જાણવા જોગ છે. તે
કવીન એમપ્રેસ-વિરૂદ્ધ સીતારામ વિરૂદ્ધનો (ઈ. લા.
રીપોર્ટ વાલ્યુમ ૧૧ મુબઈ સીરીઝ, પાનું ૬૫૭ જુ-
ઓ.) તથા કવીન એમપ્રેસ-વિરૂદ્ધ ઇસમાલ વલદે ફ-
તરનો-(ઈ. લા. રીપોર્ટ. મુબઈ સીરીઝ. વાલ્યુમ ૧૧

પાતું ૬૫૯ જુઓ.)

ઉપલામાંના સીતારામના કેસમાં નામદાર કોરટે એવું દરાવ્યું છે કે, કી. પો. કોડની કલમ ૧૬૨ માં પ્રમાણે પોલીસ આગળ કોઈ શખ્સે કહેલા મજકુરને “જુઆની” તરીકે ગણાય નહીં. તે પૂરાવામાં આજ નથી, તો પણ પુરાવાના આક્ટની કલમ ૧૫૯ને આધારે, જે પોલીસ અમલદારે તે મજકુર લખી લીધો હોય તે, પોતાની યાદદાસ્ત તાજ કરવા ખાતર, વાપરી શકે. વળી, જે શખ્સે તે મજકુર કહેા હોય, તેને પણ તે વિશે સવાલ પુછી શકાય, અને તેને ખોટો પાડવા ખાતર, તે પોલીસ અમલદારને પોતાને, અગર જેની સમક્ષ તે જુઆની થઈ હોય, તેને, તે વિશે પુછી શકાય.

ધસમાલનો કેસ જુદા મુદ્દા બપર હતો, તો પણ તેમાં ઉપલા કેસની શાહાદત ખતાવીને એમ દરાવ કરવામાં આવ્યો હતો કે પોલીસે કરેલ ટીપણ, એ કાંઈ પૂરાવો નથી.

ઉપલા બેહુ કેસોમાં મુંબઈ હાઈ કોર્ટ રીપોર્ટ વાલ્યુમ ૧૧ વાળા ઉત્તમચંદ કપુરચંદના કેસમાં ખતાવેલ નિયમને આધારે નામદાર કોરટે ફેસલા કર્યા હતા.

સંક્ષેપ્તમાં સાર.

આ ઉપરથી એટલું સમજી શકાય છે કે,

૧ પોલીસ આગળ થએલ ટીપણ પુરાવામાં આજ નથી.

૨. તે દાખલ થઈ શકે નહીં.

૩. તોહોમતદારની વિરુદ્ધ, અગર, તરફેનમાં વાપરી શકાશે નહીં.

૪. પોલીસ આગળ જેણે હકીગત લખાવી હોય, તેણે શું લખાવી છે, તેવું તેને પુછી શકાય.

૫. પોલીસ અમલદાર, જેણે જુઆની લખી લીધો હો-

એ, તેને તે વિશે પુછી શકાએ, એટલે કે મુખ જુ-
યાની લઇ શકાએ.

૬. ખીજા કોઈના સાંભળતાં તે જુજાની થઇ
હોએ, તો તેને પણ પુછી શકાએ.

ઉપર પ્રમાણે છે, તેથી પોલીસ ટીપ્પણી કારટમાં
રજુ કરવાની જરૂર નથી.

નામદાર કલકત્તા હાઈ કો-
ર્ટનો પોલીસ ટીપ્પણ વિ-
શે હાલમાં થએલા અ-
મલ્યનો ફેસલા.

એમ છતાં પણ નામદાર કલકત્તા હાઈ કોર્ટે હ-
માણાંજ એક ફેસલો એ સંબંધમાં કર્યો છે, તે કવીન
એમપ્રેસ—વિરુદ્ધ—ખીકકિખાનનો છે. જુઓ ઈ. લા.
રીપોર્ટ. કલકત્તા સીરીઝ—વાલ્યુમ—૧૬. પાનું ૬૧૦.
તેમાં સવાલ એવો ઉઠ્યો હતો કે, કી. પ્રો. કોડની
કલમ ૧૬૧ પ્રમાણે પોલીસ અમલદારે લખી લીધેલાં
ટીપ્પણી પૂરાવામાં ગ્રાહ્ય છે કે નહીં, ને તોહોમતદાર
જેવા માંગી શકે ખરો કે નહીં? તેનો નિર્ણય એવો થ-
યો હતો કે, એવાં ટીપ્પણી પૂરાવામાં દાખલ થઇ શકે
છે. અને તે જેવા સાર તોહોમતદાર માંગી પણ શકે છે.

એ ફેસમાં જે એક ખીજા ફેસની શાહાદત આપ-
વામાં આવેલી હતી, તે એજ નામદાર કોર્ટનો ફે-
સલો, કવીન—એમપ્રેસ—વિરુદ્ધ—મહમદઅલી હજીનો
હતો. જેમાં ઉપરની મતલબનો ઠરાવ થયો હતો.

આ ઉપરથી એમ જણાય છે કે, આ બાબતમાં
નામદાર મુંબઈ હાઈ કોર્ટના ફેસલાઓથી, નામદાર
કલકત્તા હાઈ કોર્ટનો ફેસલો વિરુદ્ધ છે.

હવે કોઈ માણસ પોલીસના હવાલામાં હોએ, અને
મરી જાએ, તો તેને વિશે કલમ ૧૭૬ કી. પ્રો. કોડની છે.
તેમાં પંચાતનામું કરવાનો જેને અખત્યાર છે, તેવા
નજીકના માણસરૂટે તે મોતના કારણ બાબત પંચા-
તનામું કરવાની ફરજ છે, એમ ફરમાવેલું છે.

ઈનસાફ અગર ચોકરી ક-
રવાની જગા વિશે.

સામાન્ય નિયમ એવો છે કે જે કોર્ટની સ્થાનીક
હદમાં અમુક ગુન્હો થયો હોએ, તે કોર્ટ તે ગુન્હા-

નો ઇનસાફ કરે. પણ તેમાં જુદા જુદા પ્રકાર છે. તે વિશે હિંચા આપી લાંબાણુ કરવાને બદલે, ક્રી. પ્રો. કોડની કલમ ૧૭૭, ૧૭૮, ૧૭૯, ૧૮૦, ૧૮૧, ૧૮૨, ૧૮૩, ૧૮૪, તથા ૧૮૫ વાંચવી જોઈએ.

કેટલાંક કામો ચલાવવામાં
અવગચ્છતી શરતો.

કેટલાંક કૃત્યો જે કાયદા પ્રમાણે ગુન્હાઓ ગણી શકાએ છે, તેમાં કામ ચલાવતાં આવડ કેટલીક શરતો કાયદાએ મુકેલી છે. તે વિશે ક્રી. પ્રો. કોડની કલમ ૧૮૫, ૧૮૬, ૧૮૭, ૧૮૮ તથા ૧૮૯ છે.

“નાન કાગનીઝેબલ” થા-
ને જે ગુન્હાઓ પોલીસ
અપ્પ્યારી નથી, તે વિ-
શે પોલીસની ફરજ, ત-
થા તે ઉપર અમલનો
કેસલો.

હવે પોલીસ આગળ કોઈ “નાનકાગનીઝેબલ” એ-
ટલે જેમાં પોલીસ અગર વારંટે પકડી શકે નહીં, તે-
વો કોઈ કેસ આવે, ત્યારે કાયદો એવો છે કે, એ
સાર શખેલી ફરીયાદીની ચોપડીમાં તે ફરીયાદની મ-
તલબ લખી લખને, ફરીયાદીને માછરૂંટ તરફ જવા
સાર સમજાવત આપવી.

એવા કેસોમાં, પેહેલા અગર ખીજ વર્ગના જે મા-
છરૂંટને ઇનસાફ કરવાનો કે કમીટ કરવાનો અપ્પ્યાર
હોએ, તેના હુકમ શિવાએ, પોલીસ તપાસ કરી શકે
નહીં. પણ હુકમ મળે, તો અપ્પ્યારી કેસમાં જોડલો
તેનો હક છે, તેટલોજ આવા કેસોમાં પણ થાએ છે
એમ સમજવું.

એવા “નાનકાગનીઝેબલ” કામોમાં પોલીસને પક-
ડવાનો ક્યારે અને કેટલો અપ્પ્યાર છે, તે વિશે ક્રી.
પ્રો. કોડની કલમ ૫૭માં ખુલાસો છે.

“ખીન અપ્પ્યારી” ગુન્હાની ફરીયાદ ધણું ખર્ચ મા-
છરૂંટની રખજ થાએ છે. અને તેના ખરાપણું વિ-
શે શક હોએ, તો તે માછરૂંટ જાહે તપાસ કરવા
સાર તે ફરીયાદ ધણી વખતે પોલીસ તરફ મોકલે છે.
(જુઓ કલમ ૨૦૨ ક્રી. પ્રો. કોડ.)

આવી જાહે તપાસ સાર સેકન્ડ ક્લાસ માછરૂંટ-
થી ઉતરતા દરજ્જાવાળો મોકલી શકે નહીં. તે પ્રમા-

જો પોલીસ પાસે એવી ફરીયાદ આવેથી તપાસ કરી રીપોર્ટ કરવામાં આવે છે. એના સંબંધમાં નામદાર મુળમ હાઇ કોર્ટનો એક અગત્યનો ફેસલો, જનકી-દાસ ગુરૂ સીતારામનો છે. જુઓ, ઇ. લા. રીપોર્ટ, મુળમ સીરીઝ. વોલ્યુમ ૧૨, પાને ૧૬૧.

“સમરો ઠરાવ” એટલે, સંસદના ચોક્કસ વિશે.

કો. પ્રો. કોર્ટની કલમ ૨૬૦માં સક્ષેપ ચોક્કસ વિશે જતાવ્યું છે કે:—

આ કાયદામાં ગમે તે કલમ હોય તે છતાં:—

(૧) જલ્લા માજિસ્ટ્રેટ

(૨) પેટેલા વર્ગના જે માજિસ્ટ્રેટોને સ્થાનિક સરકારે આ જાગ્યત વિશેષે કરીને અધિકાર આપ્યો હોય તે માજિસ્ટ્રેટ, અને

(૩) માજિસ્ટ્રેટની જે ખેંચને પેટેલા વર્ગના માજિસ્ટ્રેટનો અધિકાર આપ્યો હોય અને જેને સ્થાનિક સરકારે આ જાગ્યત વિશેષે કરીને અધિકાર આપ્યો હોય, તે ખેંચ હેઠળ લખેલા સત્ત્વળ અથવા હરકોઈ ગુન્હાનો ધનસાફ સક્ષેપ રીતે કરવાને મુખત્યાર છે.

(અ) જે ગુન્હા મોતની, સમુદ્રપારની, અથવા છ મહીના કરતા વધી મુદતની કેદની શિક્ષા કરવા લાયક નહીં હોય તેવા ગુન્હા;

(બ) હિંદુસ્થાનના ફોજદારી કાયદાની ૨૬૪મી, ૨૬૫ મી અને ૨૬૬મી, કલમ પ્રમાણે કાટલાં તથા માપ સંબંધી ગુન્હા;

(ક) તેજ કાયદાની ૩૨૩ કલમ પ્રમાણે વ્યથા;

(ડ) તેજ કાયદાની ૩૭૯મી અથવા ૩૮૦મી અથવા ૩૮૧મી કલમ પ્રમાણે ચોરી-ચોરીની મિલકતની કિંમત પચાસ રૂપીઆ કરતાં વધારે નહીં હોય ત્યારે;

(ર) તેજ કાયદાની ૪૧૧મી કલમ પ્રમાણે ચોરીની મિલકત લેવી અથવા રાંખવી—સદરહુ મિલકતની કિંમત પચાસ રૂપીઆ કરતાં વધારે નહીં હોય ત્યારે;

(ફ) તેજ કાયદાની ૪૧૪મી કલમ પ્રમાણે ચોરીની મિલકત સંતાડવામાં અથવા તેની વ્યવસ્થા કરવામાં મદદ કરવી—સદરહુ મિલકતની કિંમત પચાસ રૂપીઆ કરતાં વધારે નહીં હોય ત્યારે;

(ગ) તેજ કાયદાની ૪૨૭મી કલમ પ્રમાણે ખિગાડ;

(હ) તેજ કાયદાની ૪૪૮મી કલમ પ્રમાણે ગુલપ્રવેશ;

(આઈ) તેજ કાયદાની ૫૦૪મી કલમ પ્રમાણે સુલેદનો ભંગ કરવાના ધરાદાથી અપમાન કરવું, અને તેજ કાયદાની ૫૦૬મી કલમ પ્રમાણે સાપરાધ ધૂમકી;

(જે) ઉપર કહેલા ગુન્હાઓમાંના કોઈ પણ ગુન્હામાં મદદગારી કરવી,

(કે) ઉપર કહેલા ગુન્હાઓમાંના કોઈ પણ ગુન્હો કરવાની કોશીસ—તે કોશીસ ગુન્હો હોય ત્યારે.

પણ એવું ઠરાવ્યું છે કે જે મુકદમામાં કોઈ જીલ્લા માજિસ્ટ્રેટ ૩૪મી કલમમાં આપેલા વિશેષ અધિકાર ચલાવતો હોય, તેવા કોઈ પણ મુકદમાનો ઈનસાફ સંલેખ રીતે કરવો નહીં.”

ઉપર પ્રમાણે “સમરી ટ્રાયલ” કરવાનો કાયદો છે.

કીમીનલ પ્રોસીજર કોડ.

પ્રકરણ ૬ હું.

કેટલાંક કામોમાં મેલાપીને માફી આપવા બાબત તથા તેની સાક્ષી હોવા બાબતના નિયમો.

હવે કેટલાંક કામોમાં સંતોષકારક સ્વતંત્ર પૂરાવો મળી નથી શકતો, ને તેથી તેવા પૂરાવાના અભાવે, મેલાપીને માફી આપવી પડે છે, ને તેની જુઝ્યાની પૂ-

રામાં લેવી પડે છે, તે વિશે પોલીસે જાણવું જોઈએ.

કલમ ૩૩૭માં એ નિયમ નીચે પ્રમાણે બતાવ્યો છે:-

“જે ગુન્હાનો ઇનસાફ સેશન કોર્ટથીજ અથવા હાઈ કોર્ટથીજ થઈ શકે, તેવા કોઈ પણ ગુન્હાની બાબતમાં ગુન્હાની ચોક્કસી કરનારો જલ્લા માજિસ્ટ્રેટ, પ્રેસીડેન્સી માજિસ્ટ્રેટ, પેટેન્સ વર્ગનો કોઈ પણ માજિસ્ટ્રેટ અથવા જલ્લા માજિસ્ટ્રેટની મંજૂરીયા લઈને બીજા કોઈ પણ માજિસ્ટ્રેટ જે ગુન્હાની ચોક્કસી ચાલતી હોય તે ગુન્હામાં ફલાણો શખ્સ પોતે જાને અથવા પરંપરાથી સામેલ છે અથવા તે બાબત જાણીતો છે એમ ધારવામાં આવતું હોય તે શખ્સની શાહેદી લેવાના હેતુથી તેને, તે ગુન્હા સંબંધી તથા બીજાને જે શખ્સ તે ગુન્હો કરવામાં મુખ્ય અથવા મદદગાર તરીકે સામેલ હોય તે શખ્સ સંબંધી જે જે કેશીયત તેના જાણ્યામાં હોય તે સંબંધી કેશીયત પૂરે પૂરી તથા ખરેખરી તેણે જાહેર કરવી એવી શરતથી માંડી આપવાનું વચન આપવાને મુખ્યત્વાર છે.

આ કલમ પ્રમાણે માંડી આપવા માંડી હોય તે કબજા કરનાર દર-એક શખ્સની તે મુકરદમામાં શાહેદ દાખલ જુગાની લેવી.

સદરહુ શખ્સને જાં જામીન ઉપર છોડ્યો ન હોય તો, પ્રસંગ પ્રમાણે, સેશન કોર્ટ અગર હાઈ કોર્ટ તે ઇનસાફનું દામ પુરું કરે ત્યાં સુધી તેને પેહેરામાં અટકાવી રાખતો.

પ્રેસીડેન્સી માજિસ્ટ્રેટ શિવાયે બીજાને જે માજિસ્ટ્રેટ આ કલમ પ્રમાણે માંડી આપવાનું કહે તે માજિસ્ટ્રેટ તેમ કરવાનાં પોતાનાં કારણ દફતરમાં દાખલ કરવાં; અને જ્યારે કોઈ પણ માજિસ્ટ્રેટ એ પ્રમાણે માંડી આપવાનું કહ્યું હોય અને જે શખ્સને તે આપવાનું કહ્યું હોય, તે શખ્સની જુગાની લીધી હોય, ત્યારે

તે મુકરદમાનો ઇનસાફ તેણે જાતે કરવો નહીં, પછી જે ગુન્હો સદરહુ શખ્સે કર્યાનું જણાતું હોય તે ગુન્હાનો ઇનસાફ કરવાનો અધીકાર તે માજિસ્ટ્રેટને હોય તોપણ.”

માફી આપવા બદલ ફેર-
માં સમજાવી.

આ સંબંધી લાંબી લાંબી હકીમત આપવા કરતાં કેટલીક જરૂરની બાબતો આ નીચે બતાવી છે. અને તેથી જણાઇ આવશે કે મેલાપીને માફી ક્યારે અપાયે છે:—

૧. “મેલાપી” એ શબ્દથીજ જણાશે કે તે કામમાં તોહામતદાર એકથી જાદે હોવો જોઈએ.

૨. ફક્ત જે કેસોને “સેશન્સ કેસો” કાયદાએ ગણ્યા છે, તેવાજ કેસોમાં માફી આપવાનો અખત્યાર છે. બીજા કેસોમાં કબી નહી.

૩. માફી આપવાની ખાસ જરૂર પડે તોજ, માફી અપાયે. બીજા પૂરાવો બસ હોય, તો માફી નહીંજ આપવી.

૪. સામાન્ય નિયમ એવો છે કે, બનતાં સુધી ચોક્કા ગુન્હેગારને માફી આપવી. મૂખ્યને નહીં આપવા ધ્યાન રાખવું જોઈએ.

૫. માફી આપવાના કારણો હંમેશા દફતરમાં લખવાં જોઈએ.

૬. તે કેસની ચોકશી કરનાર ફર્સ્ટ ક્લાસ માજિસ્ટ્રેટજ માફી આપી શકે. ચોકશી અમુક પેહેલા વર્ગના માજિસ્ટ્રેટ કરતા હોય, તે માફી બીજા માજિસ્ટ્રેટ આપે એમ બને નહીં. પણ ડીસ્ટ્રીક્ટ માજિસ્ટ્રેટની મંજૂરીથી હરકોઇ માજિસ્ટ્રેટ આપી શકે.

૭. ચોકશી શરૂ થતાં તુરતજ માફી ન અપાયે. પ્રથમ બીજા તમામ પૂરાવો હોય, તે લેવાયા બાદ જ પૂરાવો બસ નથી, ખામીવાળો છે, અને કોઇ મેલાપીને માફી આપવાથી ઇનસાફમાં મદદ થશે, એમ

જાણાય, તોજ માશી અપાએ.

૮. માશી કેદી માંગે નહીં, પણ માછરૂટ આપે, ને તે તમામ હકીગત સાચી કેહેવાની શરતે કબુલ રાખે.

૯. માશી લખીતવાર, અને કોરટના સહી, સીકા સાથે આપવી જોઈએ. ને તે જેને માશી આપી હોએ તેના હાથમાં આપવી જોઈએ.

૧૦. તે તેણે સાચું બોલવાની શરતે કબુલ રાખવી જોઈએ.

૧૧. તે માશી આપ્યા બાદ, તેને સાક્ષીનાં પાંજરામાં ઉભો રાખીને કસમ આપીને, બીજા સાક્ષીઓ પેઠું જુઘાની લેવી જોઈએ.

૧૨. આ સાક્ષી સરકાર તરફની સાક્ષી છે. અને ઈંગ્રેજીમાં તેને “ ક્વીન્સ એવીડન્સ ” કેહેવાય છે.

તથા એ શિવાએ જાહેર હકીગત સાર કી. પ્રો. કો-ડમાં એ કલમ જોવી જોઈએ.

વળી, ખરેખરી હકીગત કેવાની શરતે માશી આપવા છતાં જો સાચી હકીગત ન કહે, અથવા થોડી સાચી ને થોડી જુઘી એમ સેળભેળ કહે, તો તેણે માશીની શરતો તોડી, એમ ગણી તેની માશી રદ થઈ શકે છે. અને તેને પાછો તોહોમતદાર તરીકે ગણી સજા થાય. અને તેણે સાક્ષીદાર તરીકે જે કાંઈ જુઘાની આપી હોએ, તે તમામ તેની જુઘાની તેની વિરૂદ્ધ વાપરવા કાયદાએ સત્તા આપેલી છે.

આટલા ઉપરથી એમ સમજાશે કે, જ્યાં સુધી માછરૂટની કોરટમાં કામ ચાલતું હોએ ત્યાં સુધીજ માશી આપી શકાય, પણ તેમ નથી. કારણ અમુક કેસ સેશન્સમાં કમીટ થયા પછી, -પણ તે કેસ ઉપર ઠરાવ કર્યા પહેલાં, -જે કોરટમાં તે કેસ કમીટ થયો હોએ, તે કોરટનો અધ્યક્ષ પોતેજ કારણસર માશી આપી

શકે, અથવા તે કમીટ કરનાર માજીસ્ટ્રેટને અથવા તેા ડીસટ્રીક્ટ માજીસ્ટ્રેટને, તેવી માશી, કાયદા મુજબની શરતે, આપવા હુકમ કરી શકે છે. અને એવી આપેલી માશી, અને આગળ કહેલી માશીમાં કાંઈ પણ ફેરફાર નથી. એકજ તરેહની છે.

પોલીસે અમુક કામમાં કોઈને ઉપરના પૂરાવાના કારણસર માશી આપાવવાની હોય, તેા તે પૂખ્ત વિચાર કરીને આપાવવાની છે.

હવે, જો કે આ કલમ પ્રમાણે આવી રીતે મેલાપી ને માશી આપ્યા બાદ તે સાક્ષી આપવાને લાયક ગણી શકાય છે, તેા પણ તેની જુગ્યાની ઉપર કેટલું વજન રાખવું જોઈએ, તે વિશે વિચાર કરવાની બાબત છે. તેમજ, માફી આપેલા મેલાપી, - તથા સહકેદીની કબુલત, - એ બેની અસર બીજા તે કેસના કેદી ઉપર કેવી છે, અને કાયદો કેટલે દરજ્જે એ બેહુ હકાગત પૂરાવામાં ગણવા રત્ન આપે છે, તે મુખ્ય પોલીસે જાણવા જેવું છે. તેથી તે વિશે ટુંકમાં હકાગત આ નીચે આપેલી છે:—

માફી આપેલ મેલાપીની જુગ્યાની, તથા સહ કેદીની કબુલત, એ બેના મુકાબલો.

માશી આપેલ મેલાપીની જુગ્યાની વિશે પૂરાવાના કાયદામાં કલમ ૧૩૩નો મજકુર યાદ રાખવા જોગ છે. તે કલમ પ્રમાણે, એવા માશી આપેલા શખ્સની જુગ્યાની ઉપરથીજ કોઈને શિક્ષા કરવામાં આવે તેા ગેરકાયદે નથી. મતલબ તેની જુગ્યાની ઉપર ભરંસો રાખવાને કાયદો મનાઈ કરતો નથી. પણ જો કે આવો કાયદો છે, તેા પણ નામદાર હાઈકોર્ટના ફેસલાઓ ઉપરથી હવે એક રૂલ જેવી થઈ ગઈ છે કે, -

મેલાપીની જુગ્યાનીને સ્વતંત્ર પુછી આપનાર બીજો પૂરાવો હોય, તેાજ તે ઉપર ભરંસો રાખી શકાય.

તેમ ન હોય, તેા મેલાપીની જુગ્યાનીની કાંઈ કીમત નથી.

સહકેદી અગર સહતોહામતદાર એટલે જે ગુન્હા-
માં એકથી જાદે માણસ સામેજ હોયે ને જેનો ઇત-
સાફ એકી વખતે કાયદા પ્રમાણે થઈ શકતો હોયે,
તેવા દરેક તોહામતદારને સહકેદી કહેવાયે. સહ કે-
દીની કયુક્ત, તેની, તેમજ ખીજ સહકેદીની વિરુદ્ધ
ક્યારે અને શું સરતે પૂરાવામાં વાપરી શકાયે, તે
વિશે આ ચોપડીના “પૂરાવા”ના પ્રકરણમાં હકીગત
ખુલાસે આપી છે, તેથી જાણવામાં આવશે. પણ
હીંયાં એટલું જ જાણવું જોઈયે કે સહકેદીની એવી
કયુક્તને સ્વતંત્ર પૂરાવાથી પુછીની જરૂર નથી. આ-
જુઆજુની ખીજ હકીગતના પૂરાવાથી જો એમ મા-
લમ પડતું હોયે કે એવી કયુક્ત તેણે પોતાની મેળે
ખુશીથી કરેલી છે, તો પછી હકીગતનો પૂરાવો તેમાં
વિચારમાં લઈ શકાયે. મારી આપેલા સાક્ષીને પો-
તાને ગયવાની લાલચથી વખતે ખોટું બોલવાની
મરજ થઈ હોયે એમ કોરટ માને છે. તેમજ પ્ર-
તિજ્ઞાનું બંધન છે, તે ઉપર પણ વિચાર કરે છે. જે
સહકેદી છે, તેની કયુક્ત ખીજ રીતે કાયદેસર તથા
ગ્રાહ્ય હોયે, તો ગયવાની લાલચથી કરી નથી એમ
નક્કી માની લેવામાં આવે છે. પણ તેને પ્રતિજ્ઞાનું બં-
ધન નથી. એટલું જાણવું પણ,—સહકેદીની એવી કયુ-
ક્ત વધારે વજનદાર ગણાયે,—કે મારી આપેલા મેલા-
પીની પ્રતિજ્ઞા ઉપર આપેલી જુઆની વધારે વજનદાર
ગણાયે, એનો આધાર દરેક કામની હકીગત ઉપર છે.

ગુન્હા માંડી વાળવા વિશે.

કયા કયા ગુન્હા માંડી વાળી શકાયે છે, તે વિશે
આ ચોપડીના ભાગ ૧ લામાં વિસ્તારથી આપેલું છે,
તે જોવું જોઈયે.

પોલીસ અખત્યારી ગુન્હા કયા કયા છે, તથા જા-
મીન કયા કયા ગુન્હામાં લઈ શકાયે છે તે વિશે પણ
એજ ભાગમાં કોઈકો આપેલાં છે, તેથી તે જોવાં જોઈયે.

એક કોરટ પુરાવો લીધો હોય, તે કેસ પુરાવવામાં પહેલાં તે કોરટના અધ્યક્ષની બદલી થાય તે સુધી થાય ?

કોર્ટ માજિસ્ટ્રેટ આગળ કાંઈ કામ ચાલ્યું હોય તે તેમાં પુરાવો લેવાયો હોય, ને તે કેસ પૂરો થતાં પે-હેલાં, તેની બદલી થાય, અને બીજો કોર્ટ માજિસ્ટ્રેટ જેને એ કેસ ચલાવવાનો અખત્યાર હોય તે આવે, તો બંધાથી કેસ રહ્યો હોય, ત્યાંથી શરૂ કરે, અગર નવેસરથી પણ શરૂ કરી શકે; પણ જેને તોહોમતદાર તેમ માગે, તો, તમામ, અગર કહે તેટલા, સાક્ષીઓ નવેસરથી બોલાવવા જોઈએ.

તોહોમતદારની જુબાની વિશે.

તોહોમતદારની જુબાની દફતરમાં દાખલ કરવાની, તે સવાલ અને જવાબના આકારમાં દાખલ કરવી. તેને પુછેલો દરેક સવાલ, અને તેણે આપેલો દરેક જવાબ શબ્દે શબ્દ લખી લેવો જોઈએ, ને તે તેને વાંચી બતાવવો જોઈએ, ને તેમાં વધઘટ કરવા તે મુખ્યત્વે છે. તે પછી તેની નીચે સરટીફિકેટ લખવું પડે છે, તે બદલ જુઓ, કલમ ૩૬૪ કી. પ્રો. કોડ.

વળી કલમ ૩૪૨ પણ આ કલમ સાથે વાંચવી જોઈએ.

ગાંડ માજિસ્ટ્રેટ બાબત.

કોર્ટ માજિસ્ટ્રેટ ધનસાફ કરતો હોય તેને એમ જણાય કે તોહોમતદાર ગાંડો છે, તો તેને સીવીલ સરજન અગર સરકારના હુકમથી બીજા કોર્ટ વેદકી અમલદાર પાસે તપાસાવવો જોઈએ. ને તેની સાક્ષી તે વિશે લખ, પોતાનો અચાવ ગાંડપણને લીધે તે માજિસ્ટ્રેટ કરી નહીં શકે એમ જણાય, તો તે કેસ આગળ ચલાવશે નહીં.

અગર હાઈ કોરટ અગર સેશન્સમાં કમીટ થયેલ, કોર્ટ માજિસ્ટ્રેટ એવો ગાંડો હોય તો, ખાતરી થયેથી, તે કોરટ તેવો હુકમ કરી, કેસ અટકાવી શકે.

આવા કેસોમાં જામીન લખ શકાતો હોય તો, તેની જરાબર સંભાળ લેવામાં આવશે, અને તેને પોતાને અગર બીજાને હરકત કરી નહીં શકે, અને

જ્યારે જરૂર પડે, ત્યારે હાજર કરવામાં આવશે, એવા બંદોબસ્ત સાથે જમીન આપવામાં આવેથી તેને છોડી શકાએ.

જમીન લઈ શકાએ તેવો ગુન્હો ન હોએ, અથવા ઉપર લખ્યા મુજબના બંદોબસ્ત સાથે જમીન કોષ્ટ ન આવે, તો સ્થાનિક સરકારનો હુકમ મંગાવી, ગાંડાની ધરપીટાલમાં મોકલવાનો અગર બીજે જે હુકમ સરકાર કરે, તે પ્રમાણે અમલ કરવો પડે,

જ્યારે કોરટને એમ લાગે કે તે ગાંડા માણસ પોતાનો બચાવ કરી શકશે, ત્યારે કેસ ચાલી શકશે.

આ વિશે નવે ખુલાસા સાર ફી. પ્રો. કોડની કલમ ૪૬૪, ૪૬૫, ૪૬૬, ૪૬૭, ૪૬૮, ૪૬૯, ૪૭૦, ૪૭૧, ૪૭૨, ૪૭૩, ૪૭૪ અને ૪૭૫ જુઓ.

ગાંડપણમાં કીધેલ કૃત્ય બાબત આ ચોપડીનાં પાનાં-૩-૪-૫-૬ જુઓ.

અગાઉ ગુન્હાની સાબીતીનો દરાવ થયો હોએ, તો તે સંબંધી શું કાયદો છે, તે વિશે આ ચોપડીના “પરચુરણ” ના પ્રકરણમાં જોવાથી જણાશે.

જમીન બાબત.

હવે જમીન લેવાની બાબતમાં કૃત્વીક હકીગત જણવી જોઈએ. મુખ્ય કલમો, આ વિશે, ફી. પ્રો. કોડમાં, ૪૯૬થી તે ૫૦૨ સુધી છે.

જમીન લઈ શકાએ તેવા ગુન્હામાં જમીન બાબત.

કલમ ૪૯૬ માં બતાવ્યું છે કે,—

“જમીન નહીં લઈ શકાએ, એવા કોષ્ટ ગુન્હાનું તોહોમત જે શખ્સ ઉપર આવ્યું હોએ તે શખ્સ શિવાએ બીજા કોષ્ટ પણ શખ્સને જે અમલદારના હવાલામાં કોષ્ટ પોલીસ ધાણું હોએ, તે અમલદાર વગર વારંટ પકડે અથવા અટકાવી રાખે, અથવા કોષ્ટ કોરટની આગળ તે શખ્સ હાજર થાએ અથવા તેને આજુવામાં આવે, અને તે શખ્સ સદરહુ અમલદારના કેદમાં હોએ ત્યારે અથવા સદરહુ કોરટની આ-

ગળ કામ ચાલતું હોય ત્યારે કોઇ પણ વખતે તે શખ્સ જમીન આપવાને તૈયાર હોય ત્યારે તેને જમીન ઉપર છોડવો. પણ એવું હું છે કે, જે સદરહુ અમલદારને અથવા કોરટને દૂરસ્ત લાગે તો, તે સદરહુ શખ્સની પાસેથી જમીન લેવાને બદલે તે શખ્સ હાજર થવા બાબત આ કાયદામાં આગળ ઠરાવેલી રીતે વગર જમીને એક ખત કરી આપે એટલે તેને છોડી દેવાને મુખત્યાર છે.”

જમીન નહીં લઈ શકાય
તેવા ગુન્હામાં જમીન લે-
વા બાબત. (કલમ ૪૯૭
ક્રી. પ્રો. કોડ.)

“જમીન નહીં લઈ શકાય એવા કોઇ ગુન્હાનું તો-
હોમત જે શખ્સની ઉપર આચ્યું હોય તે શખ્સને
જે અમલદારના હવાલામાં કોઇ પોલીસ થાણું હોય,
તે અમલદાર વગર વારંટ પકડે અથવા અટકાવી રા-
ખે, અથવા કોઇ કોરટની આગળ તે શખ્સ હાજર
થાય અથવા તેને આણવામાં આવે, ત્યારે તેને જમ-
મીન ઉપર છોડવાનો અધીકાર છે, પણ જે ગુન્હાનું
તોહોમત તે શખ્સની ઉપર મુક્યું હોય તે ગુન્હો તે-
ણે કર્યો છે એમ, માનવાનો વ્યાજખી સખળ જણાય
તો તેને એ પ્રમાણે છોડવો નહીં.

જો, તપાસ અથવા ચોકશી અથવા ઇનસાફ, જેમ
હોય તેમ ચાલતો હોય ત્યારે કોઇ પણ વખતે સ-
દરહુ અમલદારને અથવા કોરટને એમ જણાય કે
તોહોમતવાળાએ સદરહુ ગુન્હો કર્યો હોય એમ મા-
નવાનો વ્યાજખી સખળ નથી, પણ તેની તકસીર બા-
બત વધારે ચોકશી કરવાના પૂરતા સખળ છે, તો સ-
દરહુ ચોકશી થતાં સુધી તોહોમતવાળાને જમીન ઉપર
છોડવો, અથવા સદરહુ અમલદારની અથવા કોરટની
નજરમાં આવે તો, આ કાયદામાં આગળ ઠરાવ્યા
પ્રમાણે તોહોમતવાળો હાજર થવા માટે વગર જમીને
ખત લખી આપે તો તેને છોડવો.

આ કલમ પ્રમાણે જે શખ્સને છોડવામાં આવ્યો

હોએ, તે શપ્સને, આ કાયદા પ્રમાણે ચાલતાં કામમાં પછી કોઇ પણ વખતે, પકડવાને અને તેને કેદમાં મોકલવાને હર કોઇ કોર્ટ મુખત્યાર છે.”

બમીન લેવાનું અથવા રકમ ચોક્કસ કરવાનું ફરમાવવાનો અધિકાર. (કલમ ૪૯૮.)

આ બાબ પ્રમાણે ફરી આપવાનાં દરેક ખતની રકમ, મુકરદમાની હકીગત તરફ યોગ્ય લક્ષ આપીને, મુકરર કરવી અને તે અતીશય ભારે હોવી નહીં જોઇએ; અને કોઈ પણ મુકરદમામાં કોઇ પણ શપ્સના બમીન લેવાનું અથવા કોઇ પોલીસ અમલદારે અથવા માલ્ટ્રેટે માગેલા બમીનની રકમ ચોક્કસ કરવાનું ફરમાવવાને હોઈ કોર્ટ અથવા સેશન કોર્ટ મુખત્યાર છે, પછી તે મુકરદમામાં ગુન્હો સાબીત થયાના હરાવ ઉપરથી અપીલ થાએ કે નહીં તો પણ.”

આ વીશે જાહે હકીગત સાર એ પ્રકરણ વાંચવું જોઇએ.

પોલીસ પકડેલી મિલકતની વ્યવસ્થા વિશે.

હવે એક અગત્યની બાબત પોલીસે જાણવા જોગ છે, તે તેઓએ કાયદેસર પકડેલી મિલકતની કેવી રીતે વ્યવસ્થા કરવાની,—તે વિશે છે.

ક્રી. પ્રો. કોડની કલમ ૫૧ પ્રમાણે પોલીસના કબજામાં આવેલા શપ્સની જડતી પોલીસે લેવી, અને તે મિલકત અથવા કાયદેસર રીતે તેઓએ પકડેલી બીજી મિલકતના સંબંધમાં કાયદો નીચે પ્રમાણે છે:—

“૫૧મી કલમ મુજબ લીધેલી મિલકત અથવા કાંઈ મિલકત ચોરેલી છે એવું કેહેવામાં આવે અથવા એવો શક જાએ તેવી મિલકત, અથવા કાંઈ પણ ગુન્હો થયાનો શક હતપત્ત થાએ એવી સ્થિતિમાં જડેલી મિલકત કોઇ પણ પોલીસ અમલદારના પકડવામાં આવે તે બાબત તુરત કોઇ માલ્ટ્રેટને રીપોર્ટ કરવો. અને તે મિલકતનો કબજો લેવાનો જે શપ્સનો હક હોએ તે શપ્સને તે મિલકત સ્વાધીન કરવા સંબંધી, અથવા સદરહુ શપ્સ કોણ છે, તે નક્કી થઈ શકે નહીં.”

હીં તો, તે મિલકત પેહેરામાં રાખવા સંગંધી તથા રજી કરવા સંગંધી પોતાને દૂરસ્ત લાગે એવો હુકમ તે માજીસ્ટ્રેટ કરવો.

જે શખ્સનો એ પ્રમાણે હક હોય, તે શખ્સ માલમ પડ્યો હોય, તો તે માજીસ્ટ્રેટને કાંઈ શરત કરવાનું દૂરસ્ત લાગે તે શરતે મિલકત તે શખ્સને સ્વાધિન કરવાનો હુકમ કરવાને તે માજીસ્ટ્રેટ મુખત્યાર છે. જો સદરહુ શખ્સ માલમ નહીં પડ્યો હોય, તો તે માજીસ્ટ્રેટ તે મિલકત અટકાવી રાખવાને મુખત્યાર છે, અને તે પ્રસંગે તે માજીસ્ટ્રેટ એક જાહેરનામું કહાડીને તે મિલકતમાં જે જે સ્ત્રીને હોય તે વિશેષ કરીને જણાવવી અને તેમાં એમ ફરમાવવું કે જે શખ્સનો એ મિલકત ઉપર દાવો હોય તે શખ્સે આ જાહેરનામાંની તારીખથી છ મહીનામાં હાજર થઈને પોતાનો દાવો સાબીત કરવો.”

ઉપર પ્રમાણે છ મહીનાની મુદતના જાહેરનામાં થવા પછી દાવો કરનાર મુદતમાં હાજર થઈ દાવો ના કરે, તો,—તે મિલકત ઉપર સરકારનો વ્યવસ્થાધિકાર થઈ ચુક્યો એમ સમજવું. અને તે મિલકત વેચવાનો હુકમ કરવાને નીચે લખેલા માજીસ્ટ્રેટો મુખત્યાર છે.

૧. પ્રેસીડેન્સી માજીસ્ટ્રેટ,
 ૨. જિલ્લા માજીસ્ટ્રેટ,
 ૩. પેટા ટુકડી માજીસ્ટ્રેટ,
 ૪. પેહેલા વર્ગના જે માજીસ્ટ્રેટને સ્થાનિક સરકારે આ આગત ખાસ અખત્યાર આપ્યો હોય તે.
- અગડી જાએ, તેવી મિલકતને વેચી નાખવાની આગતમાં કક્ષમ પરપ જીઓ.

ડીસ્ટ્રીક્ટ માજીસ્ટ્રેટ વિગેરેને જાહેરનામાં કહાડવાના અખત્યાર આગત “પરચુરણ” આકટનું પ્રકરણ જીઓ.

પુરાવાનો કાયદો.

પ્રકરણ ૭ મું.

કચ્છલત વિશે.

આ કાયદો ધણોજ અગત્યનો છે. અને તે ધણો મુશ્કેલ પણ છે. પોલીસને જાણવાનું જરૂરી હકી-ગતોમાંથી કેટલીક આ પ્રકરણમાં આપેલી છે.

કોઈ પણ તોહોમતદાર પોલીસના કબજામાં હોય, અને પોલીસ આગળ તેણે કચ્છલત કરી હોય, તે કાં-ઈ પૂરાવામાં કામની નથી. એ સામાન્ય નિયમ છે. પણ આ કરતાં પણ જાહે હકીગત પોલીસે જાણવાની છે, તેથી વિસ્તારથી આપવામાં આવે છે.

“કચ્છલત”ના સંબંધમાં પૂરાવાના આકૃતની કલમ ૨૪, ૨૫, ૨૬, ૨૭, ૨૮, ૨૯ અને ૩૦ જાણવા જેવી છે.

જ્યારે કોઈ તોહોમતદારને પોલીસે પકડ્યો હોય, ને તેને પુછતાં કાંઈ હકીગત કચ્છલત કરે, તો તેની ક-ચ્છલત, હરકોઈ માજિસ્ટ્રેટ તુરત નોંધી શકે છે. તે ક-ચ્છલત સવાલ જવાબના આકારમાં નોંધવામાં આવે છે, અને તેના ઉપર કાયદાના ફરમાન પ્રમાણે સરટી-શીકટો લખવાં પડે છે, અને તે જાણતમાં ફી. પ્રો. કોડ જોવા.

કદીએ કચ્છલત રાજી ખુશીથી, એટલે સ્વચ્છા-થી કરી છે, એવી માન્યતા તે કચ્છલત લખી લે-નાર માજિસ્ટ્રેટની થઈ હોય, તે વિશે તેને તે મુજબ નોંધ કરવી પડે છે. કચ્છલત લેતી વખતે પોલીસના

કાંઈ પણ માણસને પામે નહીં રાખવો જોઈએ, વળી, -લાલચથી, ધમકીથી, મારથી, બીકથી, અથવા કાંઈ વચન આપીને કયુલત કરાવી હોએ, તો તે કાયદેસર પૂરાવામાં લઈ ન શકાએ. અને એ હકીગત ઉપર કોર-ટ સંપૂર્ણ વિચાર કર્યા બાદજ, પૂરાવામાં દાખલ કરે છે.

પોલીસ આગળ થએલી કયુલત કાંઈ પણ કામની નથી, પણ પુરાવાના આકટની કલમ રાખમાં હકીગત આપેલી છે, તે ઉપરથી જણાશે કે કેટલીક ખાસ હકીગતના સંબંધમાં તેવી કયુલત પૂરાવામાં દાખલ થઈ શકે છે. તે કલમની મતલબ એટલીજ છે કે, પોલીસ અમલદારના કચ્છમાં કાંઈ તોહોમતદાર હોએ, ને તેણે કાંઈ ખચર તે અમલદારને આપી હોએ, ને તે ખચર આપવાને લીધે કાંઈ હકીગત જડી હોએ, તો જેટલી ખચરથી તે હકીગત જડી હોએ તેટલીજ ફક્ત, પૂરાવામાં દાખલ થઈ શકે, પછી તે કયુલત હોએ કે ન હોએ. આ કલમનો અર્થ ધણોજ ઉડો છે અને વિચાર કરવા જેવો છે.

પોલીસના કચ્છમાં કાંઈ કેદીએ કાંઈ કયુલત કરી હોય, તે પોલીસ અમલદાર લખી લે, ને પછી પોતે જાતે તે મિલકત કાઢાડી આપે, તો તેને આ કલમ લાગુ નથી. આ નામના શખ્સે બી નામના એક માણસનું ખુન એક તલવારથી કર્યું હોએ, ને પછી આને પોલીસે પકડતાં, તેણે તમામ હકીગત પોલીસ આગળ કયુલ કરીને, તલવાર પોલીસને કાઢાડી આપી હોએ, તો તેને પણ આ કલમ લાગુ નથી. તેમજ, એમ ધારે કે, એક શખ્સને ચોરીના ગુન્હાના ગુન્હેગાર તરીકે પકડ્યો, તેને પોલીસે પુછતાં, તેણે તમામ હકીગત કયુલ કરીને માલ કાઢાડી આપ્યો, તો-તેને પણ આ કલમ લાગુ નથી. ત્યારે આ કલમનો ખચર અર્થ શું છે, તે જાણવું જોઈએ.

ફેસલા ઉપરથી સમજાતી.

આ વિશે થએલા અનેક ફેસલાઓ ઉપરથી આ કલમનો ખરો અર્થ સમજવાનો છે. તેમાં ઈ. લા. રી. પોર્ટ વાલ્યુમ ૧૨ મું. મદ્રાસ સીરીઝ પાને ૧૫૩ મે, કવીન એમપ્રેસ—વિરૂદ્ધ—કોમર સાહેબનો કેસ છે. તેમાં આ વિશે નિરણય થયો છે. નામદાર હાઈ કોર્ટ પોતાનો દરાવ આપતાં જણાવ્યું છે કે:—

“પરીક્ષા એ છે કે—તે ખચરને લીધેજ તે હકીગત જડેલી કે કેમ, અને હકીગત જડવામાં તાત્કાલીક કારણ તરીકે, તે ખચર પૈકી જેલી ખચર ગણી શકાએ, અને તેથી કરીને લગતી હકીગત ગણાએ.”

એજ સવાલના આધાર ઉપર આ કલમનો અર્થ છે. એજ ફેસલામાં આદૂ શીકદાર—વિરૂદ્ધ—કવીન એમપ્રેસ, તથા એમપ્રેસ ઓફ ઇન્ડીઆ—વિરૂદ્ધ—પંચમ, તથા રાણી—વિરૂદ્ધ જોરા હાંસજીની શાહદત ખતાવેલી હતી.

નામદાર મુંબઈ હાઈ કોર્ટનો કલ ખેંચનો અર્થનો ફેસલો.

આજ બાબતના સંબંધમાં નામદાર મુંબઈ હાઈ કોર્ટ એક અગત્યનો ફેસલો કર્યો છે. તેથી કાયદો સ્પષ્ટ થયો છે. અને તે હરેક પોલીસ અમલદારે યાદ રાખવા જેવો છે. તે કેસ કુલ બેંચે ફેસલ કર્યો હતો. જુઓ,—કવીન એમપ્રેસ—વિરૂદ્ધ—નાના, મુંબઈ સીરીઝ. ઈ. લા. રી. વાલ્યુમ ૧૪ મું. હકીગત એવી હતી કે—તોહોમતદાર નાના ઉપર, ઈન્ડિઅન પીનલ કોડની કલમ ૪૧૧ પ્રમાણેનું બદ્દયાનતથી ચોરીની મિલકત રાખ્યાનું તોહોમત આવ્યું હતું. પોલીસ તપાસ ચાલતાં દરમ્યાનમાં પોલીસ તરફથી તેને એ માલ સંબંધી હકીગત પુછવામાં આવી, તેના જવાબમાં તેણે કહ્યું કે,—“હા તે મેં રાખ્યો છે. હું ખતાવી આપીશ. મેં તે ખેતરોમાં દાટ્યો છે.” તે પછી પોલીસને તોહોમતદાર નાના તે જગે લઈ ગયો. ને જે માટીના વાસણમાં તે માલ દાટ્યો હતો, તે પોતાને હાથે કાઢી આપ્યો. અને તે માલ ચોરી ગએલો તેજ હતો

એમ ઝાળખાશે.

ઉપર પ્રમાણે હકીગત હતી, તેમાં છેવટ નામદાર દાઘ દોરટની ટુલ ખેંચે એમ ઠરાવ્યું કે—

“તોહોમતદારના એ જવાબો દેખીતી રીતેજ તેની કચુલતની મિલકતના હતા, કેમકે તે ઉપરથી એકું અનુમાન થ’ શકતું હતું કે તોહોમતદારે તે ગુન્હો કર્યો છે. અને જો કે તોહોમતદારએ ગુન્હાની કચુલત તરીકે આપવાનો ધરાદો રાખ્યો ન હોય, તો પણ ગુન્હેગાર ઠરાવે તેવી હકીગતનો અગીકાર હતો, અને તોહોમતદાર વિરૂદ્ધના પૂરાવાનો તે અગત્યનો ભાગ થઈ પડે, અને એમ બતાવી આપે કે પ્રમાણીકપણાથી તે મિલકત તેને મળી ન હતી અને તેથી કરીને, પોલીસની કેદમાં હઈને દાઘ માણસ કચુલત કરે, તે ખાતલ ગણુવા બાબતની રૂલમાં બ્યાજખી રીતે ગણાયે.

* * * * *

તોહોમતદારે જે જવાબ આપ્યો હતો કે—મેં ખેતરોમાં માલ દાટ્યો છે—તે જવાબ, પૂરાવાના આકટની કલમ ૨૭ પ્રમાણે પૂરાવામાં લઈ શકાયે, કેમકે તેથી પોલીસને જાહે તપાસ કરવાનું અને માલ શોધી કાઢાડવાનું બની શક્યું.

* * * * *

આ ફેસલો ધણોજ અગત્યનો છે. તેમાંથી જરૂર જોગ ભાગનો તરબુમો ઉપર આપ્યો છે. પણ આખો ફેસલો વાંચવા જેવો છે.

(વાલ્યુમના પાના વિગેરે સારૂ આગળ વાંચો.)

હવે એક કરતાં વધારે તોહોમતદારોનો ધનસાફ સાથેજ થતો હોય, તો તે પૈકી કોઈએ કરેલી કચુલત તેની, તથા બીજાની વિરૂદ્ધ, ક્યારે વાપરી શકાયે, એ હકીગત ધણી જાણુવા જોગ છે.

એક તોહોમતદારની કચુલત, તેના તથા બીજા સહતોહોમતદાર વિરૂદ્ધ ક્યારે વાપરી શકાયે, શું શરતે વાપરાયે, તે વિશે સમજાવતો.

આ ક્ષમ, પૂરાવાના આકટની ક્ષમ ૩૦ મી છે. અને તેનો અર્થ સમજવવાને ઘણાક ફેસલાઓ થયા છે, તે ઉપરથી આ નીચે સંક્ષેપમાં જે હકીગત આપી છે, તે જાણવા તથા યાદ રાખવા જેવી છે, એમ જણાશે.

૧. ધનસાફ તોહોમતદારોનો એકી વખતે, એટલે એકજ કેસમાં સાથે થતો હોવો જોઈએ. એકથી વધારે તોહોમતદાર હોવા જોઈએ, પછી ગમે તેટલા હોયે તો પણ શીફર નહીં.

૨. જે તોહોમતદાર કચ્છત કરતો હોયે, તે એવી કચ્છત હોયે કે જેને કાયદેસર કચ્છત ફક્તી શકાયે, તેવી જોઈએ.

૩. ફી. પ્રો. ક્રાઉનાં ફરમાવેલી રીત પ્રમાણે લખી લીધેલી હોવી જોઈએ. સવાલ તથા જવાબના આકારમાં, તથા તે નીચે પોતાની સમક્ષ તથા સાંભળતાં લખી લીધી છે, તથા તોહોમતદારે કહેલ મજકુરનું પૂરેપૂરું ધ્યાન તેમાં છે, એવું જે કાયદેસર સરડીશીફટ આપવું પડે છે, તે, તથા રાજીખુશીથી એ કચ્છત લખી લીધી છે,—એમ સરડીશીફટો,—તથા તે શિવાયે ફી. પ્રો. ક્રાઉના ફરમાન પ્રમાણે અમલ થએલો હોવા જોઈએ.

૪. તે કચ્છત, પોતાને અચ્છવનારી, અને ખીજ સહ-તોહોમતદારને કુઆડનારી, નહીં હોવી જોઈએ. એટલે કે પોતે ગુન્હો કયો નથી, પણ અમુક સહ-તોહોમતદારે ગુન્હો કયો છે, એવી કચ્છત કાંઈ કામની નથી. જેટલે દરજ્જે તે ખીજ સહ-તોહોમતદારને ગુન્હેગાર દરાવનારી કચ્છત હોયે, તેટલે દરજ્જે બરાબર તે કચ્છત કરનારને પણ ગુન્હેગાર દરાવી શકે, તેવી જોઈએ. તેમ ન હોયે, તો તે કામની નથી.

ઉપર પ્રમાણે કુદ્રામાં જે હોયે તોજ, એક તોહો-

મતદારની કચેરી કમુક્ત, તેના વિરુદ્ધ, તેમજ બીજા સહ-તોફામતદાર વિરુદ્ધ, વાપરી શકાશે. પણ એનો અર્થ એમ નથી કે ફક્ત તેટલી કમુક્તથીજ તેને સજા થઈ શકે. તેવી * * * તેઓની વિરુદ્ધ ધ્યાનમાં લઈ શકાશે, * * * એટલાજ એ ફત્તમનો અર્થ છે.

એ વિશે એવા બેના કેસ-
લાઓનો હાથ.

આ વિશે જે ફેસલાઓ થયા છે, તે તમામ આપતાં કાંબાણુ થઈ બનશે, પણ જે જેવા જેવા છે, તે નીચે પ્રમાણે:—

- (૧) રાણી-વિરુદ્ધ-ગાદા રતન. ૧૦મું વાલ્યુમ. મુંબઈ હાઈ કોર્ટ રીપોર્ટ.
- (૨) રાણી-વિરુદ્ધ-અમરીત ગોવાદ-૧૦મું વાલ્યુમ. મુંબઈ હાઈ કોર્ટ રીપોર્ટ.... ..
- (૩) રાણી-વિરુદ્ધ-કાળુ પટેલ. ૧૧મું વાલ્યુમ. મુંબઈ હાઈ કોર્ટ રીપોર્ટ.
- (૪) રાણી-વિરુદ્ધ-બેરા હાંસલ. ૧૧ મું વાલ્યુમ. મુંબઈ હાઈ કોર્ટ રીપોર્ટ પાનું ૨૪૨.....
- (૫) કવીન એમ્પ્રેસ-વિરુદ્ધ-અદ શીકદાર. ઈ. લા. રી. ૧૧ કલકત્તા વાલ્યુમ પાનું ૬૩૫.....
- (૬) એમ્પ્રેસ-વિરુદ્ધ-રામા બીરાપા. ઈ. લા. રી. મુંબઈ સીરીઝ. ૩ વાલ્યુમ...પાનું ૧૨...
- (૭) એમ્પ્રેસ-વિરુદ્ધ-પંચમ. ઈ. લા. રી. ૪ થું વાલ્યુમ. અલ્હાબાદ સીરીઝ પાનું ૧૯૮.
- (૮) એમ્પ્રેસ-વિરુદ્ધ-દાણ નરસુ ઈ. લા. રી. ૬હું વાલ્યુમ. મુંબઈ સીરીઝ. પાનું ૨૮૮. ...
- (૯) રાણી-વિરુદ્ધ શીવીઆ. ઈ. લા. રી. ૧હું વાલ્યુમ. મુંબઈ સીરીઝ. પાનું ૨૧૯.
- (૧૦) રાણી-વિરુદ્ધ ગરબડ બેહેચર. ૧૧મું વાલ્યુમ. મુંબઈ હાઈ કોર્ટ રીપોર્ટ.
- (૧૧) હમ્પરેટ્ટીકસ-વિરુદ્ધ પીતાંબર ઝીણા. ઈ. લા. રી. મુંબઈ સીરીઝ. વાલ્યુમ ૨ જી. પા. ૬૧

(૧૨) એન્ડ્રેસ-વિરૂદ્ધ ગનરાજ. ઈ. લા. રી. અ-
લ્લાખાદ સીરીઝ. વાલ્યુમ ૨. પાનું ૪૪૪.

(૧૩) એન્ડ્રેસ-વિરૂદ્ધ મુલુ. ઈ. લા. રી. અલ્લા-
ખાદ સીરીઝ. વાલ્યુમ ૨. પાનું ૬૪૬....

આ શિવાએ ઘણાએક અગત્યના બીજા ફેસલાઓ
છે, પણ વારંવાર જે કેસોની શાહાદત બતાવવામાં
આવે છે, તેજ કેસો, અને મુખ્યત્વે કરીને મુખ્યદલા-
દા કોરટના ફેસલાઓ, ઉપર આપ્યા છે, તે જરૂર પ-
ડે જોવાથી, આ કલમો વિશે કાયદો સ્પષ્ટ રીતે સમ-
જી શકાશે.

મરતી વખતની જુગ્યાની
વિશે.

હવે જોતે “મરતી વખતની જુગ્યાની” કહે છે, તે
વિશે જાણવું જોઈએ. મરતી વખતની જુગ્યાની એટ-
લે થું અને તે ક્યારે પૂરાવામાં લઈ શકાએ છે, તે
વિશે કુદ્રામાં સમજુતી નીચે મુજબ છે:—

મરતી વખતની જુગ્યાની લેવાની બાબતમાં પુરા-
વાના આકટની કલમ ૩૧ની રકમ ૧ જોવી જોઈએ.
બ્યારે ખૂન અગર ખૂન સાથે હાકાઈટી વિગેરેના ગુ-
ન્દાનામાં કોઈ માણસને જખમ થયા હોએ, અગર
બીજી કોઈ રીતે તે મરી જશે એવો બ્યાજબી ભય
લાગે તો, તેની જુગ્યાની પોલીસે, માજીસ્ટ્રેટને બોલા-
વીને લખી લેવાઈવી જોઈએ. ને તે જુગ્યાનીનો ઉપ-
યોગ પાછળથી પૂરાવામાં સારો થઈ શકે છે. તેને
કોણે માર્યો, શા કારણસર, કેવી રીતે, થું હતીઆ-
રથી,—એ વિગેરે યથાસ્થિત હકીમતનો પૂરાવો તેની
એવી જુગ્યાની ઉપરથી મળી આવે છે. ને તેને લગ-
તો બીજો સ્વતંત્ર પૂરાવો મેળવીને આપવામાં સવડ
પડે છે. આ વિશે ઉપર કહેલી કલમ વાંચવાથી હકીમત
ધ્યાનમાં આવશે.

આજ સદ્ગતનો પૂરાવો
આપવા વિશે.

આજ સદ્ગતનો પૂરાવો આપવાની બાબતમાં કલ-
મો ૫૩ તથા ૫૪ જાણવા જોવી છે.

કલમ ૫૩માં લખ્યું છે કે, કોઈ પણ ફોજદારી કામમાં, તોહોમતદાર સારી ચાલનો માણસ છે, એ લગતો પૂરાવો ગણાયો.

કલમ ૫૪માં લખ્યું છે કે, ફોજદારી કામોમાં, તોહોમતદારને કોઈ ગુંદા બદલ પેન્તર સજા થઈ છે, એ લગતી હકીગત ગણાયો. પણ તેની ચાલ નકારી છે, તે લગતી નથી. પણ તે સારી ચાલનો છે, એમ સાબીત કરવા પૂરાવો આપવામાં આવે, તો પછી નકારી ચાલનો પૂરાવો, લગતી હકીગત ગણી શકાયો.

આ કલમના ખુલાસા તરીકે બતાવવામાં આવ્યું છે કે, જેમાં કોઈ માણસની નકારી ચાલનોજ મુદ્દા હોયો, ત્યારે તેને આ કલમ લાગુ નથી.

સાબીતીના બાબત વિશે.
પૂરાવાના આકટની કલ-
મ ૧૦૫.

હવે પોલીસે જાણવાનું બાબત એક અગત્યની એ છે કે, હરેક કામોમાં પૂરાવાનો બોળે કાને શીર હમિશ હોયો છે. એ વિશે કલમો ૧૦૧, ૧૦૨, ૧૦૩, ૧૦૪, ૧૦૫, ૧૦૬, ૧૦૭, ૧૦૮, ૧૦૯, ૧૧૦, ૧૧૧, ૧૧૨, ૧૧૩, ૧૧૪ જેવી જોઈએ. સામાન્ય નિયમ એ છે કે, કોઈ પણ બાબત ઉપરથી પૂરાવો ન આપવા માં આવ્યો હોયો, તો જે માણસ નિષ્કળ થાયો, તેના ઉપર પૂરાવાનો બોળે રહે છે. મતલબ, જે શખ્સને પોતાનો કેસ સાબીત કરવો હોયો, તેના ઉપર પૂરાવાનો બોળે રહે છે. કોઈ શખ્સ ઉપર કોઈ તોહોમત આવ્યું હોયો, તો તે કૃત્ય ગુંદા ભરેલું કૃત્ય નથી, ને તેનો સમાસ, પીનલ કોડના કોઈ અપવાદમાં થાયો છે, એમ જે કહેતો હોયો,—એટલે કે જેને તે અપવાદનો લાભ લેવો હોયો,—તે શખ્સે તે હકીગત સાબીત કરી આપવી જોઈએ.

કલમ ૧૧૪માં, કેટલીક હકીગતને વિશે કારટ શુ' અનુમાન કરી લેશે, તે લખેલું છે ને તે પોલીસે જરૂર કરી જાણવા જોઈ છે.

(૧૦૧)

આ સિવાય, જાદે હીંચાં લંબાણ કરવાની જરૂર
જણાતી નથી.

પૂરાવાનો કાયદો.

પ્રકરણ ૮ મું.

સાહેદી કોણ આપી શકે ?

હવે સાહેદી કોણ આપી શકે છે ? તેનો જવાબ
કુલમ ૧૧૮ માં છે. તે નીચે પ્રમાણે છે:—

“ સર્વે કોઈ શખ્સ સાહેદી આપવાને શક્ત છે એ-
મ સમજવું; પરંતુ કોરટની નજરમાં એમ આવે કે
કામી ઉંમરને લીધે અથવા અતિશય જઘ્ણીને લીધે,
અથવા શરીરના કિંવા મનના કોઈ રોગને લીધે, અ-
થવા એવા પ્રકારના બીજા કોઈ કારણને લીધે, તેને
જે સવાલ પુછવામાં આવે, તે તે સમજી શકતા નથી,
અથવા તે સવાલોના સમજણવાળા જવાબ આપી શ-
કતા નથી, તો તે શખ્સો સાહેદી આપવા શક્ત છે,
એમ સમજવું નહીં.

દિવાનો માણસ સાહેદી આપવાને અશક્ત નથી;
પરંતુ તેને સવાલ પુછવામાં આવે, તે જો દિવાનાપ-
ણના સમ્યક્થી તે સમજી શકતો ન હોય, અથવા
તેના સમજણવાળા જવાબ આપી શકતો ન હોય, તો,
તે અશક્ત છે.”

મુંબા સાહેદ બાબત.

તેમજ કુલમ ૧૧૯, એ મુંબા માણસની સાક્ષી બ-
દલ છે. ઉઘાડી કોરટમાં લખીતવાર રીતે, અથવા
ચિન્હો કરીને, જે રીતે તે મુંબા માણસ પોતાની જુ-

ખાતી સમજવી શકે, તેવી રીતે જુગ્યાની આપી શકે, એમ કાયદો છે.

ધણીધણીઆણીના પુરાવો.

કોઈ પણ કોળદારી કામમાં, તોહોમતદારની ધણી-આણી અગર તોહોમતદાર આંરત હોએ, તો તેનો ધણી—તોહોમતદાર વિરૂદ્ધ જુગ્યાની આપી શકે છે, એવો કાયદો છે. (જુઓ કલમ ૧૨૦.)

પોક્ષામે 'ખાતમીદારનું' નામ નહીં આપવા વિશે.

વળી કલમ ૧૨૫ પણ ધણી જાણુતા જોગ છે. અમુક ગુન્હાની ખાતમીમાં કાંઈ ખચર અગર ખાતમી કોઈ પોક્ષીસ અમલદારને અગર માછચૂંટને કોણે આપી, તે કહેવાની તેઓને ફરજ પાડી શકાતી નથી.

મુખ્ય તપાસણી, ઉલટ તપાસણી, ફરી તપાસણી, તથા તેમાં પુછી શકાતા સવાલો વિશે.

સાક્ષીઓની તપાસણીના સંબંધમાં કેટલીક કલમ જાણુવા જોગ છે.

જે પક્ષકારે કોઈ સાહેદને પોતા તરફથી બોલાવ્યો હોએ, તે સાક્ષીને તે તપાસે, તેને “મુખ્ય તપાસણી”, તેની વિરૂદ્ધ પક્ષવાળો તપાસે તે “ઉલટ તપાસણી”, ને તે પછી પાછો, બોલાવનાર પક્ષકાર તપાસે, તે તપાસણીને “ફરી તપાસણી”—એમ કહેવાય છે.

હરેક તપાસણીમાં, લગત! સવાલજ પુછાએ, પણ “ઉલટ તપાસણી”માં, “મુખ્ય તપાસણી”માં પુછવા હોએ, તેટલાજ પુછાએ એમ નથી. ગમે તેટલા પુછાએ. ફક્ત તે સગતા જોગએ. “ફરી તપાસણી”નો હેતુ એવો છે કે—“ઉલટ તપાસણી”માં પુછેલા સવાલનો ખુલાસો કરવો. તેથી તેમાં તેવાજ સવાલ પુછી શકાએ. નવી હકીમત પુછવામાં આવે, તો તે કોરટની મંજુરીથીજ પુછાએ, ને તે ઉપર ઉલટ તપાસણી કરવાને સામી પક્ષવાળાને હક રહે છે.

સચક સવાલ, “મુખ્ય અગર ફરી તપાસણી”માં પુછાએ નહીં, પણ “ઉલટ તપાસણી”માં પુછાએ. પણ એમ કાયદો છે કે,—જે નિર્વિવાદ વાત છે, અ-

યવા પ્રતાપના રૂપે વિશેરે હોએ, તે વિશે કોરટની મંજુરીથી મુખ્ય તપાસણીમાં પણ, સચ્ચ સવાલ પુછી શકાએ છે.

પાતાના સાક્ષીની ઉલટ તપાસણી ક્યારે થઈ શકે.

પાતાના સાક્ષીની “ઉલટ તપાસણી” થઈ ન શકે, પણ તે વિરૂદ્ધ જવાબ આપે તો, અને વિરૂદ્ધ વળણુ દેખાડે તો, કલમ ૧૧૪ પ્રમાણે તેને “ફાસ” સવાલો કોરટની મંજુરીથી પુછવા અપ્તાર છે.

“ફાસ” એટલે ઉલટ તપાસણીમાં, નીચે પ્રમાણે સવાલો પુછી શકાએ. જુઓ કલમ ૧૪૮.

“જ્યારે કોઈ સાહેબની ઉલટ તપાસણી લેવામાં આવે, ત્યારે આ આક્ટમાં ઉપર બાંધ કરી ગયા પ્રમાણુના સવાલોની સાથે, જે સવાલોમાંથી નીચે લખેલી આજનોનો ખુલાસો થાએ, તેવા સવાલો પણ તેને પુછી શકાય છે.

૧. સાહેબ મજકુર સાચું જોલે છે કે નહીં, તેની પરિક્ષા લેવા આજત.

૨. તે કાણુ છે, તથા તેની સંસારમાં કેવી સ્થિતિ છે, અથવા,

૩. તેની ચાલ ચલગતને હાનિ લગાડી તેના ઉપરનો ભરોસો નગજો પાડવા આજત; આવા સવાલોના જવાબ ઉપરથી પ્રત્યક્ષ કિંવા પરંપરા સંબંધે સાહેબ મજકુર ચુંદામાં આવે એવું થતું હોએ, અથવા જવાબ મજકુર તેને દ્રવ્ય દંડને કિંવા કાયદો તોડવાની ચુંદેશીને પાત્ર કરતો હોએ, અથવા તે ઉપરથી પ્રત્યક્ષ કિંવા પરંપરા સંબંધે તે દ્રવ્ય દંડને કિંવા કાયદો તોડવાની ચુંદેશીને પાત્ર થાય, એવું થતું હોએ, તોપણ સવાલ મજકુર પુછી શકાએ છે.”

સાહેબના ભરોસા ઉપર હોય આજવા વિશે કાયદો.

હવે સાહેબ ઉપરના ભરોસા ઉપર હોય આજવા સાથે કાયદો શું કરેલાવે છે, તે કલમ ૧૫૫ માં છે, ને તે ઉપરની કલમ સાથે વાંચવી જોઈએ. સામી પક્ષ-

વાળા, અથવા દોરડની પરવાનગીથી, જે પક્ષે તેને ખોલાવ્યો હોય, તે પુછી શકે. અને ચાર રીતે દોષ લાવી શકાય છે, તે રીતો--

* * * * *

“(૧) જે શખ્સો એવી સાહેલી આપે કે સાહેદ મજકુરને હમે પીછાનીએ છીએ, તે ઉપરથી હમે તેને ભડંસાને પાત્ર માનતા નથી. તેવા શખ્સોના પુરાવાથી,

(૨) પૂરાવો આપવાને સાહેદ મજકુરને રશ્વત આપવામાં આવી છે, અથવા આપવા માંડેલું, તે કબુલ કરવામાં આવ્યું છે, અથવા તેને હર કાંઈ બીજી અયોગ્ય લાલચ મળી છે, એવું સાબીત કર્યાથી,

(૩) સાહેદ મજકુરની સાહેલીના જે ભાગ વિરૂદ્ધ પૂરાવો આપી શકાતો હોય, તે ભાગ, પેશ્તર તેની કહેલી અથવા લખેલી હકીગતથી વિરૂદ્ધ છે, એવું સાબીત કર્યાથી,

(૪) જ્યારે કોઈ શખ્સના ઉપર બળાત્કાર સંબોગ કર્યાને માટે, અથવા બળાત્કારે સ્ત્રી ગમન કરવાની કોશીસને માટે, ફાજદારી મુકરદમો ચાલતો હોય ત્યારે ફરીઆદ કરનાર ચોરત બહુ કરીને બદલાવ લની છે, એવો પૂરાવો આપી શકાય છે.”

* * * * *

કોઈ સાક્ષીએ આગળ આ પેલી જુવાની વિશે.

પણી તેને સાહેદે આગળ કાંઈ આપેલ જુવાની જે લખી લેવામાં આવેલી હોય, અથવા લેખી જુવાની આપી હોય અને તે બાબતને લગતી હોય, તે વિગેરે વિશે પણ ઉલ્લેખ તપાસણીમાં તેને સવાલો પુછાશે. તે લખાણ તેને દેખાડવાની જરૂર નથી. પણ તેને જે જુકો પાડવાનો હોય, તો અવશ્ય તેટલો ભાગ તેને દેખાડવો જોઈએ.

(જુઓ કલમ ૧૪૫).—એજ કલમ સાથે કલમ ૧૫૭ વાંચો.

(૧૦૫)

યાદદાસ્ત તાજ કરવા
આપત.

હવે યાદદાસ્ત તાજ કરવા આપત કલમ ૧૫૯ છે. સાક્ષી આપતી વખતે કોઈ પણ સાક્ષી પોતાની યાદદાસ્ત ક્યારે તાજ કરી શકે, તે વિશે એ કલમ બરાબર વાંચવી જોઈએ. એ કલમ પોલીસને ઘણીજ જરૂરી છે. કી. પ્રો. કોડના વિષયમાં, આ ચોપડીમાં આ કલમ વિશે કેટલીક હકીગત આપેલી છે તે જોવી જોઈએ; અને એટલું યાદ રાખવાનું છે કે, એવી રીતે યાદદાસ્ત તાજ કરવાને સાર જે કાગળો તે સાક્ષી જોએ, તે વિરુદ્ધ પારટી માંગે, તો જોવા આપવાનું જોઈએ. અને તે ઉપર ઉલટ તપાસ પણ થઈ શકે છે. જુઓ કલમ ૧૬૨. આ શિવાએ, પૂરાવાના આકટમાં ઘણી હકીગત જાણવા જેવી છે, તે વિશે કાયદો જોવો જોઈએ.

પરચુરણ બાબતો.

પ્રકરણ ૯ મું.

જાહેરી સળ બાબત.

હિંદુસ્થાનના ફોજદારી કાયદાની કલમ ૭૫ માં “જાહેરી સળ” વિશે હકીગત આપેલી છે, તે જાણવા જેવી છે. એ કાયદાના પ્રકરણ ૧૨ અગર ૧૭ પ્રમાણે તો કોઈ ગુંહો જેને સાર ત્રણ વરસ અગર જાહેરી સળ કાયદામાં ફરમાવી હોએ, તેવા ગુંહાની સામીતી કોઈ માણસ ઉપર એક વાર થઈ હોએ, ને ફરીથી તેજ પ્રકરણો પૈકીના, કોઈ ત્રણ વરસ અગર જાહેરી સળ થઈ શકે, એવા ગુંહાનો ગુંહાગાર હરે, તો દરેક તેવા પાછા કરેલા ગુંહા બદલ તે સખસ, જાહેરી સુધી કાળા

(૧૦૬)

પાણીની, અગર દસ વરસ સુધીની ટીપ થવાને લા-
યક થશે.

નોટ—પ્રકરણ બાર, એટલે, સીકા તથા સ-
રકારી સ્ટાંપ સંબંધી ગુન્દાઓ.

પ્રકરણ સત્તર, એટલે મિલકત વિરુદ્ધ ગુન્દાઓ.

આ કલમનો અર્થ એવો છે કે, કિપર બતાવેલ પ્ર-
માણે કોઈ ગુન્દાના ગુન્દેગાર હરીને સગ્ન થઇ હોય, અ-
ને તેજ પ્રકરણ પૈકાનો કોઇ ગુન્દો તેને સાર કિ-
પર બતાવ્યા પ્રમાણે શિક્ષા કરાવવી હોય, તેવા ગુ-
ન્દાનો ગુન્દેગાર હરે, તો કલમ ૭૫ પ્રમાણે બંદે
સગ્ન થઇ શકે છે. ફક્ત ગુન્દાની કાશીસ કરી હોય,
તો આ કલમ લાગુ નથી. જુઓ ઈ. લા. રી. કલકતા
સીરીઝ. વાલ્યુમ ૧૪ પાનું ૩૫૭. ક્રીન એમપ્રેસ, વિ-
રુદ્ધ—શ્રીચરણ બહરીનો કેસ.

કાયદો કિપર પ્રમાણે છે, પણ તેને ઉપયોગ સંભાળ-
થી કરવાનો છે. એકવાર ચોરી બદલ શિક્ષા થાય, ને
ફરીથી ચોરી સારજ ગુન્દેગાર હરે, તેટલાજ ઉપરથી
તેને આ કલમ પ્રમાણે સગ્ન કરાવવી વ્યાજબી નથી.
તેને થએલી સગ્ન પ્રથમ જુજ હોય, તો બીજી વાર
તેને બંદે સગ્ન તેજ કલમ પ્રમાણે થઇ શકતી હોય,
તો થવી જોઈએ. પણ સગ્ન એકવાર સાધારણ
સખ્ત થઈ છતાં પણ તે તેનેજ રહ્યો, ગુન્દો ક્યો
બંદો છે, ને વારંવાર ગુન્દો કરે છે, એમ જણાય,
તો હકીગત ઉપર એકંદર વિચાર કરી આ કલમ પ્રમા-
ણે સગ્ન કરાવવા તબીબ થવી જોઈએ. મતલબ હ-
રેક કામમાં તેમ ન થઈ શકે.

આગલી સગ્નનો પૂરાવો કેટલો ને કેવો આપવો,
તે વિશે આ નીચે હકીગત આપી છે, તે વાંચવાથી
જણાશે. પણ એટલું જણવું જોઈએ કે, કોઇ શખ્સને
કલમ ૭૫ પ્રમાણે બંદે શિક્ષા કરવાની હોય, ત્યારે

તે વિશે જરૂરી પૂરાવો આપેથી જે ગુન્હાનો ચારજ હોય, તેની સાબીતી થએથી, તે પછી, કલમ ૭૫ પ્રમાણે શિક્ષા થવા જુદો ચારજ મુકવાની જરૂર છે.

આગલી સજાનો ઠરાવ,
કેમ સાબીત કરવો.

હવે તો હોમતદારને આગળ જે સમ્મ થઈ હોય તે કેમ સાબીત કરાએ, તે વિશે નંબુનું નોંધએ. ફી-પ્રો-કાઉની કલમ-૫૧૧માં આ હકીકત નીચે પ્રમાણે છે:-

“આ કાયદા પ્રમાણે કોઈપણ ચોક્કસી ઇનસાફ અથવા ખીજી કામ ચાલે તેમાં, અગાઉ ગુન્હો સાબીત થવાનો અથવા ના સાબીત થવાનો ઠરાવ કોઈપણ ચાલુ કાયદામાં ઠરાવેલી ખીજી કોઈ પણ રીત શિવાએ વળી હેઠળ લખેલી રીતે સાબીત કરવાનો અધીકાર છે, એટલે,-

(અ) જે કોર્ટમાં સદરહુ ગુન્હો સાબીત થયાનો અથવા નાસાબીત થયાનો ઠરાવ થયો હોય તે કોર્ટના દફતર જે અમલદારના હવાલામાં હોય તે અમલદારે જે ઇન્ટેખાગ ખાતર પોતાની સહી કરીને દાખલો આપ્યો હોય કે એ ઇન્ટેખાગ શિક્ષાના હુકમની અથવા ખીજા હુકમની નકલ છે તે ઇન્ટેખાગથી ; અથવા

(બ) ગુન્હો સાબીત થયાનો ઠરાવ થયો હોય તો, જે તુરંગમાં શિક્ષા અથવા તેનો કોઈ પણ ભાગ અમલમાં આણ્યો હતો તે તુરંગ જે અમલદારના હવાલામાં હોય તે અમલદારની સહીવાળા દાખલાથી, અથવા કેદ કરવાના જે વારંટ પ્રમાણે શિક્ષા ભોગવવામાં આવી હતી તે વારંટ રજુ કર્યાથી ;

અને આમાંના દરેક પ્રસંગે, જે શખ્સની ઉપર સદરહુ પ્રમાણે ગુન્હો સાબીત થયાનો અથવા ના સાબીત થયાનો ઠરાવ થયો હોય તે શખ્સ આજ તો હોમતવાળો શખ્સ છે એવો પૂરાવો આપ્યાથી.”

જદે સમજાતી.

ઉપર પ્રમાણે કાયદો છે તેથી જણાશે કે એ પ્રકારે

પૂરાવો કરવાની જરૂર છે. દફતર ઉપરથી નકલ, અથવા અસલ વારંટ રજુ થએથી, તેમજ તોહોમ-તદારની “આઇડેન્ટીટી”—એટલે એ તોહોમતદાર પ્રથમ સળ્લ બોગવી આવેલો તેજ,—એવી સાબિતી થએથી, પ્રથમની સળ્લનો પૂરાવો થયો ગણાએ. દફતર ઉપરથી સહી સાથે દાખલો લાવવો સહેલો છે, પણ ખીજી જે બાબત બતાવી છે, તેમાં જેલર, અથવા વારડર અથવા જેલના કોઇ મુકરદમ, જેણે તેને સળ્લ બોગવતાં જોયો હોએ, ને નામદારથી તથા એહેરાથી ઓળખતો હોય, તેની કસમ ઉપર જુવાની લેવી જોઈએ.

પ્રથમ સળ્લનો ઠરાવ શા સાડ સાબીત થાએ છે—ઈ. પી. કોડની કલમ ૭૫ પ્રમાણે જદે શિક્ષા આપવા સાડ કે તે હેતુ ન હોએ, તોપણ પૂરાવો આપાએ.

હવે પ્રથમ સળ્લનો ઠરાવ થયો હોએ તો, હી. ફો. કાયદાની કલમ ૭૫ પ્રમાણે જદે શિક્ષા થવા સારજ એ બાબતનો પૂરાવો આપવામાં આવે છે એમ નથી.

પૂરાવાના કાયદાની કલમ ૫૪ પ્રમાણે હરકોઇ ફોજદારી કામમાં પેસ્તર થએલી સળ્લનો પૂરાવો ગ્રાહ્ય છે. એ તો કાયદોજ છે. ને તે ઉપર બતાવેલું છે. એટલે કે હરકોઇ કામમાં પેસ્તર સળ્લ થઈ હોએ, તો તે બદલ પૂરાવો આપી શકાએ છે. હિંદસ્થાનના ફોજદારી કાયદાની કલમ ૭૫માં જે જદે શિક્ષાની હકીકત બતાવેલી છે, તે જુદીજ વાત છે તે વિશે જે હકીકત ઉપર આવેલી છે, તેથી જણાશે કે તે કલમ તો ફક્ત અમુક જાતના ગુનાનેજ લાગુ છે. પણ પૂરાવાના કાયદાની કલમ ૫૪નો હેતુ એવો છે કે હરકોઇ ફોજદારી કામમાં, પેસ્તર સળ્લ થયાનો દાખલો આપી શકાએ છે.

આ વિશે નામદાર કલકત્તા હાઇ કોર્ટમાં એક વખત સવાલ ઉઠવાથી કાયદાનો અર્થ નક્કી કરવા સાડ એ સવાલ, કુલ બેંચ આગળ રજુ થયો હતો. અને તે કામમાં એવું ઈયું હતું કે,—પેસ્તર થએલી સળ્લ-

ના દાખલાઓ હરેક કામમાં પૂરાવામાં લઇ શકાય છે. એ કેસમાં જે હરાવ નામદાર કારટે કર્યો છે, તે તે ધણોજ વાંચવા જેવો છે ને તેમાં ઇંગ્લેંશ કાયદાનો મુકાબલો છે, તથા તે ઉપરાંત એ બાબતને લગતી બુદ્ધા બુદ્ધા કાયદાની ક્ષમો પણ તપાસી જેવામાં આવેલી છે, તથા તે ઉપર થયેલી ટીકા વાંચવા જેવી છે. બુઓ, ઇ. લા. રીપોર્ટ. કલકત્તા સીરીઝ, વોલ્યુમ ૧૪ મું-પાનું ૭૨૧. કવીન એમપ્રેસ-વિરુદ્ધ-કારતીક ચંદર-દાસનો કેસ.

કેસ ચાલતાં પહેલાં અને તોહોમતદારની ગેરહાજરીમાં સાક્ષીની જુબાની લખી લેવા બાબત.

સામાન્ય નિયમ એવો છે કે હરેક ફોનદારી* કેસમાં, જે સાક્ષીઓની જુબાની લેવામાં આવે, તે પ્રતિજ્ઞા ઉપર, અને તોહોમતદારની હાજરીમાંજ હંમેશા લેવાવી જોઈએ. મતલબ કે તોહોમતદારે તે સાંભળેલી હોવી જોઈએ, તથા તેને “ક્રાસ” એટલે આડા સવાલ પુછવાનો હક આપેલો હોવો જોઈએ.

પણ કેટલીક વાર એમ જરૂર પડે છે કે, તોહોમતવાળાની ગેરહાજરીમાં તેવી જુબાનીઓ લખી લેવામાં આવે છે. કોઇ કેસમાં પોલીસ અમલદારને એમ માનવાનું વ્યાજબી કારણ હોય કે અમુક સાક્ષીદારે પછીથી ફરી જશે,—પછી તે તોહોમતદાર સાથે સગપણના સંબંધથી,—કે દોસ્તી અગર બીજા સંબંધથી,—અગર હર કોઈ કારણથી ફરી જશે,—એમ જણાયે તો,—તોહોમતદારને માજિસ્ટ્રેટની કોર્ટમાં ચોકશી સાફ નહીં મોકલ્યો હોય, તે છતાં વ્યાજબી કારણ બતાવી, તેવા સાક્ષીઓની જુબાની તોહોમતદારની ગેરહાજરીમાં લેવાડવાને તે મૂખત્યાર છે. ખેશક, માજિસ્ટ્રેટ આગળ રીતસર ચોકશી તોહોમતદારની હાજરીમાં શરૂ થાય, ત્યારે તેવા સાક્ષીઓની જુબાની ફરીથી લેવાય છે. આ પ્રમાણે એટલે, તોહોમતદારની ગેરહાજરીમાં જુબાની લખી લેવાનો આધાર કી. પ્રો. કોર્ટની

કલમ ૧૬૪નો છે તે કમુક્ત,—તેમજ જુગ્યાની,—બેહુને લાગુ છે.

તેમજ કી. પ્રો. ક્રાઉની કલમ ૫૧૨ માં ફરમાવ્યા પ્રમાણે, તોહોમતદાર નાશી ગયો છે, અને તુરતમાં મળી આવે એવા સંભવ નથી એમ સાબીત થયેલી, તે ગુન્હાનો ધનસાફ જે કારટ કરી શકે, તે અગત્યે ગુન્હા સાફ કરી શકે, તે માજીસ્ટ્રેટ સાક્ષીઓની જુગ્યાનીઓ, તોહોમતદારની ગેરહાજરીમાં લખી લેવા સુખત્યાર છે. અને જ્યારે તોહોમતદાર પકડાય ને કારટમાં રજુ થાએ, ત્યારે, જે પ્રથમ જેણે સાક્ષી આપી હોએ, તે મરી ગયો હોએ, અગર ઘણાં ખર્ચ દીધ, તથા અઘવડ વગર કારટમાં ન આવડી શકાએ, એમ હોએ, તો તેણે આપેલી પ્રથમની જુગ્યાની પૂરાવામાં તોહોમતદાર વિરૂધ્ધ દાખલ થઈ શકે.

ફોજદારી દંડ વસુલ બા-
બત.

જ્યારે ક્રાઇ ફોજદારી કાગમાં ગુન્હો સાબીત થઇને દંડની સજા થાએ છે, ત્યારે તે કેવી રીતે વસુલ કરવો, એ વિગેરે સાફ કી-પ્રો-ક્રાઉની કલમ-૩૮૫-૩૮૬-૩૮૭ ૩૮૮-તથા ૩૮૯ જુઓ. તેમજ, એનાજ સંબંધમાં ઈ-પી-ક્રાઉની. કલમ ૭૦ બેવા જેવી છે. તે ઘણી અગત્યની કલમ હોવાથી આ નીચે આપી છે:—

“દંડ અથવા તેનો જેટલો ભાગ આપવાનો આકરી રહે તેટલો ભાગ, શિક્ષાનો હુકમ થયા પછી છ વર્ષ સુધીમાં ક્રાઇપણ વખતે, વસુલ થઇ શકે અને અગર તે શિક્ષાના હુકમ મુજબ ગુન્હેગાર છ વર્ષ કરતાં વધારે મુદતની કેદને લાયક હોએ, તો તે મુદત પૂરી થતાં પહેલાં ક્રાઇ પણ વખતે વસુલ થઈ શકે; અને ગુન્હેગારના મોતથી, જે મિલકત, તેહનું મરણ થયા પછી તેહના કરજને સાફ કાયદા પ્રમાણે જવાબદાર હોએ, તે મિલકત તે દંડની જવાબદારીમાંથી છુટતી નથી.”

એટલું યાદ રાખવાનું છે કે, એવો કાંઈ દંડ વસુલ

થાએ, અથવા દાંડ પૈકી કોઈ ભાગ વસુલ થાએ, કે તે પાળતની ખર્ચ જે તુરંગમાં તે દેદી હોએ, તેના ઉપરી અમલદારને, તુરતા તુરત આપવી જોઈએ કે, દાંડની જે રકમ આપી હોએ, તેના પ્રમાણમાં, તે બદલની ભોગવવાની સજ્જમાં કાયદેસર ઘટાડો થઈ શકે, અને વખતસર રજીસ્ટરમાં દાખલો રહી શકે,

ફટકાની શિક્ષા વિશે.

કી. પ્રો. ફોટની કલમ ૩૯૧માં એમ બતાવ્યું છે કે જ્યારે ફોર્મ પોલોમન્ટદાર ઉપર ફટકાની શિક્ષા, કે-દની શિક્ષા ઉપરાંત દરાવી હોએ, અને તે ઉપર અપીલ થઈ શકતી હોએ, તો જે દીવસે સજ્જનો દરાવ થયા હોએ, તે દીવસથી પંદર દીવસ સુધી, ફટકાની શિક્ષાનો અમલ થાએ નહીં-અથવા તે વખતના દરમ્યાનમાં જો અપીલ થઈ હોએ તો, તે અપીલ ફોરટથી તે સજ્જ મંજુર થયા વગર, અમલ ન કરવો જોઈએ. વળી એ ફટકાની શિક્ષા, જેલના અમલદારની સમક્ષ અમલમાં આણવી જોઈએ. પણ ફોર્મ જ-૩૦૪, અગર માજીસ્ટ્રેટ પોતાની હાજરીમાં પણ તે સજ્જનો અમલ કરાવી શકે.

કલમ ૩૯૨ માં એ ફટકાની સજ્જનો અમલ કરવાની શું રીત છે, તે બતાવી છે, તે જાણવા જોગ છે.

કલમ ૩૯૩માં દરમાવ્યું છે કે, ફટકાની શિક્ષા કકડે કકડે થઈ શકે નહીં, અને કોને ફટકાની શિક્ષા થઈ ન શકે, તે બતાવ્યું છે.

(અ) જોરતો.

(બ) દેહાંત શિક્ષા, કાળા પાણી, જન્મ દીપ, અથવા પાંચ વરસથી નહે કેદની શિક્ષાનો દરાવ, જે ગુન્હેગાર ઉપર થયો હોએ, તેઓ,

(ક) જે મરદની ઉંમર વરસ ૪૫ થી નહે હોએ,

જો રીતે ઉપર બતાવેલ, અ, બ, ક વાળાઓના ઉપર ફટકાની શિક્ષાનો દરાવ થઈ શકતો નથી.

તેમજ કલમ ૩૯૪માં બતાવ્યું છે કે, વૈદકી કોષ અમલદાર જે ત્યાં હાજર હોએ, તે, અગર તેવો વૈદકી અમલદાર હાજર ન હોએ, તો જે માછરૂંટ અથવા અમલદાર ત્યાં હાજર હોએ, તે તોહોમતદારની સ્થિતિ એટલી તંદૂરસ્ત છે કે એવી સગ્ન તેના ઉપર અમલમાં લાવવામાં અડચણ નથી, એમ ખાતરી કરી આપે, તોજ ફટકાની સગ્નનો અમલ શરૂ થાએ, નહીં તો નહીં.

ફટકાની શિક્ષા શરૂ કર્યા પછી, અને ઘોડાક ફટકા માંધા પછી ઉપર પ્રમાણેનો વૈદકી અમલદાર અગર માછરૂંટ અગર જે અમલદાર હાજર હોએ, તેને એમ લાગે કે હવે ફટકાની શિક્ષાનો પુરેપુરો અમલ થવા જેવી તોહોમતદારની તંદૂરસ્તી નથી, તો બાકી રહેલી ફટકાની સગ્નનો અમલ બંધ થયો જોઇએ, ને તેનો અમલ પાછળથી ફરીથી થઇ શકતો નથી.

જાહે ખુલાસા સાર કી. પ્રો. કોડની કલમ ૩૯૫, ૩૯૬, ૩૯૭, ૩૯૮, ૩૯૯ તથા ૪૦૦ જુઓ.

એ બાબત આ ચોપડીમાં જાહે લખાણ કરવામાં આવેલું નથી. વળી આના સંબંધમાં ફટકા બાબતનો કાયદો પણ જરૂર જોવો જોઇએ.

નોટ—કેદીઓ કેદમાં સગ્ન ભોગવતા હોએ, સારે કોષ કામમાં તેઓની સાક્ષી લેવાની હોએ, ત્યારે,—તથા ડીસટ્રીક્ટ માછરૂંટો વિગેરેનો, જાહેરનામાં કાઢાડવા બાબતના અખત્યારની બાબત,—એ વિગેરે સાર આ ચોપડીનું પ્રકરણ ૧૦ મું જુઓ.

પરચુરણ આકટો.

પ્રકરણ ૧૦ મું.

ડીસટ્રીક્ટ પોલીસ આ-
કટ.

ડીસટ્રીક્ટ પોલીસ આકટની કલમ ૧૦માં ફરમાવ્યું છે કે સામાન્ય રીતે રાજનામું આપેલું હોય તો ક્રમમાં ક્રમ એ માસની મુદતની નોટીશ પ્રથમથીજ પોતાના ઉપરી અમલદારને આપવી જોઈએ. તેમજ, પોલીસ હાથીસરે, પોતાની નોકરીના કામ શિવાય, ખીન્નાં કામમાં રોકાવું ન જોઈએ. જુઓ કલમ ૧૧.

“પ્યુનીટીવ પોલીસ” ના સંબંધમાં કલમ ૧૬ જોવા જેવી છે.

દરેક પોલીસ અમલદારને હંમેશા નોકરી ઉપરજ સમવાનો છે. જુઓ કલમ ૨૦.

વળી કલમ ૨૪માં જતાવ્યું છે કે બિન વારસી મિલકતનો કબજો લેવાની પોલીસની ફરજ છે.

ડીસટ્રીક્ટ પોલીસ સુપરીન્ટેન્ડન્ટ તથા આસીસ્ટન્ટ ડીસટ્રીક્ટ પોલીસ સુપરીન્ટેન્ડન્ટને કલમ ૨૭ ને આધારે એવો અખત્યાર છે કે, જરૂર પડે ત્યારે જાહેર રસ્તા ઉપર અથવા જાહેર મોહોલ્લા અથવા ગલીઓમાં વરઘોડા તથા ટોળીઓએ કેમ જવું, કયે રસ્તે જવું, અને કયે વખતે જવું આવવું, તે વિશે હુકમ કરી શકે, તેમજ કાંઈ ક્રીયા અગર ઉત્સવ ટાંકણે, વાજાંત્ર વગાડવા સંબંધી પણ હુકમ કાઢાડી શકે.

વળી જાહેર રસ્તા ઉપર, મોહોલ્લા તથા ગલીઓમાં, ન્હાવાની, ધોવાની, ઉતરવાની, અને લોકા જાહેર

રમાં મળતા હોએ ત્યાં, પૂજ કરવાની જગાની પડો-
શમાં, પૂજની ક્રીયા ચાલતા દરમ્યાનમાં બદોબસ્ત
રાખવાનો,—તેમજ સરીઆમ રસ્તે, તથા સરીઆમ
મેહોલ્લા તથા ગલીઓમાં તથા ન્હાવા ભાવાની, તથા
ઉતરવાની જગાએ હરકત નહીં નડે, તેવો બદોબસ્ત
કરવાનો,—તેમજ જાહેર હોડીઓમાં બીચડા બીચડ ન
થાએ, તેવો બદોબસ્ત રાખવાનો,—પોલીસને કલમ ૨૮
પ્રમાણે અપ્પત્યાર છે.

વળી કલમ ૩૧ને આધારે તે કલમ જ્યાં લાગુ કરી
હોએ ત્યાં, પોલીસ પોતાના દેખતાં નીચે લખેલ રીતે
ગુન્હો કરનારને વગર વારંટે પકડી શકે છે:—

૧. જનવરને નિર્દયપણેથી મારે અથવા તેનો ખો-
ટો ઉપયોગ કરે અથવા દૂખ દે, તો.

૨. ડીસટ્રીક્ટ માજિસ્ટ્રેટે પ્રત્યક્ષ કાયદે સર જાહેર-
નામું ચોરથું હોએ તે છતાં જાહેર કુવો, તળાવ,
ઝાંઝ, અથવા પાણીની જગામાં, નાહી અગર ધોઈને
બિગાડ કરે, અને તેથી જે કારણસર તે રાખેલ હોએ,
તે સારૂ ઝોણું લાયક થાએ,—તો.

નોટ—નોટીસ, ડીસટ્રીક્ટની ભાષામાં, પાસે-
જ, ખુલ્લી જગામાં જાહેર વાંચી શકાએ, તેમ
જોઈએ.

૩. કોઈ રસ્તા ઉપર અથવા જાહેર ગલીમાં, ઉ-
દ્ધતાઈથી અથવા જોસથી ઘોડો અગર જનવર ઉપર
ખેસીને ચલાવે, અગર હાંકે, કેળવે, પગોટે અથવા
અસલામતી ભરેલી રીતે રાખે,—અથવા, ખસેડવાનો
હુકમ મળ્યા છતાં, વાહન અગર ઢોર જાહેર વખત ઉ-
પર રાખે,—અથવા, અંધારી રાતે, બરાબર ખત્તી વગ-
ર વાહન હાંકે,—અથવા, વેચવા અગર ખીજે કારણસર
ખીન અપ્પત્યારે માલ મુકે,—અથવા, નિમેલી જગા શિ-
વાએ ખીજ જગામાં, કાંઈ મેલ, ગંદકી, કચરો મુકે,

અથવા સરીઆમ રસ્તાની ૫૦ શીટની અંદર માછ-
રેટની, મ્યુનીસીપલ કમીશનરની, અથવા પોલીસ અ-
મલદારની પરવાનગી શિવાએ, અગ્નીશસ્ત્ર, -અથવા
આતસખાજી છોડે તો, -અથવા સરીઆમ રસ્તા, મો-
હોલા, અથવા ગલી ઉપર, અથવા નજીક, અથવા ત્યાં-
થી દેખાએ તેમ, -જનનરને કતલ કરે, અથવા કાંઈ
ચામડું સાફ કરે, અથવા જાણી પુછને અને બીજાં રી-
તે પોતાનું શરીર દેખાડે, અથવા પૈસા કાઢાડવા ખા-
તર સુગ આવે એવી ખોડ અમર રોગ દેખાડે, -અ-
થવા બિમાડ કરે, -અથવા કેફથા તોફાન કરે, ધાંધલ
મચાવે, અથવા પોતાની સંભાળ લઈ ન શકે તેમ
હોએ તો, -

તેવી રીતે ગુન્હો કરનાર હરકોઈને પકડવા પોલીસ
મુખત્યાર છે. તેમજ વળી, કલમ ૩૨, ૩૩, ૩૪, ૩૫,
૩૬, ૩૭, ૩૮, ૩૯, પણ જાણવા જેવી છે.

નીચેના પોલીસ આકટ.
પોલીસ પટેલની ફરજ.

હવે, પોલીસ પટેલની શું ફરજ છે, તેમજ તેના શું
અખત્યાર છે, તે જાણવું જોઈએ. વીલેજ પોલીસ
પટેલની મુખ્યત્વે કરીને નીચે પ્રમાણે ફરજ છે:—

૧ પોતાના ગામમાં થતા ગુન્હા અટકાવવા, લો-
કોની તદ્દરસ્તી સાચવવાની તજવીજ કરવી, પોલીસ
અમલદારને મદદ કરવી, ગુન્હા સંબંધી ખબર પો-
લીસ અમલદારને આપવી, સુલેહ સંબંધી ખબરો
આપવી, ગુન્હેગારને પકડી ધનસાફે પોહોંચાડવા ત-
જવીજ કરવી વિગેરે. જાદે માટે જુઓ કલમ ૬૬.

પોલીસ પટેલને સજ્જ થવા
વિશે.

કલમ ૬૮માં બતાવ્યું છે કે, -પોલીસ પટેલ નોકરી-
માં કસર કરે તો, ફર્સ્ટ ક્લાસ માછરેટના હુકમથી
ધણામાં ધણો તેની વાર્ષિક ઉપજનો કે ભાગ સુધી
દંડ થઈ શકે. પણ તેને સસપેંડ કરવાની અગર જા-
દે સજ્જ કરવાની બાબતમાં એ કલમનો પાછળનો
ભાગ જુઓ.

અફરમાન મોત વિષેમાં
પોલીસ પટેલે પંચાતના-
નું કરવા બાબત.

પોતાની હદમાં કોઇ અસ્વભાવિક અથવા અફરમા-
ત મોત યાએ, તો,—અથવા કાંઈ મુઠ્ઠું હાથ આવે,
તો પોલીસ પટેલે તુરત પંચાત ભરવી અને તે ગા-
મના અથવા નજીકના બે અગર જાહે આપદ્ધાર મા-
ણસો ભેગ કરવા, અને તે બધાએ મળીને મોતનું
કારણ, તથા તેને લગતી હકીગત શોધી કાઢાડવી; અ-
ને તેનો વિગતવાર લેખી રીપોર્ટ કરવો, અને જે પોલીસ
સ્ટેશનની હદમાં તે જગા હોએ, ત્યાંના પોલીસ અ-
મલદાર તરફ પોલીસ પટેલે તે મોકલી આપવો.

પંચાતનામું કરતાં અગર એમ માનવાનું કારણ જણા-
એ, કે મોત ગેરકાયદે થયું છે, તો જે ડીસ્ટ્રીક્ટ પો-
લીસ સ્ટેશનની હદમાં પોતાનું ગામ હોએ, તેના અ-
મલદારને તુરત તુરત ખબર મોકલે, અને રસ્તે સડી
જાય તેવી ધાસ્તી જોન રહેતી હોએ, તો પોલીસ પટેલે, તે
મુઠ્ઠું નજીકના સીવીલ સરજન તરફ, અગર નામદાર
સરકારે તે સાફ નીમેલા ખીજા કોઈ વૈદ્યકી અમલદાર
તરફ મોકલવું. પણ તેવી ધાસ્તી વગર મોકલી ન
શકાએ તેમ હોએ તો પણ, તે અમલદારની, અગર
તેના મોકલેલા કોઈ તેના તાબાના માણસની, અથવા
કોઈ માજીસ્ટ્રેટની પરવાનગી વગર, તે મુઠ્ઠું બાળવા
અગર દાટવા પોલીસે નહીં દેવું જોઈએ.

ખીનવારસી મલની બાબ
તમાં પોલીસ પટેલને અ-
ખતાર.

વળી ખીનવારસી મિલકત પોતાના ગામમાં હોએ,
તેના કબજે લેવા પોલીસ પટેલની ફરજ છે અને તે
વિશે જેના તાબામાં પોતે હોએ તે માજીસ્ટ્રેટને તુરત
ખબર આપવી જોઈએ. જાહે માટે જુઓ કલમ ૧૯.
વળી કલમ ૧૨, ૧૩, ૧૪, તથા ૧૬ પણ જોવા જેવી છે.

એક્સટ્રાડીશન આક્ટ.

કેદી સોંપવા બાબત તથા પરરાજ્યમાંથી લેવા બા-
બતમાં સને ૧૮૭૯ નો આક્ટ ૨૧ મો જાણવા જોગ છે.

કથા કથા ગુન્હા માટે એ-
ક્સટ્રાડીશન માંગી શ-
કાય છે.

હિંદુસ્થાનના ફોજદારી કાયદાની નીચે લખેલી કલમો
પ્રમાણેના ગુન્હામાં “એક્સટ્રાડીશન” માંગી શકાય છે:—

“૨૦૬ કી, ૨૦૮ મી અને ૨૨૪ મી કલમ; ૨૩૦ મી કલમના આરંભથી તે ૨૬૩મી કલમની આખર સુધીની સઘળી કલમો; અને ૨૯૯મી કલમના આરંભથી તે ૩૦૪થી કલમની આખર સુધીની સઘળી કલમો; અને ૩૦૭મી, ૩૧૦ મી અને ૩૧૧મી કલમ; અને ૩૧૨મી કલમના આરંભથી તે ૩૧૭ કલમની આખર સુધીની સઘળી કલમો; અને ૩૨૩મી કલમના આરંભથી તે ૩૩૩ કલમની આખર સુધીની સઘળી કલમો; અને ૩૪૭મી અને ૩૪૮મી કલમ; અને ૩૬૦ મી કલમના આરંભથી તે ૩૭૩મી કલમની આખર સુધીની સઘળી કલમો; અને ૩૭૫ મી કલમના આરંભથી તે ૩૭૭મી કલમની આખર સુધીની સઘળી કલમો; અને ૩૭૮મી કલમના આરંભથી તે ૪૧૪મી કલમની આખર સુધીની સઘળી કલમો; અને ૪૩૫ મી કલમના આરંભથી તે ૪૪૦મી કલમની આખર સુધીની સઘળી કલમો; અને ૪૪૩મી કલમના આરંભથી તે ૪૪૬મી કલમની આખર સુધીની સઘળી કલમો; અને ૪૬૪મી કલમના આરંભથી તે ૪૬૮મી કલમની આખર સુધીની સઘળી કલમો; અને ૪૭૧ મી કલમના આરંભથી તે ૪૭૭મી કલમની આખર સુધીની સઘળી કલમો.”

જુગારનો આકેટ.

જુગારની બાબતમાં સને ૧૮૮૭નો મુંબઇનો આકેટ ૪ થો વાંચવો જોઇએ. આ વિશે જાહેર હકીગત વિસ્તારથી કે જા ભાગમાં આપવામાં આવશે. હિંચા ફક્ત અવશ્ય જાણવા જેવી હકીગત આપી છે.

જુગારનો અખાડો રાખવા બાબત.

જુગારનો અખાડો રાખવાની બાબતમાં તે કાયદાની કલમ ૪ થી અવશ્ય વાંચવા જેવી છે. તે નીચે પ્રમાણે છે:—

“(અ) કોઇ પણ ધરનો અથવા ગોરડીનો અથવા જગાનો ધણી, અથવા તેનો વહીવટ કરનારો, અ-

થવા તે વાપરનારો જુગારના અખાડાના કામ સાફ
તે કાઢાડશે, અથવા રાખશે, અથવા વાપરશે તેને,

(બ) સદ્દુ પ્રકારના હર કોષ ધરનો અથવા ઓ-
રડીનો અથવા જગાનો બંધી અથવા તેનો વહીવટ
કરનારો ઉપર કહેલાં કારણ સાફ બીજા કોષ માણ-
સને તે ધર અથવા ઓરડી અથવા જગા બંધી બુ-
ઝીને અથવા બંધી બેઠને કાઢાડવા દેશે, અથવા તે-
નો વહીવટ કરવા દેશે, અથવા તે રાખવા દેશે, અ-
થવા તેનો ઉપયોગ કરવા દેશે તેને,

(ક) સદ્દુ કારણ સાફ કહાડેલાં, વહીવટમાં લીધે-
લાં, રાખેલાં અથવા ઉપયોગમાં લીધેલાં સદ્દુ પ્રકાર-
ના હર કોષ ધરમાં અથવા ઓરડીમાં અથવા જગા-
માં જુગાર કામની સંભાળ અથવા વ્યવસ્થા જે રા-
ખતો હશે અથવા તે કામ ચલાવવામાં કોષ રીતે જે
મદદ કરતો હશે તેને,

(ડ) સદ્દુ પ્રકારના હર કોષ ધરમાં અથવા ઓ-
રડીમાં અથવા જગામાં આવ જવ કરનાર માણસો
સાથે જુગાર રમવા સાફ પૈસા જે માણસ ધીરશે
અથવા પૂરા પાડશે તેને,

પાંચશે રૂપીઆ સુધીના દંડની શિક્ષા થશે, અથવા
ત્રણ મહીના સુધીની કેદની શિક્ષા થશે.”

જુગારના અખાડામાં ફોવા
બાબત.

વળી કલમ પાંચમીમાં બતાવ્યું છે કે કોષ જુમા-
ગારના અખાડામાં પાને, પાસે, અથવા જુગાર રમ-
વાના હરકોષ સાધનથી રમતો, અથવા જુગાર રમ-
તો પકડાએ, તો તેને બસેંહ રૂપીઆ સુધીના દંડની
અથવા એક મહીના સુધીની કેદની શિક્ષા થશે—અને
એવા અખાડામાં જુગાર અગર દાવ ચાલતાં દરઆ-
ન કોષ પણ પકડાશે, તે ત્યાં જુગાર રમવાજ ગયો
હતો એવું અનુમાન થશે, ને તેથી વિરુદ્ધ સાબીત ક-
રવું એ તેનું કામ છે.

(૧૧૯)

જુગારના અખાડામાં પોલીસ અમલદારને પેસ-ખાની સતા વિશે.
(કલમ ૬)

ફલાણું ધર અથવા ઝોરડી અથવા જગા જુગાર રમવા સારૂ વાપરવાનો શક છે એવી કસમ ઉપર ફરીઆદ કોઈ ફર્ટ કલાસ માજીસ્ટ્રેટ, અગર ડીસ્ટ્રીક્ટ પોલીસ સુપરીન્ટેન્ડન્ટની આગળ, અગર જેને સ્થાનિક સરકારે અખત્યાર આપેલ હોય એવા આ-સીસ્ટન્ટ પોલીસ સુપરીન્ટેન્ડન્ટ આગળ થાયે, ત્યારે તે ઉપરથી જે જાહે તપાસ અગર ચોકશી કરવી હો-એ તે કરીને, તેઓની ખાતરી થએથી, હરકોઈ પો-લીસ ઇન્સ્પેક્ટરને અથવા ચીફ કોન્સ્ટેબલને પોતાની સહીનું વારંટ આપીને, તે જગામાં રાતે દીવસે ગમે ત્યારે પેસવાનો, તથા ત્યાં જે માણસ મળે તે જુગાર ર-મતો હોયે કે નહીં, તોપણ કેદ કરી માજીસ્ટ્રેટ આ-ગળ લઈ જવાનો, ત્યાં જે ચીજ જડે તે જુગારના સાધનો છે એવો શક વ્યાજબી રીતે આવે, તે પક-ડવાનો તથા કેદ કરેલાં માણસોનો ઝાડો લેવાનો, અથવા જુગારના સાધનો શોધી કાઢાડવા ખીજ કોઈ જ-ગાનો ઝાડો લેવાનો, અખત્યાર આપી શકે. પણ ચી-ફ કોન્સ્ટેબલથી નીચા દરજ્જાના અમલદારને એવો અખત્યાર આપાયે નહીં.

જમર વારંટ પોલીસ કોને પકડી શકે છે.
(કલમ ૧૨)

રાજ્ય માર્ગમાં અથવા જાહેર જગામાં જુગાર ર-મવા બાબત, વિગેરેમાં પોલીસને વગર વારંટ પકડ-વાનો અખત્યાર છે, તે વિશે કલમ ૧૨ વાંચવી જોઈએ વળી જાહે માટે કલમ ૭, ૮, ૯ ને ૧૦ જુઓ. કેદીઓને સાક્ષી સારૂ બોલાવવા બાબત સને ૧૮૬૯ નો ૧૫ મો આક્ટ છે.

કેદીઓને સાક્ષી સારૂ જો-બાવવા બાબત.

કોઈ જેલમાં કેદ હોયે, તેવા કેદીની, કોઈ ફાજ-દારી કામ, જે તે કોરટમાં ચાલતું હોયે, તેમાં સા-ક્ષીદાર તરીકે જરૂર હોયે, અગર તોહોમતદાર તરીકે જરૂર હોયે, તો તે જેલના ઇનચાર્જ અમલદાર તરફ કાયદામાં આપેલ નમુના મુજબનો હુકમ મોકલી, તે

કેદીને મંગાવી શકાએ; પણ તેવો હુકમ કરનાર કો-
રટ પેહેલા વર્ગના માજીસ્ટ્રેટથી ઓછા દરજ્જાની ન
જોઈએ. જે હાઇ કોરટને પોતે તાબે હોએ, તે હાઇ
કોરટ જેટલી જેટલી જગાએથી અપીલ સાંભળી શકે,
તેટલી હદમાં, ગમે તે જેલ ઉપર એવો હુકમ મોકલી
શકાએ. પણ પોતાના ડીસ્ટ્રીક્ટની બહાર હોએ, તે
જે ડીસ્ટ્રીક્ટમાં તે જેલ હોએ, ત્યાંના ડીસ્ટ્રીક્ટ મા-
જીસ્ટ્રેટ મારફતે એવો હુકમ મોકલવો જોઈએ.

જાહે માટે કલમ ૭ તથા ૧૧ જેવી જોઈએ.

હથીઆરનો આકટ (સને
૧૮૭૮નો ૧૧મો.)

કાયદાએ નીચમ એવો દરાવ્યો છે કે,—પરવાનો જે-
જવ્યા વગર કોઈ માણસે હથીઆર લઇને ફરવું ન-
હીં. અને પરવાનો હોએ તો પણ તેમાં લખેલી શર-
તથી વિરૂદ્ધ ન થઈ શકે. હર કોઈ માજીસ્ટ્રેટ, અગર
પોલીસ અમલદાર અગર નામદાર સરકારે જેને જેને
અખત્યાર આપ્યો હોએ, તે શખ્સ, જિન પરવાને અ-
ગર પરવાના વિરૂદ્ધ હથીઆર લેઈ ફરનાર પાસેથી
હથીઆર લઇ લેવા મુખત્યાર છે. (કલમ ૧૩)

લાઇસન્સ એટલે પરવાના શિવાએ, અગર તેથી વિ-
રૂદ્ધ, તોપ, અગ્નીશસ્ત્ર, અથવા એમ્બ્યુનીશન વિગેરે કોઇ પ-
ણ શખ્સ પોતાના કબજામાં અથવા તાબામાં રાખી
શકે નહીં. પણ કેટલીક શરતો સાથે જુઓ; કલમ ૧૪મી.

વળી જેની પાસે પ્રથમ હથીઆર હતી, પણ પર-
વાનો ન હોવાને લીધે અથવા ખીજા કોઈ કારણસર
તેનો કબજો ગેરકાયદે થયો હોએ, તેણે તેવાં હથીઆર
નજીકના પોલીસ સ્ટેશનના અમલદાર આગળ તુરત
રજુ કરવાં. અને તે રજુ કરવાના દિવસથી ત્રણ વ-
રસની મુદત અંદર તે લાઇસન્સ મેળવી હથીઆર
રાખવાની સત્તા મેળવી, હથીઆર મેળવવા અરજ
ન કરે, તો તેવાં હથીઆર સરકાર ખાલસા થાએ.

નવેંબર આખર છપાઈ બહાર પડશે.

પોલીસની ફરજ અને તે સંબંધી સૂચના.

ભાગ ૩ નો.

કર્તા રાવ સાહેબ પ્રાણશંકર ત્રીપુરાશંકર

ડીસ્ટ્રીક્ટ પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર હલ્લે થાણા.

જેમાં ચાળીસથી જાદે પરચુરણ આકટો, જે કે પોલીસે તથા માલસ્ટ્રોટોએ જરૂર જાણવા જોઈએ, તેમાંથી, તથા તે ઉપર થયેલી રૂબો, તથા નામદાર હાઈકોર્ટના ફેસલાઓ ઉપરથી સમજુતીઓ, વિગેરે આપવામાં આવશે. અને પોલીસને જેમ વધારે ઉપયોગી પૂસ્તક થાએ, તેમ કરવામાં કાંઈ બાકી રાખવામાં આવશે નહીં.

પરચુરણ આકટો જાણવા, એ પોલીસને ધણી જરૂરની બાબત છે.

કિંમત બાર આના.

આ ભાગ ૨ નો નીચે લખેલે ઠેકાણેથી વેલ્યુપેએબલ અગર રોકડી કીંમતે મળશે.

સૂરત—શુકસેલર રાં ૦ કસનદાસ નારણદાસ. ઠેકાણું.—
નાંણાવટ.

